ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і мастацтва

Выдаецца з 1932 г.
№ 1 (2527)
ПЯТНІЦА
1
студзеня 1971 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

З НОВЫМ ГОДАМ!

Мал. Г. ДАВІДОВІЧА.

НАВАГОДНЯЕ ВІНШАВАННЕ САВЕЦКАМУ НАРОДУ

ВЫСТУПЛЕННЕ ТАВАРЫША Л. І. БРЭЖНЕВА ПА ТЭЛЕБАЧАННІ І РАДЫЁ

Дарагія суайчыннікі!

Дарагія таварышы, сябры!

Ідуць апошнія мінуты 1970 года. Савецкі народ праводзіць яго з усведамленнем выкананага абавязку, з добрым настроем. Гэта быў незабыўны год вялікага ленінскага юбілею, завяршаючы год восьмай пяцігодкі, год самаадданай працы і стварэння, новых перамог і здзяйсненняў.

Усюды на савецкай зямлі — ад Балтыкі да Ціхага акіяна, ад паўночных мораў да Каўказскіх гор — адыходзячы год пакінуў добры след. Уступілі ў строй сотні прадпрыемстваў, пракладзены новыя магістралі, ўзняліся новыя гарады. Перавыкананы заданні па выпуску прамысловай прадукцыі. Сабран самы высокі ўраджай збожжа і бавоўны за ўсю гісторыю нашай краіны. Выдатных поспехаў дабіліся савецкая навука і тэхніка. Першую каляіну на месяцавай паверхні праклаў савецкі «Луназод-1».

Выдатныя дасягненні дазваляюць з гордасцю сказаць: 1970 год дастойна вянчае восьмую пяцігодку. Стваральная дзейнасць народа азнаменавалася новай гістарычнай перамогай: пяцігадовы план па асноўных сацыяльна-эканамічных паказчыках выканан паспяхова.

Узяты новыя вышыні ў развіцці эканомікі. Узмацнілася абаронная магутнасць краіны. Павысіліся дабрабыт і культура народа. Атрымала далейшае развіццё сацыялістычная дэмакратыя. Умацавалася маральна-палітычнае адзінства савецкага грамадства, братства народаў СССР, іх згуртаванасць вакол ленінскай Камуністычнай партыі. Наша Радзіма зрабіла яшчэ адзін вялікі крок па шляху да камунізма.

Як ніколі трывалыя міжнародныя пазіцыі Савецкага Саюза, высокі яго аўтарытэт ва ўсім свеце. Верная ленінскім прынцыпам барацьбы за мір і сацыялізм савецкая знешняя палітыка забяспечыла спрыяльныя ўмовы для мірнай, стваральнай працы ў нашай краіне. Яна накіравана на ўмацаванне і развіццё сусветнай сістэмы сацыялізма, згуртаванне ўсіх антыімперыялістычных сіл, на абарону справы свабоды, незалежнасці і бяспекі народаў, справы міру і прагрэсу ва ўсім свеце.

Усе нашы поспехі ёсць вынік натхнёнай працы савецкіх людзей, адзінства волі і дзеянняў гераічнага рабочага класа, калгаснага сялянства, народнай інтэлігенцыі, працоўных усіх рэспублік нашай вялікай шматнацыянальнай Радзімы, вынік правільнай палітыкі Камуністычнай партыі Савецкага Саюза.

У радасныя і ўрачыстыя мінуты сустрэчы Новага года мы звяртаемся да вас, працаўнікі заводаў і фабрык, шахт і будоўляў, калгасаў і саўгасаў, дзеячы навукі і культуры.

Да вас, савецкія жанчыны, якія здабылі глыбокую ўдзячнасць і павагу сваёй вялікай працай, мацярынскім клопатам аб падрастаючым пакаленні.

Да вас, юнакі і дзяўчаты, якія дастойна працягваюць вялікія рэвалюцыйныя традыцыі, працоўныя подзвігі бацькоў.

Да вас, доблесныя воіны савецкіх Узброеных Сіл, якія ахоўваюць мірную працу савецкіх людзей, заваёвы сацыялізма.

Гонар і слава вам, дарагія таварышы, сардэчная падзяка за вашу самаадданую працу, за вашу вернасць справе партыі, справе камунізма!

З пачуццем законнай гордасці за дасягнутае, поўныя аптымізму сустракаюць народы нашай Радзімы 1971 год. Наперадзе новыя рубяжы камуністычнага будаўніцтва. Краіна Саветаў уступае ў дзевятую пяцігодку, ідзе насустрач XXIV з'езду Камуністычнай партыі Савецкага Саюза. Мы цвёрда ўпэўнены ў тым, што савецкія людзі азнамянуюць з'езд роднай партыі далейшым уздымам усенароднага сацыялістычнага спаборніцтва, успрымуць яго рашэнні, як сваю кроўную справу, прыкладуць усе сілы, веды і вопыт для паспяховага іх ажыццяўлення. У вернасці ленінскім запаветам, у кіраўніцтве Камуністычнай партыі — надзейная гарантыя новых вялікіх перамог.

Мы звяртаемся ў гэту мінуту з сяброўскімі віншаваннямі да народаў брацкіх краін сацыялізма. Наша гарачае прывітанне камуністычным і рабочым партыям, рабочаму класу, працоўным сялянам, прагрэсіўнай інтэлігенцыі капіталістычных краін. Мы шлем найлепшыя пажаданні народам, якія скінулі каланіяльныя аковы, усім, хто змагаецца супраць імперыялізму, за свабоду, нацыянальную незалежнасць і сацыялізм.

Дарагія таварышы! Сябры! Зараз Крамлёўскія куранты абвесцяць аб надыходзе Новага года. Цэнтральны Камітэт Камуністычнай партыі Савецкага Саюза, Прэзідыум Вярхоўнага Савета СССР і Савет Міністраў СССР сардэчна віншуюць усіх вас і жадаюць вам у надыходзячым годзе моцнага здароўя, вялікіх поспехаў у працы на карысць нашай сацыялістычнай Радзімы. Няхай у Новым годзе радасць і шчасце спадарожнічаюць кожнай савецкай сям'і, кожнаму савецкаму чалавеку!

Няхай Новы год будзе годам новых перамог справы міру і дэмакратыі, справы сацыялізма і камунізма!

Наша навагодняя здравіца — у гонар вялікага савецкага народа, у гонар ленінскай партыі камуністаў і нашай горача любімай сацыялістычнай Радзімы!

З Новым годам, з новым шчасцем, дарагія таварышы!

МАЦАВАЦЬ СУВЯЗІ З ЧЫТАЧАМІ

З ПАСЯДЖЭННЯ ПРЭЗІДЫУМА ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

25 СНЕЖНЯ адбылося чарговае і апошняе ў мінулым годзе пасяджэнне прэзідыума праўлення Саюза пісьменнікаў рэспублікі, на якім было разгледжана некалькі арганізацыйна-творчых пытанняў.

У прыватнасці, на пасяджэнні былі падведзены вынікі правядзення дзён літаратуры на Брэстчыне і Віцебшчыне. Аб тым, як прайшлі дні літаратуры ў Брэсцкай вобласці, расказаў Янка Брыль.

— Нашы тры пісьменніцкія групы, — гаворыць ён, — за час знаходжання на Брэстчыне пабывалі ў 12 раёнах вобласці і зрабілі на заводах, у калгасных і саўгасных клубах, у актавых залах вну і тэхнікумаў 32 выступленні. На гэтых літаратурных вечарах і сустрэчах пабывала каля дзесяці тысяч чалавек. Усюды да пісьменніцкіх груп, якія прыехалі з Мінска, далучаліся мясцовыя літаратары. Агульнае ўражанне — самае найлепшае. Шматлікія нашы сустрэчы з чытачамі былі надзвычай цёплыя, сардэчныя, шчырыя. Вялікае дзякуй мы павінны сказаць партыйным і савецкім кіраўнікам вобласці і раёнаў — менавіта іх клопатам і ўвазе мы абавязаны тым, што дні літаратуры на Брэстчыне прайшлі арганізавана, што ўсё было прадумана і прадугледжана.

З паведамленнем аб днях літаратуры на Віцебшчыне выступіў Леанід Прокша. Ён адзначыў, што падобныя выезды пісьменнікаў у раёны вобласці маюць велізарнае значэнне як для саміх пісьменнікаў, так і для чытачоў, што за дні сяброўскіх сустрэч са студэнтамі Віцебска, хімікамі Наваполацка, энергетыкамі Новалукомля літаратары многа пабачылі і пачулі, шмат чым узбагаціліся. Л. Прокша падкрэсліў таксама, што шматлікія літаратурныя вечары, праведзеныя ў самых розных кутках вобласці, прынясуць несумненную карысць у справе прапаганды і папулярызацыі роднай літаратуры.

У гаворцы па гэтым пытанні прынялі ўдзел Міхась Калачынскі, Піліп Пестрак, Юрась Свірка, Максім Танк, Іван Шамякін. Усе яны, адзначыўшы несумненны поспех, з якім прайшлі дні літаратуры на Брэстчыне і Віцебшчыне, падкрэслівалі, што гэтую добрую і карысную справу трэба працягваць: у бліжэйшы час правесці такія дні ў астатніх абласцях, а таксама ў сталіцы рэспублікі Мінску.

Прэзідыум праўлення СП БССР падсумаваў таксама вынікі семінараў творчай моладзі, якія былі праведзены ў Брэсце і Магілёве. Аб тым, як прайшлі гэтыя семінары, якую карысць яны прынеслі і што трэба зрабіць для таго, каб такія творчыя сустрэчы моладзі праходзілі надалей больш плённа, гаварылі на пасяджэнні Мікола Лобан, Станіслаў Шушкевіч, Анатоль Вярцінскі, Алесь Асіпенка.

На пасяджэнні выступіў старшыня Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па друку Р. Канавалаў. Ён паведаміў, што ў сувязі з выхадам 500-га нумару старэйшага беларускага часопіса «Полымя» Дзяржаўны камітэт па друку пры Савеце Міністраў СССР і ЦК прафсаюза работнікаў культуры ўзнагародзіў Ганаровымі граматамі вялікую групу беларускіх пісьменнікаў, — у прыватнасці, Петруся Броўку, Кандрата Крапіву, Аркадзя Куляшова, Міхася Лынькова, Івана Мележа, Максіма Танка, Івана Шамякіна, Паўла Кавалёва. Р. Канавалаў уручыў таксама граматы Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па друку і БРК прафсаюза работнікаў культуры і юбілейны медаль «450 год беларускага кнігадрукавання» рэдакцыі часопіса «Полымя» і вялікай групе супрацоўнікаў і аўтараў часопіса.

На пасяджэнні прэзідыума праўлення СП БССР у члены Саюза пісьменнікаў Беларусі былі прыняты Уладзімір Скарынкін, Леанід Рашкоўскі, Леанід Дайнека, Вольга Іпатава, Гаўрыла Шутэнка, Даір Слаўковіч, Галіна Васілеўская, Мікола Маляўка і Аляксей Гардзіцкі.

ПАДАРОЖЖА Ў КІНАГОРАД

ЧАРГОВЫ семінар кіруючых творчых работнікаў Мінскі гарком партыі правёў на студыі «Беларусьфільм». Першай у праграме значылася — сустрэча з работнікамі кінастудыі. На гэтую сустрэчу з творчай інтэлігенцыяй прыйшлі дырэктар студыі Ул. Іваноўскі, рэжысёры І. Дабралюбаў, І. Вейняровіч, сакратар праўлення Саюза кінематаграфістаў рэспублікі Ул. Цяслюк, галоўны рэдактар кінааб'яднання «Летапіс» А. Астроўская, сакратар партарганізацыі кінастудыі В. Ампілава.

У Савецкім Саюзе — сорак кінастудый. «Беларусьфільм» — адна з пяці буйнейшых. Яе гадавая прадукцыя — пяць мастацкіх, дзесяць поўнаметражных тэлевізійных, сотні дакументальных стужак. Аб'ём работы немалы, сказаў дырэктар студыі Уладзімір Іваноўскі, вось чаму ўвесь час адчуваецца сцэнарны голад. Праблема кінадраматургіі была і застаецца для студыі адной з галоўных — як і для іншых студый краіны. Нягледзячы на гэтыя цяжкасці, увесь план 1971 года ўжо запушчаны ў вытворчасць. У гэтым плане — мастацкі фільм «Эшалон для Германіі» па сцэнарыі І. Шамякіна, «Палангез Агінскага» па сцэнарыі К. Губарэвіча, фільм па «Рудабельскай рэспубліцы» С. Грахоўскага, «Патоп» па рамане Г. Сянкевіча сумесна з Польшчай, фільм пра Яна Налепку, адважнага беларускага партызана з Чэхаславакіі, разам з кінематаграфістамі краін сацыялізма будзе знята і некалькі дакументальных стужак.

На студыі пастаянна працуюць каля тысячы работнікаў, у тым ліку 250 — творчых. Складанай для студыі з'яўляецца «праблема акцёраў». За год даводзіцца наймаць каля чатырох тысяч акцёраў. У адным толькі тэлевізійным фільме «Руіны страляюць...» па сцэнарыі І. Новікава і І. Чыгрынава занята зараз каля шасцідзесяці акцёраў, палова з іх — з беларускіх тэатраў.

Ул. Іваноўскі спыніўся потым на «праблеме рэжысёраў». Студыя папоўнілася некалькімі маладымі здольнымі рэжысёрамі, такімі як В. Рубінчык, Л. Мартынюк і іншыя, на іх ускладваецца вялікая надзея. В. Рубінчык ужо добра зарэкамендаваў сябе тэлевізійным мастацкім фільмам «Чырвоны агітатар Трафім Глушкоў».

Пра ролю рэжысёра ў стварэнні фільма гаварыў І. Дабралюбаў. Ён падзяліўся таксама ўражаннямі аб рабоце нядаўняга пленума Саюза кінематаграфістаў СССР.

Як працуе кінааб'яднанне «Летапіс», расказала А. Астроўская. Поспех дакументальнай стужкі яна бачыць перш за ўсё ў вастрыні, актуальнасці, сучаснасці сцэнарыяў. Больш за сотню дакументальных стужак робіць аб'яднанне, і яно таксама адчувае вялікую патрэбу ў добрых сцэнарыях. А добрых — вельмі мала. Пара ўжо гэтак жа востра гаварыць аб праблеме драматургіі дакументальнага кіно, як і мастацкага.

Былі і пытанні да выступаючых, некаторыя нават непрыемныя.

Пісьменнік Аляксей Кулакоўскі папытаў, чаму студыя спачатку прэміявала сцэнарый А. Макаёнка, а потым адмовілася яго здымаць. Адказ прагучаў неперакаанаўча. «Чаму мала прыцягваюцца для стварэння песень для кінафільмаў беларускія паэты? — спытаў А. Дзяржынскі. — Калі і заказваюць тэксты, то толькі маскоўскім ці ленінградскім пісьменнікам». Ул. Іваноўскі прызнаў: «Недапрацоўка».

Дырэктар Рускага драматычнага тэатра імя М. Горкага К. Гусеў

Тысяча дзевяцьсот семідзесяты год адышоў у гісторыю. Гэта быў год далейшага поступу савецкіх людзей наперад у справе жывога ўвасаблення бессмяротных ленінскіх ідэй і запаветаў у канкрэтную хвалюючую яву нашай сучаснасці. У кожным кроку савецкіх людзей, у кожнай іх справе як бы нябачна прысутнічаў Ленін. Сам год быў ленінскім, прысвечаным стагоддзю з дня нараджэння вялікага правадыра. Не толькі савецкія людзі ўшаноўвалі памяць Ільіча. Яго імя, як зыркі маяк, асвятліла народам усёй Зямлі шляхі да лепшай будучыні, шляхі да перамогі над старым аджываючым светам.

Міхась ЛЫНЬКОЎ

РАЗАМ З НАРОДАМ

Шмат падзей, шмат розных з'яў звязана з мінулым годам восьмай пяцігодкі. Вырас дабрабыт народа. Выкананы і перавыкананы яго пяцігадовыя планы і задумы. Павысіліся здабыткі прамысловасці і сельскай гаспадаркі. Багата чаго дасягнута ў галіне навукі, культуры. Ёсць пэўныя дасягненні ў працаўнікоў літаратуры і мастацтва. Выйшлі новыя кнігі беларускіх празаікаў, паэтаў, драматургаў, дзіцячых пісьменнікаў.

У мінулым годзе савецкія людзі адзначылі дваццаціпяцігоддзе з дня перамогі над фашысцкай Германіяй. З дасягнутых вышынь сягонняшняга дня яны азіралі пройдзены за чвэрць веку шлях, шлях мірных гераічных працоўных подзвігаў, якія вярнулі спакутаванай, знявечанай вайной нашай роднай зямлі яе былую прыгажосць, яе цяплынь, яе ласку. Гэтыя мірныя працоўныя подзвігі народа былі дастойнымі яго ратных подзвігаў. Вораг быў лютым, бязлітасным. Ён пакінуў пасля сябе жахлівыя папялішчы, акрываўленыя руіны. Народ-герой адолеў ворага, дабіў гітлераўскую звяругу ў яго бярлозе, хутка залячыў найцяжэйшыя раны, зрабіў сваё жыццё, свае гарады і вёскі, свой побыт яшчэ больш багацейшымі і прыгажэйшымі, чымся яны былі да вайны.

У здабытках народа ёсць пэўны ўклад і пісьменнікаў, бо яны — адданыя сыны народа, неад'емная яго частка, бо літаратура, як гаварыў Дабралюбаў, «служэнне справе грамадскага ўдасканалення... лічыць сваім найсвяшчэнным прызначэннем». І сам талент пісьменніка, паводле трапных слоў М. Горкага, «дадзены яму народам яго». Значна вырасла за апошнія гады беларуская літаратура. Лепшымі сваімі творамі яна ўзнялася да сапраўднага чалавеказнаўства, да поўнага раскрыцця таго складанага духоўнага свету, хвалюючых думак, пачуццяў, якія так характэрны для нашага перадавога сучасніка — рабочага, калгасніка, інтэлігента. Гэтыя лепшыя творы яшчэ раз сцвярджаюць тую старую ісціну, што ўсё добрае ў літаратуры, як і ва ўсіх галінах мастацтва, ствараецца на аснове глыбокага і ўдумлівага вывучэння жыцця народа з яго думамі і запатрабаваннямі. Прыкладамі такой арганічнай сувязі з жыццём народа былі жыццё і творчая дзейнасць нашых класікаў — народных паэтаў Я. Купалы, Я. Коласа. Набліжэнню да жыцця народа, дакладнаму вывучэнню тых складаных глыбінных працэсаў, якія адбываюцца ў народзе ў выніку разгорнутага камуністычнага будаўніцтва — павінна быць падпарадкавана ўся праца пісьменнікаў і іх арганізацыі. Выезды пісьменніцкіх брыгад у Брэстчыну і Віцебшчыну, выступленні на фабрыках, у калгасах і саўгасах былі карыснымі і для чытачоў, і для пісьменнікаў. Такую практыку трэба перанесці і на астатнія вобласці і наогул прадоўжыць і надалей.

Я не пералічваю тут усе лепшыя творы нашай літаратуры, у якіх знайшло свой паказ усё яркае, хвалюючае, найбольш значнае ў жыцці, працы і змаганні народа. У кароткім артыкуле нельга даць ім дакладны аналіз і ацэнку. Гэтыя творы маюць выключнае выхаваўчае значэнне, яны дапамагаюць нашай партыі выхоўваць падрастаючае пакаленне як мужных і адданых змагароў за камуністычную будучыню.

Беларуская літаратура мае яшчэ некаторыя істотныя недахопы. З'яўляецца яшчэ багата шэрых твораў, не ўзброеных ні высокай ідэяй, ні бліскучай формай. Галоўны недахоп: зусім мала твораў аб сучаснай вёсцы і яшчэ меней аб гіганцкім росце нашай індустрыі, аб рабочым класе краіны. Тут зусім да месца прыгадаць вядомыя словы М. Горкага: «Рабочы клас гаворыць: літаратура павінна быць адной з прылад культуры ў маіх руках. Яна павінна служыць маёй справе, бо мая справа — агульначалавечая справа. Гэты голас — голас новай гісторыі. Ці добра чуе яго маладая літаратура? Я сказаў бы: кепска чуе». Яна «не заўважае ў хаосе зруйнаванага старога тое новае ўнутры чалавека, што ўжо нарадзілася, будзе жыць вякі і не знішчыцца, а толькі зменіцца на лепшае. Людзей, якія адчуваюць і ведаюць сябе свабоднымі творцамі і ўладарамі жыцця, усё яшчэ мала. Зразумела, іх усяго больш у Саюзе Саветаў, і я спадзяюся, што гэта не патрабуе доказаў. Я думаю, што літаратура наша яшчэ кепска бачыць, кепска разумее гэтых людзей і яшчэ мала здольна падтрымліваць, развіваць іх волю да творчай жыццядзейнасці. Літаратуры не хапае духу бадзёрасці, духу гераізму, тады як уся рэчаіснасць ужо гераічная».

Гэтыя словы Максіма Горкага, сказаныя ў 1929 годзе, не страцілі сваёй актуальнасці і па сённяшні дзень. Гіганцкае будаўніцтва, якое разгортваецца з кожным годам усё шырэй і шырэй у нашай краіне, і ў якім ўдзельнічаюць мільёны і мільёны савецкіх людзей, з'яўляецца тым працэсам, у якім нараджаюцца новыя характары, новыя людзі — героі нашай сучаснасці. Гэты працэс умоўна можна назваць своеасаблівай пераплаўкай чалавечых душ. У выніку атрымліваецца новы сплаў: людзі, ачышчаныя ад шматлікіх наследаванняў старога, аджытага. Усякая плаўка не абыходзіцца без пэўных адыходаў, без так званага шлаку. Чаго толькі не трапляецца ў гэтым шлаку: перажыткі капіталізму, злачыннасць, грубасць, невуцтва, дармаедства, п'янства, бюракратызм, коснасць, лодырніцтва і г. д.

У сталеплавільнай справе доўгія гады не ведалі, што рабіць са шлакам. Цяпер знойдзены спосабы карыснага выкарыстання гэтых адыходаў. Пісьменнікі сваім мастацкім словам павінны дапамагаць людзям паступова вызваляцца ад усялякіх перажыткаў, ад усякага шлаку мінулага.

У 1937 годзе вядомы пісьменнік А. Макаранка пісаў: «Мы акружаны буйным вар'яцтвам аганізуючага імперыялізму. Дзесьці там, у гушчарах дымных труб Рура, на жабрацкіх палях Італіі, у цеснаце японскіх абрабаваных гарадоў апошнія капіталісты прагнуць вайны. Яны працягваюць прагныя рукі ва ўсе бакі, да жалеза, да вугалю, да машыны, да нафты, да хлеба. У смяротным адчаі канца кожны фашысцкі лагер трызніць аб заваёве свету. І Гітлер, і Мусаліні, і японскія генералішкі — спараджэнне агульнага трызнення. Супраць гэтай сусветнай шайкі вар'ятаў мы ўзнялі і высока трымаем нашы гуманістычныя сцягі».

Прайшлі гады. Чвэрць веку таму назад адгрымелі апошнія залпы Айчыннай вайны. Усім вядомы фінал былой фашысцкай авантуры. Але засталіся паслядоўнікі былых вар'ятаў. Яшчэ варушацца гітлераўскія недабіткі, бразгаюць зброяй заакіянскія цемрашалы, цень самураяў блукае зданню над японскімі берагамі. Наша партыя і ўрад, народ наш не забываюць пра гэта і прымаюць належныя меры, робяць належныя захады, каб рубяжы нашай Радзімы былі недатыкальнымі для прагных рук любых вар'ятаў. Павінны памятаць аб гэтым і мы, пісьменнікі, — і дапамагаць народу сваім мастацкім словам, даваць чытачам высокаідэйныя і высокамастацкія патрыятычныя творы.

Мы ўступілі ў новы год жыцця. Савецкія людзі рыхтуюцца да дастойнай сустрэчы XXIV з'езда Ленінскай партыі. Партыя і ўрад праяўлялі і праяўляюць штодзённыя клопаты аб сацыяльна-эканамічным развіцці краіны, аб далейшым павышэнні ўзроўню матэрыяльнага і духоўнага дабрабыту працоўных, аб уздыме навукі і культуры, аб ажыццяўленні праграмы навукова-тэхнічнай рэвалюцыі ў прамысловасці і сельскай гаспадарцы.

Пісьменнікі не мысляць сваё жыццё і сваю дзейнасць па-за межамі гэтай велізарнай стваральнай працы народа. Яны будуць, як і заўсёды, яе актыўнымі ўдзельнікамі.

справядліва адзначыў, што часам студыя прад'яўляе прэтэнзіі да кіраўніцтва тэатраў зусім дарэмна. Калі б загадзя, за месяц высылалася заяўка на акцёраў, усё было б добра.

Потым галоўны інжынер студыі Б. Папоў пазнаёміў удзельнікаў семінара з тым, што ў праграме называлася коратка — «вытворчая база». І ў час гэтага знаёмства многія адкрылі для сябе шмат новага. Не, не дарэмна, напрыклад, заўсёды ставіцца ў цітрах прозвішча гукарэжысёра. Агучыць карціну — вельмі складаная справа. Атэлье агучвання... Атэлье шумаў (адных дзвярэй тут з тузін, і ў кожных свой стук, свой скрып)... Зала перазапісу. Часам розныя па характару гукі — размову, музыку, шумы даводзіцца перапісваць з васьмі і больш плёнак на адну. Як усё павінна ісці дакладна, як трэба старацца, каб для кожнага зыку быў свой «узровень» гучання!

А цэх апрацоўкі плёнкі — цэлая фабрыка, вялікі двухпавярховы будынак са складанай апаратурай айчыннай і замежнай вытворчасці... Цэх мантажу фільмаў. Якраз заспелі каля апаратуры рэжысёра-пастаноўшчыка тэлевізійнага трохсерыйнага фільма «Белая зямля» Аляксандра Карпава. Фільм пра незвычайныя прыгоды ўрача-беларуса Акуліча, які ў час вайны трапляе на поўначы на строга засакрэчаную нямецкую радыёстанцыю.

Павільёны для здымак... Правільна гавораць, што магутнасць студыі вызначаецца колькасцю і велічынёй павільёнаў. Беларускім павільёнам зайздросцілі нават кінадзеячы Галівуда. Ёсць два вялізныя, на тысячы квадратных метраў, вышынёй з шасціпавярховы дом. У адным павільёне ўбачылі ўдзельнікі семінара «хоры» касцёла з макетам аргана, у другім — партызанскую зямлянку.

— Ах, спазніліся вы крыху... — шчыра шкадаваў начальнік цэха дэкаратыўна - тэхнічных збудаванняў Міхаіл Грыцкевіч. — Толькі што раскідалі асабняк барона Урангеля. Вось бы палюбаваліся...

Са сталярнымі і слясарнымі цэхамі, з машынным паркам студыі, якому могуць пазайздросціць некаторыя раённыя аўтапаркі, з тэхнікай (ёсць нават сапраўдныя самалёты і танкі) «пазнаёміцца» не паспелі. Шкада!

А ў заключэнне прагледзелі ўдзельнікі семінара тэлевізійны мастацкі фільм «Чырвоны агітатар Трафім Глушкоў» і новую стужку «Чорнае сонца», сустрэліся з творчымі калектывамі, якія працавалі над фільмамі. Удзельнікі семінара шчыра павіншавалі іх з творчымі ўдачамі.

П. АНДРЭЕЎ.

СТО РАДКОЎ з рэдакцыі

ТОСТ У СВЯТОЧНЫМ ЗАСТОЛЛІ

Гэтыя сто радкоў з рэдакцыі хочацца назваць ста радкамі пажаданняў.

Пажаданняў дабра, шчасця, святла.
Радаснай творчасці — творцам.
Радасці сустрэч з іх творчасцю — чытачам і гледачам.
Шырокага прызнання — непрызнаным.
Неспакою непрызнаных — прызнаным.
Сталасці — маладым.
Маладой дзёрзкасці — сталым...

Слова наша сёння, можа, і не самае арыгінальнае. Можа нават — не арыгінальнае зусім. Пад Новы год не знойдзеш чалавека, які б са словам віншаванняў і добрых пажаданняў хоць да каго не звярнуўся. Нават калі ўвогуле зычлівасць і ўсмешка — на твары яго не такія ўжо частыя.

Ды ёсць звычаі якраз і прывабныя сваёй традыцыйнасцю. Сваёй, калі хочаце, вечнасцю. Сваёй, калі хочаце, чалавечнасцю.

З такіх — і навагодняе свята. Калі год, што мінае, быў для чалавека не з лепшых, у навагоднім застоллі гучаць пажаданні, каб той, што прыходзіць, быў лепшы, шчаслівейшы. Калі ж год, што мінае, успамінаецца з падзякай, тост узнімаецца за тое, каб гэткую ж і нават большую падзяку заслужыў і наступны.

За ўсенароднай нашай застоліцай мы праводзілі ўчора мінулы год з пачуццём светлым, удзячным. Агністаю лічбай «100» на фоне лабастага ленінскага профілю назаўжды пазначаны ён у летапісе эпохі. І маштабамі высокай гэтай адзнакі мерыла краіна ўсе свае здзяйсненні — зямныя, духоўныя, касмічныя.

Дзякуй табе, год мінулы, за новыя трасы высакавольтных электраліній на неабсяжных сібірскіх прасторах.

За магутную ўрадлівасць, якой парадавала зямля хлебаробаў Беларусі.

За нетаропкую ўпэўненасць «Лунахода-1» на грузкім пыле Месяца.

За кварталы новых камяніц у гарадах, назваў якіх яшчэ летась і пазалетась не было на картах, і за гарадское аблічча нованароджаных вёсак.

За зорныя гадзіны натхнення, якія даў ты кампазітарам і мастакам, пісьменнікам і дойлідам.

Верым, што такія гадзіны перажыў у мінулым годзе не адзін з вас, хто чытае зараз гэтыя радкі. І што ў годзе, які сёння на нашу зямлю ступіў, адгукнецца тое натхненне палымянымі старонкамі кніг, палотнамі і мелодыямі, якія ўсхвалююць мільёны сэрцаў. У мастацтве ж вельмі часта бывае, як на ніве,—зерне азіміны толькі на лета ўзнімаецца да сонца важкім коласам.

«Савецкая літаратура заўсёды была моцная тым, што яна чуйна ўлоўлівала галоўныя тэндэнцыі ў развіцці грамадства, раскрывала сэнс важнейшых падзей у жыцці партыі і народа. І зараз ёй прадстаіць адлюстраваць асаблівасці сучаснага этапа камуністычнага будаўніцтва, па-мастацку даследаваць сацыяльныя, маральна-псіхалагічныя аспекты навукова-тэхнічнай рэвалюцыі ў краіне, буйным планам паказаць героя нашых дзён».

Гэтыя словы — з нядаўняга перадавога артыкула «Праўды» «Высокае прызванне літаратуры». Ці трэба казаць, што задача, аб якой гаворыць газета, стаіць не толькі перад літаратурай — перад усімі відамі савецкага мастацтва. Каму, як не нам, савецкім мастакам, адлюстраваць у сваёй творчасці важнейшыя тэмы сучаснасці — жыццё і барацьбу сучаснага рабочага класа, глыбінныя змены, што адбыліся і адбываюцца ў калгаснай вёсцы, натхнёныя будні савецкай інтэлігенцыі! Велічнае, адказнае гэта прызванне. І высокае, невымернае шчасце быць па-сапраўднаму вартым яго...

Думаючы аб велічы задачы, што стаіць перад савецкімі мастакамі, давайце заўсёды ўсведамляць і яе адказнасць. Зноў і зноў будзем сабе нагадваць, што ніякая тэма — самая найважнейшая, самая найактуальнейшая!— не дасягне сваёй мэты, калі вырашана стандартна, убога, шэра. Наадварот — шэрасць дыскрэдытуе тэму, працуе не НА яе, а СУПРАЦЬ яе. Не можа быць саюзнікам партыі, агітатарам за нашы светлыя ідэалы пасрэдны твор, напісаны нібыта і на вельмі баявую тэму... Нават у святочны наш дзень хочацца пра гэта гаварыць, бо шэрасць, банальнасць часам яшчэ ўтульна адчуваюць сябе і на старонках нашых літаратурных часопісаў, і на тэатральнай сцэне, і ў павільёнах кінастудыі.

Новы год прыйшоў у нашы гарады і вёскі, на нашы вуліцы і ў кватэры, у нашы справы, планы, задумы.

Год, які мы пачынаем пад знакам падрыхтоўкі да XXIV з'езда партыі.

Год, ад якога мы многага чакаем і якому многае абяцаем.

Хай жа здзейсняцца ўсе твае чаканні, таварыш!

З Новым годам!

Паэтычная **паверка**

Алесь ЗВОНАК

ПЕРШЫ СНЕГ

1. ПЕРАДЗІМОВАЕ

Яшчэ не снег, пароша толькі,
Яшчэ далёка да каляд,
А твар кусае вецер золкі
І лёдам скута каляя.

Адбітак колаў між калдобін
Змяёй паўзучаю пралёг,
І дрэвы ў срэбранай аздобе—
Нібы завей сівых пралог.

Так міла ўсё. І.адзінота,
І гэта царства цішыні,
І шэпт засохлага чарота,
І пад лядком усплёск крыніц,

І прэлы ліст асіны горкай,
Ледзь прыцярушаны сняжком,
І след вяртлявае вавёркі,
І апусцелы дзятлаў дом...

Іду, мінаючы прысады,
Між дрэў бязлістых і нямых.
Бярозак белых каланада
Вядзе ў чароўны храм зімы.

Вядзе у свет забытай казкі,
У свет прыгод, дзівос, падзей,
Дзе ходзіць борам без апаскі
Даўно забыты Берандзей...

О свет наіўных уяўленняў,
О рамантычны дзіўны свет!
Лаўлю ўспамін, нібы аленні
Па першазімку лёгкі след.

І не дзіўлюся аніколькі
Прыкметам блізкай даўніны,
Калі убачу ў шэрым золку
Аблічча роднай стараны.

Калі ў застылых каляінах,
У грудах руннае раллі
Убачу мілыя маршчыны
Маёй карміцелькі-зямлі.

Калі ў вачах маёй Айчыны
Убачу водсвет дабраты,
Душой спасцігнуўшы прычыны
Яе высокай прастаты.

Калі ў прасторы безбярэжным
Убачу, паланёны сам,
Як свеціцца ў кароне снежнай
Яе нятленная краса!

2. СНЯЖЫНКІ

Ляцяць сняжынкі, быццам успаміны
Маланкай перакрэсленых гадоў:
Над Бурхалою белыя вяршыні,
Запевы прыісковыя гудкоў.

Там не сняжынкі, там пурга бушуе,
Снег замятае стылыя гальцы.
Там спіртам грэў азяблую душу я,
Каб не аддаць у бездараж канцы.

Там друг жыве. Нямала пеннай брагі
За дваццаць зім мы з ім перавялі...
На горных рэках нам грымелі драгі
Найвесялейшай музыкай зямлі.

Гады сяброўства — гэта не адцінак
Кароткіх стрэч: «здароў — бывай здароў!».
Іх не купіць за жменю залацінак
І не прадаць за ломкі хруст рублёў.

Яны пякельнай сцюжай гартаваны,
Дзе сопкі-сведкі строіліся ў рад,
Калі жывую здань палярных ззянняў
Выводзіў снежань моўчкі на парад.

І вось цяпер сняжынкі успамінаў
Скрозь забыцця залочаны пылок
Ляцяць, ляцяць заснежанай далінай
Туды, дзе ў тундру дружбы след пралёг.

І бачу я: друг Саша нібы маг той
Знікае горда ў чэраве зямным,
Адкуль на белы свет з глыбіняў шахты
Плывуць вагонкі з грунтам залатым.

Бог кубажа, падземных нетраў знаўца,
Маркшэйдэр шахт, ён нёс тэадаліт,
Як булаву Багдан. Такіх, прызнацца,
Жыве не вельмі густа на зямлі.

Цяпер на дзікім тым мерыдыяне
Агні эпохі плавяць лёд і стынь.
І голас дружбы кліча на спатканне —
Яшчэ пуд солі з'есці хоць адзін.

Што адкажу? Нас—ты ды я— адзіны.
Дык прылятай на ІЛе ці на ТУ,
Пакуль зімы сівенькае сняжынкі
Не пабялілі скроні на ляту!

3. ПЕРШАЗІМАК

Мал. В. ТАРАСАВА.

Ну вось і скончан доўгі паядынак.
Вятроў гамонка сціхла. Лес у сне.
Скупое сонца ў безлічы іскрынак
Адлюстраваў сцюдзёны першы снег.

Як дабяла адмытая бялізна,
Лягла на дол сняжынак белізна.
І сонца шар халодны і вялізны
Зямлі нямой нібыта не пазнаў.

Стаю адзін, як слуп на скрыжаванні,
Скрозь белы сон лаўлю нясмелы гук
І множу словы радасных спатканняў
На гаркату няпрошаных разлук.

Хто пераможа? Як забыты здымак
Уваскрашае памяць гэткі ж дзень:
І цішыню, і снег, і першазімак,
І на ружовым снезе сіні цень...

І ў сэрцы рэха той адной хвіліны,
Што белым крыллем высака ўзнялі
Пірамідальных елак верхавіны,
Узвышша заварожанай зямлі...

І ўсё, ў чым бачыў змест і сэнс і сутнасць,
Чым так юнацтва ўмела даражыць,
Я перажыў, як і тваю адсутнасць,
І, як сваё падзенне, перажыў...

І за гады, што слухаў крокаў гукі,
Што рэха іх лавіў сто раз на дню,—
Я навучыўся быць глухім да стуку,
Я навучыўся слухаць цішыню.

Вось і цяпер я немасці ў абдымкі
Душу і памяць сэрца аддаю,
Няхай сабе па чыстым першазімку
Кладуць сцяжынку роўную сваю.

ЗА ВОКНАМІ лютавала снежная завіруха. Снежныя крупы замяталі праезды і вуліцы маўклівай, скаванай холадам Масквы... Невысокі хударлявы чалавек з адкрытым ілбом кідаў у настылую залу агністыя, знітаваныя жалезнай логікай словы. Дэлегаты VIII з'езда Саветаў прагна лавілі кожную фразу Уладзіміра Ільіча. Ледзь-ледзь трымцелі цьмяныя люстры, святла хапала толькі на тое, каб вырваць з цемры сцэну, і перад позіркам стомленых, згаладалых людзей паўставаў заўтрашні дзень краіны — у рыштаваннях будоўляў, у моры святла.

Магчыма, у тыя ж хвіліны, калі Уладзімір Ільіч Ленін выступаў перад дэлегатамі з'езда, тысячы парыжан гарталі свежы нумар «Фігаро». Што там, у далёкай і дзіўнай Расіі? І газета адказвала: «Агульнае эканамічнае становішча выглядае так, што няма ніякай магчымасці кіраваць. Усе меры, распрацаваныя Леніным для выратавання краіны, дарэмныя. Агульнае ўражанне: бальшавізм памірае».

Ды што «Фігаро»! Здавалася б, больш спакойная і ўраўнаважаная «Нью-Йорк таймс» у першыя гады Савецкай улады 91 раз прадракала нашай дзяржаве немінучую гібель. Нашы задумы газета называла «выклікам пачуццю прапорцыі», «сумнай энцыклапедыяй неўтаймаванай фантазіі»... План ГОЭЛРО, які У. І. Ленін разглядаў як другую праграму партыі, з'едлівая буржуазная прэса ахрысціла «электрафікцыяй», «утопіяй», «блефам».

Зласліўцы смяяліся з нашага жыцця. І жыццё пасмяялася з іх.

Уладзімір Ільіч, распрацоўваючы тэарэтычныя праблемы стварэння новага грамадскага ладу, з геніяльнай празарлівасцю ўказваў: **«Камунізм — гэта ёсць Савецкая ўлада плюс электрыфікацыя ўсёй краіны».**

Ленінская формула з надзвычайнай сілай падкрэсліла непарыўную сувязь паміж перадавым палітычным ладам і перадавой эканомікай.

План ГОЭЛРО з'явіўся практычным увасабленнем ленінскай ідэі стварэння матэрыяльна-тэхнічнай базы сацыялізма, важным крокам у справе далейшага ўмацавання і развіцця новых форм эканомікі. Развіццё прамысловасці на вышэйшай тэхнічнай аснове, на базе электрычнасці, адкрыла перспектывы для сацыялістычнага пераўтварэння сельскай гаспадаркі. Разам з тым план ГОЭЛРО меў велізарнае культурнае значэнне. Ён указваў, што кожнае прадпрыемства, кожная электрастанцыя павінны ператварацца ў ачаг асветы, што электрыфікацыя нясе з сабой перабудову быту мільёнаў людзей, іх культурнае адраджэнне.

Нават сусветна вядомы пісьменнік Герберт Уэлс, аўтар таленавітых навукова-фантастычных раманаў, чалавек прагрэсіўных для буржуазнай інтэлігенцыі поглядаў, які наведаў у 1920 годзе Савецкую Расію і гутарыў з Уладзімірам Ільічом, не мог паверыць у рэальнасць ленінскіх задум. Для яго наша ўяўленне будучыні было смелай, геройчнай, але бясплённай марай.

Ну што ж, скептыкі сумняваліся, патэнтаваныя і непатэнтаваныя варажбіткі прадраклі хуткі канец чырвонай Расіі. Але вызвалены народ выйшаў будаваць, каб сваёй працай, сваім штодзённым подзвігам зрабіць явай мару Ільіча.

І радкі ленінскага плана пачалі поўніцца жыццём, паўставаць «важка, груба, бачна», апранутыя ў камень і бетон індустрыяльных гмахаў.

У 1920 і 1921 гадах уведзены першыя 12 тысяч кілават энергетычных магутнасцей.

4 чэрвеня 1922 года пабудавана першая

СПАДАБАЛАСЯ І ЗАПОМНІЛАСЯ...

НАВАГОДНЯЯ АНКЕТА

Пачуўшы словы «навагодняя анкета», магчыма той-сёй з чытачоў ўздыхне: «Было ўжо сто разоў—банальна». Не спяшайся, дарагі чытач, з катэгарычнымі вывадамі. Наша сённяшняя анкета асаблівая. Мы папрасілі дзеячоў беларускай літаратуры і мастацтва падзяліцца сваімі ўражаннямі, думкамі аб работах таварышаў па прафесіі ў суседніх творчых цэхах. Гэта будзе некампетэнтная размова,—можа сказаць хто-небудзь. Маўляў, што скажа слушнага скульптар пра музыку? Прызнаемся, былі і такія, што адмовіліся адказваць на пытанні анкеты. Матывіроўка? Нічога ў прайшоўшым годзе не прачытаў, не бачыў, не слухаў. Займаўся толькі сваёй справай.

На шчасце, пераважная большасць тых, да каго мы звярталіся, паказалі шыры-

ВОСЬ ЯНА, МУЗЫКА ТУРБІН!

50 ГАДОЎ ПЛАНА ГОЭЛРО

Д. РАДЗЮК,
кандыдат філасофскіх навук.

чарга Кашырскай электрастанцыі — першыица плана ГОЭЛРО.

19 снежня 1926 года ўвайшла ў строй Волхаўская ГЭС.

Так ствáралася наша айчынная энергетыка. Адсюль, ад Кашыры і Волхава, яшчэ ледзь бачныя агні Днепрагэса, волжскіх і сібірскіх энергагігантаў, яшчэ толькі мрояцца наперадзе, клічуць да сябе... Але першыя крокі зроблены! Мы стаім на дарозе, якая прывядзе нас — абавязкова і напэўна — да святла.

Яны спачатку пакідалі на карце рэдкі россып ружовых кропак. Потым «гусцелі» агні энергетычных будоўляў, зліваліся ў ручаі, у патокі, у суцэльныя рэкі стваральнай энергіі.

Ці даўно гэта было? На нарозе трыццатых гадоў Паўлюк Трус са шчырым захапленнем чакаў хвіліны, калі родны Мінск зацвіце букетам электрычных лямпачак:

> Добры дзень, аснежныя прасторы,
> добры дзень, сталіца хараства!
> Скора ў бляску вечара, ой, скора
> празвініць на вуліцах трамвай.
> І тады я стану пад гарою,
> каб пазбыцца смутку і журбы,
> буду слухаць песні Асінстрою,
> захаплюся музыкай турбін.

Музыка турбін... Яна не адразу перамагла тужлівыя гукі адвечнай жалейкі!

Да рэвалюцыі эканамічны ўзровень развіцця Беларусі быў катастрафічна нізкі. Энергетычная гаспадарка складалася з некалькіх гарадскіх электрастанцый магутнасцю ў некалькі сотняў кілават і невялікіх установак на радзе прамысловых прадпрыемстваў.

А якая была энергетычная тэхніка? У Мінску на электрастанцыі былі ўстаноўлены тры паравыя машыны замежнай фірмы магутнасцю 300 конскіх сіл. Ад гэтай станцыі па горадзе ішла «лінія электраперадач», якая налічвала 180 слупоў, аддаленых адзін ад аднаго на адлегласць сто метраў, на якіх віселі ліхтары з 16-свечавымі лямпамі. Калі свяціў месяц, яны не запальваліся.

У 1913 годзе ўсе электрастанцыі Беларусі выпрацавалі толькі 3 мільёны кілават-гадзін. На душу насельніцтва прыпадала толькі 0,5 кілават-гадзіны электраэнергіі, або менш чым у цэлым па ўсёй Расіі ў 30 разоў.

За час грамадзянскай вайны і белапольскай акупацыі і без таго слабая энергетычная гаспадарка прыйшла ў поўны заняпад, была напалавіну разбурана. Зразумела таму, якое велізарнае значэнне меў план ГОЭЛРО для Беларусі. У ім знайшлі глыбокае адлюстраванне патрэбы і перспектывы развіцця нашай рэспублікі, як і ўсёй краіны.

Аднаўленчы перыяд пакінуў важкі след на беларускай зямлі. За параўнаўча кароткі гістарычны тэрмін, ажыццяўляючы ленінскія запаветы, ператварылася ў край суцэльнай электрыфікацыі і наша рэспубліка. Беларускі народ пад кіраўніцтвам Камуністычнай партыі з першых дзён мірнага будаўніцтва пачаў стварэнне ўласнай энергетычнай базы. За кароткі час былі адноўлены і расшыраны электрастанцыі ў Мінску, Гомелі, Віцебску, Бабруйску, Магілёве, Полацку і Добрушы. У 1927 годзе пачалося наступленне на Асінаўскія тарфяныя балоты і будаўніцтва ў Аршанскім раёне першай у рэспубліцы буйной раённай электрастанцыі БелДРЭС, першынца ленінскага плана ГОЭЛРО ў Беларусі. Праз тры гады яна ўвайшла у строй і дала ток Віцебску, Магілёву, Оршы, а таксама сельскагаспадарчым раёнам гэтага вялікага краю. Разам з лямпачкай Ільіча ў вёску прыйшлі кіно і радыё, прыйшла новая сацыялістычная культура.

Паспяховы фініш стаў рубяжом для новых стартаў. Першая пяцігодка заклала надзейны падмурак для шпаркага развіцця сацыялістычнай прамысловасці ў гады другой пяцігодкі. Асаблівая ўвага была звернута на паскоранае развіццё паліўна-энергетычнай базы рэспублікі, якая, нягледзячы на поспехі, дасягнутыя за пяцігоддзе, усё ж адставала ад вялікіх патрэб народнай гаспадаркі.

Камуністычная партыя Беларусі ўзняла працоўную энергію і энтузіязм народа. запаліла яго пафасам вялікіх будоўляў. У выніку выканання другога пяцігадовага плана магутнасць электрастанцый рэспублікі ў 1937 годзе дасягнула 87,4 тысячы кілават, або павялічылася за пяцігоддзе ў 1,5 раза, а выпрацоўка электраэнергіі ў 2,5 раза. За гады другой пяцігодкі былі пабудаваны Лепельская ГЭС-2, Слуцкая, Мазырская, Полацкая, Барысаўская ЦЭЦ, а таксама шэраг электрастанцый у раённых цэнтрах Заслаўі, Дзяржынску, Верхнедзвінску, Нароўлі і інш.

Трэцяя пяцігодка ставіла задачу даць такі рост электрыфікацыі БССР, пры якім былі б забяспечаны ўсё большыя патрэбы народнай гаспадаркі і культуры ў электраэнергіі.

Аднак музыку турбін заглушылі грозныя выбухі. Вераломны напад фашысцкай Германіі перапыніў мірную стваральную працу беларускага народа. Пад ударам аказаліся набыткі нашых стваральных будняў, наша жыццё, наша будучыня.

Ваеннае ліхалецце нанесла цяжкія страты народнай гаспадарцы Беларусі. Скапаная акопамі і варонкамі снарадаў ляжала параненая зямля. У руінах ляжалі буйныя электрастанцыі і прамысловыя прадпрыемствы рэспублікі. Нам зноў давялося пачынаць усё нанава. У першую чаргу ўсе думкі былі накіраваны на адраджэнне энергетычнай базы. Толькі аднавіўшы яе, можна было прывесці ў дзеянне сілу, якая давала магчымасць у найкарацейшы тэрмін узняць з руін і попелу прамысловасць, сельскую гаспадарку, транспарт, удыхнуць жыццё ў гарады, рабочыя пасёлкі, у калгасы і саўгасы.

Аднаўляліся старыя электрастанцыі, адна за адной уступалі ў строй новыя — Мінская ЦЭЦ-3, Смалявіцкая, Васілевіцкая, Бярозаўская ДРЭС і іншыя. Ужо ў 1965 годзе электрастанцыі рэспублікі выпрацавалі амаль восем з палавінай мільярдаў кілават-гадзін электраэнергіі.

Паспяхова ідзе развіццё энергетыкі рэспублікі ў гэтым пяцігоддзі. За пяцігодку магутнасць электрастанцый павялічылася амаль удвая, а выпрацоўка электраэнергіі дасягне ў 1970 годзе 17 мільярдаў кілават-гадзін. Флагманам беларускага энергабудавання з'яўляецца Лукомльская ДРЭС. Кожная з устаноўленых на ёй турбін будзе роўная магутнасці дзесяці БелДРЭС.

Поўнасцю завершана ў рэспубліцы электрыфікацыя калгасаў і саўгасаў. Усе электрастанцыі Беларусі аб'яднаны ў агульную энергасістэму, якая злучылася з паўночна-заходняй сістэмай СССР і міжнароднай энергасістэмай «Мір». Морам святла цудоўных зямных сонцаў заліты цяпер нашы гарады і вёскі. Самыя смелыя ленінскія задумы ўладна ўваходзяць у жыццё.

...Удзень і ўначы гудуць магутныя турбіны. На Дняпры і Енісеі, на Заходняй Дзвіне і Обі нараджаюцца тысячы і тысячы ленінскіх сонцаў. Іх запальвае энергія нашых рук і думак, наша дзейсная, па-ленінску смелая і плённая праца.

ІМ ПРЫСВОЕНЫ ГАНАРОВЫЯ ЗВАННІ

За заслугі ў развіцці выяўленчага мастацтва і падрыхтоўцы кадраў мастакоў Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР прысвоіў ганаровае званне заслужанага дзеяча мастацтваў Беларускай ССР тт. Крахалёву П. С. і Любамудраву П. К.

КРАХАЛЁЎ Пётр Серапіёнавіч, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларускай ССР. У 1937—1939 гадах вучыўся ў Свярдлоўскім мастацкім вучылішчы. У час Вялікай Айчыннай вайны знаходзіўся ў радах Савецкай Арміі, прымаў удзел у партызанскім руху. З 1945 па 1952 год вучыўся ў Інстытуце жывапісу, скульптуры і архітэктуры імя Рэпіна. У 1952 годзе пераязджае ў Мінск. У мастацкіх выстаўках удзельнічае з 1953 г. Творчую работу ў галіне жывапісу спалучае з педагагічнай дзейнасцю. З'яўляецца дэканам мастацкага факультэта Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута.

ЛЮБАМУДРАЎ Павел Канстанцінавіч, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларускай ССР. У 1937 г. паступіў у сярэднюю мастацкую школу пры Усерасійскай Акадэміі мастацтваў. З 1939 года студэнт жывапіснага факультэта Акадэміі мастацтваў у Ленінградзе. З 1941 года ў радах Савецкай Арміі. Дэмабілізаваўшыся пасля ранення, пераводзіцца на графічны факультэт Маскоўскага мастацкага інстытута імя Сурыкава. З 1951 года пачынае педагагічную дзейнасць у Латвійскай Акадэміі мастацтваў. У 1957 годзе пераязджае ў Мінск і працуе кіраўніком графічнай майстэрні ў Беларускім дзяржаўным тэатральна-мастацкім інстытуце. Цяпер выконвае абавязкі прафесара. У мастацкіх выстаўках удзельнічае з 1949 года.

У РЭДАКЦЫЮ ГАЗЕТЫ «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Сардэчнае дзякуй усім арганізацыям, сябрам і таварышам, чытачам якія павіншавалі мяне з шасцідзесяцігоддзем і высокай урадавай узнагародай.

Аляксандр МІРОНАЎ.

НАВІНКІ КНІЖНАЙ ГРАФІКІ

Малюнкі мастака В. Бароўкі да кнігі Івана Сяркова «Мы — хлопцы жывучыя», якая выходзіць у выдавецтве «Беларусь».

ню інтарэсаў, поглядаў, тонкі густ у розных галінах мастацтва.

А наогул лепш меркаваць аб гэтым па адказах, якія публікуем.

Ул. КАРАТКЕВІЧ,

пісьменнік:

— «Зорку Венеру» Юрыя Семянякі ў пастаноўцы нашага тэатра оперы і балета глядзеў аж два разы. Першы раз—адзін. Другі—з маці. Пераананы, што гэта пачатак чагосьці вельмі цікавага ў беларускім оперным мастацтве. Выключна ўдалая работа мастака. Харошыя Вераніка, Багдановіч, лірнік. Лічу, што пяток такіх спектакляў—і тэатр будзе мець свой нацыянальны рэпертуар.

І. ЛАКШТАНАЎ,

заслужаны артыст БССР:

— Мяне асабіста вельмі парадаваў кампазітар Ігар Лучанок. Асабліва яго «Песня аб тральшчыку» («Камсамолец Беларусі»). Напісаная з вялікім душэўным уздымам, яна вельмі добра ўспрымаецца слухачамі і можа ўпрыгожыць любую канцэртную праграму.

Я. ЧАМАДУРАЎ,

народны мастак БССР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР:

— З усяго, што прачытаў у мінулым годзе, два творы пакінулі незабыўнае ўражанне. «Сотнікаў» Васіля Быкава і «Спеў аб Гаяваце» Лангфела ў перакладзе Аркадзя Куляшова. Быкаў усхваляваў сваім майстэрствам псіхолага. Характары, калізіі, абставіны аповесці—усё пераканаўча, усё зроблена вялікім майстрам. Пераклады Куляшова—гэта высокая паэзія ў самым поўным сэнсе слова. Перакладчык яшчэ раз парадаваў высокім густам і ўласцівым яму высокім талентам.

Ю. МАРУХІН,

кінаапаратар студыі «Беларусьфільм»:

— Што спадабалася! Як вам сказаць! Калі вы жывяце ў мікрараёне, дык зразумееце мяне. Колькі гадоў будавалі кінатэатр на бульвары Шаўчэнкі, не ведаю. Але ў мінулым годзе, нарэшце, адкрылі. Як гэта звязаць з мастацтвам! Вельмі проста. Паглядзіце, як яго афарміў Аляксандр Кішчанка. Нечакана, цікава, ярка. Выдатна афарміў. Жадаю, каб у новым годзе з'явіліся не горшыя кінатэатры ў іншых раёнах вялікага Мінска.

З. АЗГУР,

скульптар, народны мастак БССР:

— Лепшае, што я бачыў у мінулым годзе на сцэне,—спектакль Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы «Амністыя». Аўтар п'есы Мікола Матукоўскі, звяртаючыся да самых высокіх пачуццяў чалавека, адначасова, ганьбіць хамства, дэмагогію, руціну. Твор дзейсны, ваяўнічы. Купалаўцы сыгралі яго ў добрым ансамблі. Аднолькава заслугоўваюць станоўчай ацэнкі і маладыя выканаўцы, і сталыя майстры сцэны. Спектакль добра «збіты» рэжысёрам Ціханам Кандрашовым. Вельмі проста і глыбока афарміў яго мастак.

Жадаю купалаўцам і далейшых поспехаў.

Б. ЗАБОРАЎ,

мастак:

— Цяжка так адразу і катэгарычна адказаць на пастаўленае пытанне. Трэба ўспомніць... Ну, вось хоць бы дакументальная стужка творчага аб'яднання «Летапіс» студыі «Беларусьфільм» «Насельнікі» рэжысёра Пелеш'яна. Фільм аб гармоніі ў прыродзе. Маляўнічы, трапяткі, багаты фарбамі. Дынамічна пабудаваны. І вельмі гуманны, чалавечны па сваёй задуме.

Л. ТАРАСАВА,

рэжысёр тэатра юнага гледача:

— Хачу сказаць пра работы беларускіх мастакоў-жывапісцаў, якія бачыла на выстаўцы, прысвечанай 50-годдзю ЛКСМБ. Розныя па тэматыцы, манеры выканання, але яркія, свежыя, арыгінальныя. Напрыклад, нацюрморт з пішучай машынкай Мая Данцыга. Які значны падтэкст у такім на першы погляд камерным жанры!

Запомнілася палатно «Студэнты» Леаніда Шчэмелева. Спадабаліся каларыт, кампазіцыя, характарыстыкі герояў. Усё лаканічна, стрымана. Добрае ўражанне пакінула і карціна Аляксандра Кішчанкі «Салдаты рэвалюцыі»...

А. МІЛАВАНАЎ,

артыст тэатра імя Я. Купалы:

— Люблю сапраўдную паэзію. Як заўсёды прыемна было сустрэцца са «старымі знаёмымі»—вершамі Анатоля Вярцінскага і Рыгора Барадуліна.

Але часам пакідае вялікае ўражанне і нечаканая сустрэча з новым аўтарам, новым творам.

Я маю на ўвазе верш Наталлі Татур «Чацвёрты», надрукаваны ў адным з нумароў часопіса «Неман». Думаю, што не толькі для мяне гэта сустрэча была прыемнай.

В. НЯЧАЙ,

кіназнаўца:

— Праграмы Мінскага камернага аркестра, якім кіруе Юрый Цырук, пакінулі самае моцнае ўражанне. Адна толькі 14-я сімфонія Шастаковіча—і тое прычына для роздуму пра чалавека, пра наша трывожнае і поўнае хараства, барацьбы жыццё! А колькі старонак музычнай літаратуры мінулых стагоддзяў прагучала на філарманічнай эстрадзе ў яго выкананні! Высокі прафесіяналізм аркестра падкупляе і знаўцаў, і навічкоў...

Мікола ГІЛЬ

РАНІШНІЯ

АПАВЯДАННЕ

ОТ ЖА БЫВАЕ так: прысніцца ўночы нешта і потым цалюткі дзень з галавы не выходзіць. Здаецца, і не думаеш пра тое, і робіш нешта зусім іншае, а яно не-не ды і зноў усплыве. І тады пачынаеш міжволі прыгадваць, што ж такое прымроілася табе ноччу, шукаць у ім пэўны сэнс і, смешна казаць, нават патаемную сувязь паміж тым сном-неадчэпам і тым, што можа чакаць цябе сёння альбо заўтра.

Сёння, пад самую раніцу, мне снілася блакада. Быццам ляжым мы з братам у Дзічы, у халоднай і смярдзючай балотнай рудаўцы, бачым, як ідуць, пераскокваючы з купіны на купіну, немцы і паліцаі, чуем, як паліцай, падрабляючыся пад тутэйшую гаворку, галёкае на ўвесь лес: «Марыля, дзе ты? Пойдзеш сягання ў Стайкі? Го-го-го, Марыля-а!», ведаючы, што ў кожнай вёсцы знойдзецца жанчына, якая завецца Марыляй, і спадзеючыся, што гэта самая Марыля можа падумаць, што гукае яе хто-небудзь свой — сусед ці проста знаёмы... Потым снілася, што быццам сварыўся на мяне дзядзька Тодар. Затое, што незнарок сыпнуў жменю пяску ў саганок з заціркай-скваранкай, які нехта пакінуў ля вогнішча ненакрытым. Толькі сварыўся чамусьці голасам дзядзькі Андрэя, майго цяперашняга суседа па балконе...

Хто яго ведае, чаму раптам прыснілася ўсё тое — наш стайкаўскі Дзіч, блакада, дзядзька Тодар. Нечага ж от спамянулася, як маці сказала б. І зацірка яшчэ. Не бачыў я таго закапцелага саганка ля вогнішча. І пяску сыпаць у яго зусім не хацеў і не збіраўся. Ляпіў ля зямлянкі печкі і сыпнуў жменю. Проста так, убок сыпнуў, а патрапіў у саганок. Дзядзька Тодар хацеў мяне нават дубцом сцебануць — так раззлаваўся, але я ўцёк. Раптам і зацірка спамянулася...

●

Пэўна, ніхто ў нашым доме не падымаецца раней за дзядзьку Андрэя. Яно, канечне, можа хто і раней калі ўстане, але хто пра тое ведае? От хоць Франака возьмем, з трыццаць дзевятай кватэры. Ён шафёрам — на аўтобусе — робіць. Дык як ідзе ў першую змену, ледзь не сярод ночы падымаецца. Але ж то — не кожны дзень. У дзядзькі ж Андрэя няма ні першай змены, ні другой. У яго і выхадных, здаецца, няма. Штодня ўстае ледзь свет і адразу ж, як сам кажа, на вахту сваю заступае. А вахта яго — на балконе. От і атрымліваецца: як хто ні рана з дому выходзіць, а з дзядзькам Андрэем з першым здароўкаецца. Ён ужо сядзіць на балконе і ўвішна чаўначком шморгае — саўгель у адну пятлю, саўгель у другую...

З дзядзькам Андрэем мы жывём на адным — другім — паверсе. І балконы нашы побач, у двор выходзяць. Таму я кожнай раніцы чую (зранку яшчэ няма ў двары шумлівай дзіцячай шчабятні), як ён гамоніць з суседзямі.

От і сёння. Толькі прачнуўся, яшчэ, пэўна, і сямі няма, а ўжо чутно:

— А, Марыначка! Здаровачкі была, любачка! Ужо бяжыш, ё-маё? Ці дня мала, каб хвасты сваім кліенткам накруціць? Не рана, ё-маё, выбралася, кажу?

— Ой, што вы, Андрэй Кірылавіч! Там з шасці вочарадзь стаіць!

Гэта, бегучы на работу, з дзядзькам Андрэем здароўкалася Марына з чацвёртага пад'езда, майстар жаночай цырульні. Праўдз, цётка Вікця кажа, што зваць дзяўчыну зусім не Марынай, а Гэляй, што Марынай яна стала тут, у горадзе — каб не быць «дзеравенскай». Можа і праўда, бо і сам чуў, седзячы неяк на балконе, як гэта самая Марына казала суседцы: «Табе, Жэнечка, гэта прычоска не йдзець. Яна робіць цябе надта дзеравенскай». І дзядзьку Андрэя Марына заўсёды заве толькі Андрэем Кірылавічам — таксама «па-гарадскому».

Не аціх яшчэ дробны цокат Марыніных абцасаў па асфальце, як зноў чутно:

— Здароў, дзядзька Андрэй! Калі ты перапляцеш іх ужо, сеткі свае?

— Здароў, Алік, здароў! Галава, хлопец, не баліць? Ці падлячыў ужо? Учора ты, хлопец, быў ё-маё...

— І ты ўгледзеў? Напарнік у водпуск ішоў, дык, гэта самае... Наклюкаліся па-дурному! Жонка напару з цешчай пілавалі. І так мотошна, а яны яшчэ...

— А ты хацеў, каб яны, ё-маё, пахвалілі цябе, апахмяліцца падалі?

— Угадаў, дзядзька Андрэй. Цешча, душа добрая, не вытрывала, гледзячы на мае пакуты, наліла сотачку. Дык аж у галаве пасвятлела. Ну, я пабег!

— Бяжы, хлопец, бяжы. А сетачка, ё-маё, і табе хутка спатрэбіцца. Угадаў?

— Ага, ліха на яе! Бог тройцу любіць. От і наспявала дурная баба!

— Разумная, брат, а не дурная. Дзе двое, там і трое, ё-маё. А глядзіш — рубля лішняга на чарку і пашкадуеш..

Алік—з нашага пад'езда, з самай верхатуры. Дзе робіць, дык я, па праўдзе, толкам і не ведаю. Здаецца, бульдазерыстам на будоўлі. Хлопец, на погляд, і ніштаваты — ціхі, сарамяжы, рабацяшчы. Вясною пабяліў у двары ўсе яблыні і ігрушыны, абгарадзіў нізенькім штыкетнікам кветкі, каб не дратавалі дзеці. Адно — часам прыходзіць дадому «пад мухай», і тады падоўгу «высвятляе адносіны» з цешчай і жонкай. Высвятляе «пры зачыненых дзвярах» — так кажа дзядзька Андрэй.. Аліка, калі ён вяртаецца з работы нападпітку, не пускаюць у хату. І от тады пачынаецца тое высвятленне адносін пры зачыненых дзвярах: ён — па адзін бок, на лесвічнай пляцоўцы, жонка і цешча па другі, у кватэры. Больш крычыць адзін бок — жаночы. Адтуль, з-за дзвярэй, можна пачуць і «прымака», і «галадранца», і «апівоху». Алік жа адно ціха ўгаворвае: «Мама, Люська, не смяшыце людзей, адчыніце». Кажуць, верхаводзіць у кватэры цешча. Яна, урэшце, адчыняе дзверы, і ўсё супакойваецца...

Пасля, недзе каля васьмі, з дзядзькам Андрэем гамоніць цётка Вікця.

— Харошы дзянёк, — гукае яна знізу. — З вечара бытта і і ветрылася, а во якая цяплынь і парнасць з самой ранічкі. А ты ўсё пляцеш?

— Пляту, Вікторыя Лазараўна, — адказвае дзядзька Андрэй.

Я ўсміхаюся сам сабе. Відаць, толькі адзін мой сусед называе так цётку Вікцю. У доме, ведаю, яе недалюбліваюць — за доўгі язык, і часцей, за вочы, клічуць лапатухай. Што б дзе ні здарылася, цётка Вікця заўсёды ўсё ведае. Недалюблівае яе і дзядзька Андрэй, але знарок зварачаецца да яе так уважна: Вікторыя Лазараўна.

Цётка Вікця, аднак, не заўважае іроніі ў голасе суседа і, відаць, спыняецца.

— Аднаму і пенсіі хваціла б, — кажа яна, — а на пяць ратоў дык і шнуркі гэтыя трэба шморгаць, вочы сляпіць.

— Ну, цяпер абы ратоk, а хлеба знойдзецца кусок. Але ж — трэба, Лазараўна, — памяркоўна адказвае дзядзька Андрэй, хоць я ведаю, што ён любіць, калі хто напамінае яму пра яго пяць ратоў: дзядзьку Андрэю пад шэсцьдзесят, а дзеці — два хлопчыкі і дзяўчынка — зусім яшчэ малеча, адно пад адным.

— А не так жа іх пракарміць, як адзець-абуць, — сыпле цётка Вікця. — От жа праўду кажуць: што п'яніца прап'е, што дзіця зносіць—усё адно, Знаку няма.

— Яно, ё-маё, ведама, малое — малым, —

— Я ж от сяджу, слухаю тое радзіва і думаю. Людзі цяпер не дурныя, вайну перажылі, ё-маё, паразумнелі. І не адны ж мы перацярпелі. Дык чаму ж гэта ўсім разам не сказаць: до — вайны, до — слёз, до — смерцяў? От хоць бы сабе тыя амерыканцы. Не ўсе ж яны фашысты, Раманавіч?

Я ківаю галавой.

— І я ж так лічу, — хуценька кажа дзядзька Андрэй. — Ведама, не ўсе. Сярод фрыцаў і то ж людзі трапляліся. Хоць рэдка, але — трапляліся.

Я маўчу. Зноў прыгадаўся сон, а з ім — тая апошняя блакада, тое, як мы, ацалелыя, выходзілі пасля блакады з Дзічу, як натыкаліся на забітых і павешаных нашых людзей — жанчын, старых, дзяцей... «Трапляліся сярод іх людзі, дзядзька Андрэй, але вельмі і вельмі рэдка. А яшчэ радзей абуджалася людское ў тых людзях...», — думаю.

Сусед таксама маўчыць, адкладвае ўбок чаўнок, разблытвае шнурок, потым, беручыся зноў за работу, кажа:

— Ведаеш, Раманавіч, што мой Толік учора адчудзіў? Падыходзіць, ё-маё, да мяне і пытаецца: «Табе, тата, на вайне ногі адарвала, праўда?» Праўда, кажу, сынок. Дык ён вазьмі ды скажы: «А ты, татачка, не пайшоў бы на тую вайну ды і ўсё». Што ты скажаш, ё-маё? Ісці на вайну, кажу, трэба было, сынок. Ён зноў: «Чаму?» От, ё-маё. Кажу яму: «Трэба было, каб больш вайны не было, каб табе, сынку, не давялося ісці». Аціхла маё птушанё, прыхінулася да мяне, але бачу — думае аб нечым. І точна, Раманавіч. Бліснуў ён вачанятамі і гэтак хітра кажа: «А мяне ж, тата, яшчэ тады не было!» Разумны ўжо, жэўжык!.. Куды, куды ты лезеш?! — закрычаў раптам дзядзька Андрэй. — Табе, табе кажу! Чуеш, Сяргейка?

Зірнуў — каму гэта ён? Аказваецца, на яблыньку, ачарэпіўшыся за ніжнія сукі, лезе хлапчанё. Учуўшы дзядзьку Андрэя, жэўжык саскочыў на зямлю, сунуў рукі ў кішэні і, пасвістваючы, паволі пайшоў да крэсла-гушкалкі.

— Бач ты яго, лета ў сілу не ўвабралася, а ён ужо, ё-маё, зялепухамі ласуецца. Жывот сапсуеш, памаўза!—крыкнуў дзядзька Андрэй.—От жа матка, можа, і бачыць недзе з акна, а, ё-маё, маўчыць. Гэта Грышы Ваўчка, з апошняга пад'езда. Ведаеш—чарнявы такі, з вусікамі, на шчотачнай фабрыцы робіць?

Я не ведаю Грышы Ваўчка. Дзіўна, але за тры гады, што жыву тут, я ведаю зусім нямногіх сваіх суседзяў. А можа так яно і павінна быць? Горад, кажуць, адначасова і згуртоўвае людзей, і раз'ядноўвае. Але ж ці так гэта? Вось жа дзядзька Андрэй, бязногі чалавек, які рэдка калі пакідае сваё куросанне на балконе, каб пасядзець з мужчынамі ў двары, ведае ў доме ўсіх, нават от гэтага падшыванца, сына Грышы Ваўчка, чарнявага, з вусікамі, які робіць на шчотачнай фабрыцы.

— Ну, то ты можаш і не ведаць яго. Раніцой пойдзеш, увечары прыйдзеш. А я ж тут, ё-маё, ад усходу да захаду...

Я слухаю дзядзьку Андрэя, а сам чамусьці пачынаю думаць пра іншае. Пра тое, што люблю нашу гарадскую ўскраіну. Люблю за тое, што тут шмат прасторы, шмат сонца, паветра і маладой зеляніны. А яшчэ за тое, што людзі, якія жывуць тут, — той жа дзядзька Андрэй, Алік, Франак, нават цётка Вікця — не страцілі, не разгубілі — ні ў гаворцы, ні ў паводзінах, ні ва ўяўленнях — таго, што было вынесена імі з вясковай хаты, з роднага бацькавага кута. Няхай сабе гэта падасца каму смешным і наіўным, але — вельмі ж шчымліва затрымціць душа, калі раптам паплыве з расчыненых насцеж вокнаў недзе на пятым паверсе любая матчына песня; аж страпянешся часам, калі гарадская бабулька прыкрыкне раптам на ўвішнага гарадскога ўнука цюцелька ў цюцельку так, як крычала калісьці на мяне бабка-нябожчыца: «Угамонішся ты, ці не? Дальбог жа злаўлю і крапівою так зжыгаю, што ўжо не сядзеш, дык не сядзеш!..»

Мал. А. САПЕТКІ.

бубніць дзядзька Андрэй. — І то, Лазараўна, праўда. З трыма малымі не пазагараеш. То там дзірка, то тут нешта трэба. От і пляту таму. Якая б капейчына ні была, але, як той казаў, свежая. Ты, Лазараўна, куды так рана, ё-маё?

— Куды ж я хаджу яшчэ?! Ні ён, ні яна не сходзяць, да гатовенькага прывыклі. Ад стала да стала. А ты і па магазінах палётай, і ў кулінарыі паштурхайся, і згатуй, і памый, і дзяцей дагледзь... Казалі ўчора, курэй будуць даваць, дзяшовых. Дык падбягу. Малым на булён. Сабе дык які той наедак з курыцы!

— Ну, але ж! А дзіцяці, ё-маё, добра!

— То, можа, і табе парачку захапіць? Я ж ужо хлопца туды паслала. Калі чарга будзе, каб пастаяў. Дык жа лянота! Ледзь успарола... Ты ўчора чуў, ці не? Зноў жа ціятар быў. Ну, з Алікам вашым. Да поўначы ў хату не пускалі. Гадаўкі, а не бабы. Заездзілі чалавека. Точ, як прымак даўнейшы. Самі за яго гарбом трыбухі паадгадоўвалі, а яшчэ і здзекуюцца. І людзей не стыдзяцца, на ўвесь дом лемантуюць.

Не бачу, але адчуваю, што дзядзька Андрэй ад гэтых слоў хмурыцца — не любіць ён, ведаю, такіх гаворак. Пэўна, ніжэй схіліўся над сваёй сеткай, пасапвае, ківае галавой. Урэшце, чую:

— А табе, Лазараўна, тое бытта баліць найбольш, ё-маё?

— Каб мне яшчэ балела? Ды няхай яны там пазадушваюцца! Каб мне яшчэ балела...

— От, любачка, ужо хай і пазадушваюцца. Чаму ж так злосна, Лазараўна? Да ўсяго табе, ё-маё, дзела, усё табе трэба ведаць і асудзіць. А ці ведаеш, Лазараўна, як цябе клічуць от за гэтае самае?

— Як трэба, так і клічуць, — ужо крычыць Лапатуха. — Ці не сам першы і наплявузгаў на мяне, га? Думаеш, сам добранькі? Го, сказала б я табе, ды людзей сорамна, няшчасны! Ліпіш во на балконе, дык і ліпі. Знайшоўся мне ўказчык! Жонцы сваёй, гаротніцы, указвай. А то яна, бедная, радачкі не знаходзіць, як з пятлі выбавіцца. Я старая, і то ніколі не рашылася б на такое. Цьфу на цябе!

Чутно, як яна пашлэпала па двары...

Счакаўшы крыху, выходжу на балкон, кажу:

— Добры дзень, дзядзька Андрэй!

— Здароў, Раманавіч! — Колькі часу маўчыць, пасля падымае галаву, сіліцца ўсміхнуцца: —Чуў, ё-маё? От жа шкодлівая баба. Не проста абгаворыць, а яшчэ і ўкусіць. І за самае балючае месца... Ну, што новага?

Я дастаю з кішэні цыгарэты, не спяшаючыся прыпальваю. Выпускаючы дым, кажу:

— Не ведаю, дзядзька Андрэй. Нічога такога.

Сусед, відно, рады забыцца на тое, што было, бо падхоплівае:

— А я ў шэсць слухаў радзіва. Апошнія ізвесція. Нічога, як ты кажаш, такога. Непанятна мне, Раманавіч, толькі адно. Да якой гэта пары будзе тое, ё-маё, у В'етнаме? Гэта ж колькі гадоў ужо! Я ж, ё-маё, не ведаў, што там як пачалося ў сорак пятым, дык і да гэтага часу спакою няма.

Дзядзька Андрэй, ведаю, не чакае адказу. Ён больш за мяне, відаць, чытае газет і слухае радыё, пытаецца проста так, дзеля таго, каб я падтрымаў яго гамонку. Таму я паціскаю плячыма:

— Цяжка сказаць, дзядзька Андрэй. Па ўсім відаць, не скора там ціха будзе.

— Ты што, не чуеш? — кажа раптам дзядзька Андрэй. — Дык от я і кажу: як пасядзіш тут, ё-маё, цэлы дзень, дык і наслухаешся, і нагамонішся. І што я табе, Раманавіч, хачу сказаць. Часам мяне одум бярэ. Вазьмі вайну. Табе тады колькі было? Гадоў сем-восем? Ну, то ты, хлопец, мала чаго і помніш. А маю жызню, ё-маё, вайна напалам пераламала. З хрустам, Раманавіч, з болем...

Я крыху ведаю лёс дзядзькі Андрэя. Да вайны ён быў у вёсцы, рабіў у калгасе конюхам. Меў жонку і двое дзяцей. І матка старая з ім жыла. А вярнуўся — нікога не знайшоў. Суседзі расказалі, што ў адзін дзень карнікі ўсіх паклалі. Паўвёскі загінула. Усе, хто не паспеў уцячы ў лес. Каб яшчэ не калецтва, то, можа, і вытрываў бы Андрэй. А так — махнуў на ўсё рукой, запіў. Гадоў дзесяць жыў, не ведаючы, дзе спаў, што з'еў. Зімой ля вакзалаў, ля сталовак аціраўся, летам — ля базараў. Аж пакуль не стрэлася жанчына адна. І маладзейшая за яго, і здаровая, а от сталася так, што прывяла Андрэя да сябе, вымыла, апранула, сказала: «Жыць трэба». Так і жывуць. Траіх дзетак нажылі. Жонка на заводзе робіць, а ён, дзядзька Андрэй, у камбінаце надомнай пра-

СНЫ

цы. Пляце сетачкі да дзіцячых ложкаў, авоські, тэнісныя і валейбольныя сеткі... Пра ўсё гэта я чуў ад той жа цёткі Вікці. Можа што і не так было, хто ведае—дзядзька Андрэй сам гаварыць пра тое не любіць...

— Дык слухай. Я не пра сябе. Цяжка людзям жылося — не давядзі бог! І ў вайну, і пасля. А от жа не звярэлі, ё-маё. Чуеш, Раманавіч? У самога каторага гора, але і другому паспагадае, падзеліцца апошнім, ё-маё. А цяпер, здаецца, не тое.

— Што, горшыя сталі?

— Не, я таго не скажу. Людзі цёнгле розныя былі. І добрыя, ё-маё, і благія. Але от здаецца мне, што мы бытта пачалі, ё-маё, забывацца. На гора пачалі забывацца, Раманавіч. На тое, што было, што перажылі. Мяккасці, спагады ў людзей бытта паменела ці што. Абнадзеіць, паспачуваць чалавеку, слова добрае сказаць — дробязь гэта, а не кожны з нас і на гэта здатны. Яно, бытта, у горадзе гэта і не прынята, людзі з усяго свету пасабіраліся, але ж, ё-маё...

— Вы ж, дзядзька Андрэй, не забыліся...

Сказаў я гэта і пашкадаваў, бо сусед мой нейк схіліўся раптам, быццам яму пільна спатрэбілася ўгледзецца ў толькі што завязаны вузел, потым шумна выдыхнуў паветра і сказаў, не падымаючы галавы:

— Я, хлопец, не забыўся. Не магу забыцца, каб і хацеў. Во,—ён паварушыў сваімі кульцяпкамі, — не даюць забыцця. Ледзь што якое — смыляць, спаць не даюць.

— Даруйце, я не тое хацеў...

— Нічога, ё-маё, што ж тут крыўдавацъ, — дзядзька Андрэй зняў з кручка гатовую сетачку, разгарнуў яе, агледзеў, шпурнуў у кашолку. Асноўваючы новую, знячэўку спытаў:

— Ты, Раманавіч, з-пад Загорска? Быў я некалі ў вашых мясцінах. У сорак чацвёртым. Як немца гналі. Драпаў фрыц — угнацца не маглі... Помню вёсачку адну. От як цяпер вуліцу бачу, доўгую, дажджамі размытую. Каменняў на вуліцы шмат было. А на скрыжаванні, пасярод вёскі, царква. Адна сцяна ад яе ацалела...

У маёй роднай вёсачцы вуліца таксама вечна размывалася дажджамі. І на ёй таксама, нібы свінні, ляжалі вялікія белыя камяні. І царква ў нас таксама была. Пасля вайны ад яе засталася адна толькі сцяна. Яна стаяла доўга, аж пакуль старшыня калгаса не запрасіў аднекуль сапёраў, і тыя нейк пад вечар узарвалі сцяну... Можа, пра маю родную Карпілаўку гаворыць дзядзька Андрэй?

— Назвы, хоць забі, не помню. А от саму вёску добра запомніў. Спыніліся мы ў ёй на некалькі хвілін. Якраз каля царквы. Пасаскоквалі на зямлю, людзі нас ураз акружылі. Пэўна, усе збегліся, хто на той час дома быў. Плачуць, смяюцца. Ашчаперыла мяне бабулька адна, а слова сказаць не можа, слязьмі заліваецца... Ты помніш хаця той час, Раманавіч?

Я спахопліваюся, адказваю:

— Помню, дзядзька Андрэй. Той час я ўжо добра помню.

— Дык от слухай. Адышоўся я крыху ўбок, прысеў на камень пад той царкоўнай сцяной — пераабуцца, бо нешта ў боце муляла...

Я насцярожыўся. Нешта раптам гарачае хлынула пад грудзі, хутчэй затахкала сэрца, а галаву свідравала адно: «Няўжо?»

●

У той дзень мы выйшлі з гнілога куп'істага Дзічу на сухі пясчаны Барок, да сваіх зімовых зямлянак — блакада скончылася. На старым месцы, сярод чатырох абсмыленых слупкоў, неўзабаве запалала вогнішча. Пасцілку на тыя слупкі не нацягвалі — быў яркі цёплы летні дзень. Над вогнішчам у вялікім чорным катле варылася мяса — непадалёк ад зямлянак знайшлі забітую карову. Яна была падстрэлена, відаць, пару дзён назад, бо паспела ўжо засмярдзець, а на разарваным бруху была плойма мух. Але цётка Юстына сказала:

— А што, бабы, можа паспрабуем? Гэта ж не ад хворасці, не падла. Усмажыцца, упрэе, дык і пах той адаб'е.

Цётка Юстына і аднарукі дзядзька Тодар былі над усімі намі як начальнікі. Асабліва цётка Юстына. Яе слухаўся нават дзядзька Тодар. Адмовілася свежаваць тую карову толькі цётка Волька, матка Пецькі Рабатага:

—Не, я ўжо лепш галодная буду, а есці не буду. Не магу, бабачкі. Ванітуе мяне. Паспрабую схадзіць дадому. Можа ў каго хлеба расстараюся, пакуль вы тут будзеце валаводзіцца.

І яна, пакінуўшы Пецьку сярод нас, пайшла ў вёску. Жанчыны ж хуценька ўправіліся з каровай, нарэзалі лепшых кавалкаў, накідалі повен кацёл.

У нас, дзяцей, быў свой занятак. Спачатку мы аблазілі спаленыя зямлянкі, спадзеючыся там што-небудзь знайсці. Пасля памагалі дзядзьку Тодару цягаць яловую кару — ён майстраваў вялікі, адзін на ўсіх, будан, каб можна было ўкрыцца ад дажджу. Але скора нам тое надакучыла і мы разбрыліся, хто куды.

Я з Толікам Каптуром пайшлі да старога калодзежа, з якога бралі ваду да блакады. Цяпер браць з яго ваду не рашыліся — баяліся, што калодзеж атручаны. Цётка Юстына з маёй маткай выкапалі другі. Месца, дзе капаць, паказаў дзядзька Тодар, — там, дзе канчаўся соснік і пачынаўся ельнік. Калодзеж атрымаўся гэткі ж, як і стары — квадратная яма глыбінёй з метр. І вада ў ім была амаль такая ж, як і ў старым, хоць дзядзька Тодар і спадзяваўся, што тут, бліжэй да грудка, яна будзе лепшая.

Стары калодзеж быў паўнюсенькі — з берагамі. Вада—чорная, бяздонная, з рудымі масляністымі пацёкамі поверху. Па ёй бегалі, мітусіліся чорна-бліскучыя жучкі. Нам вельмі карцела даведацца, атручаны ён ці не. Але як? Толік даўмеўся праверыць гэта на жабе. Ён умудрыўся злавіць вялікую зялёную рапуху і ўкінуў яе ў ваду. Жаба няўклюдна выбралася на другі бераг. Мы зноў спіхнулі яе ў калодзеж — жаба зноў вылезла. Некалькі разоў мы спіхвалі жабу ў ваду. Нарэшце, Толік заявіў:

— Ага, я ж казаў, што не атручаны. Жаба во напугалася вады, аж раздуло яе, а хоць бы хны. Давай нап'ёмся?

Але піць мы не сталі: і не хацелася, і не было як падступіцца да вады — бераг быў сыры, балоцісты, непрыступны, нельга было не толькі прылегчы, але і апусціцца на калені. А тут яшчэ Толік успомніў, што перад блакадай, калі мы ўцякалі ў Дзіч, ён закапаў пад сасной некалькі кавалкаў слюды. Неяк старэйшыя хлопцы хадзілі на Падлужжа, дзе ўпаў фашысцкі самалёт, і прынеслі адтуль шмат розных цацак і слюды. Увечары мы запальвалі кавалкі гэтага гаручага шкла і насіліся з сіненькімі агеньчыкамі па лесе. Таму цяпер, калі Толік успомніў пра свой клад, мы адразу забыліся і на стары калодзеж, і на тоўстую зялёную рапуху. От здорава будзе, калі знойдзем! Нікому не скажам, пакуль не ацямнее. А тады...

Але апаролі мы пясок пэўна вакол пяці сосен, ды слюды не знайшлі. Я ўжо злавацца пачаў на Толіка — мусіць, выдумляе ён усё, ніякай слюды ён не хаваў, можа ў яго і зусім яе не было, але Толік бажыўся, што закопваў, і гробся ў пяску яшчэ старанней.

Мы перайшлі да шостай сасны, як раптам пачулі крык. Паднялі галовы — па сцежцы з боку вёскі бегла цётка Волька, бегла, колькі сіл мела, аж матлялася, і крычала:

— Людцы, ратуйцеся! Немцы-ы!

Цётка Юстына таўханула нагой кацёл. Вочапка сарвалася, ён асунуўся на вогнішча і перакуліўся. Вогнішча затрашчала, зашыпела, задыміла густа і смярдзюча...

Апомніўся я ўжо тады, калі бег поруч з маці, якая трымала мяне за руку. Побач бег Толік з маткай, цётка Волька з Пецькам Рабатым, з вялізным хатулём на плячы чвякаў босымі нагамі па гразкай балотнай сцежцы дзядзька Тодар. Беглі ўсе. Беглі туды, адкуль прыйшлі некалькі гадзін назад—у Дзіч, туды, дзе па пояс у вадзе, пераседжвалі блакаду.

Ці доўга мы беглі, я не памятаю. Памятаю толькі цяжкае дыханне маці (у яе за спіной быў ладнаваты клунак, а на руках трохгадовы Сашка, мой меншы брат), глухое звяканне трох лыжак і дзвюх медных конавак у хатульку, якія я трымаў у руцэ, а яшчэ памятаю, як дзядзька Тодар усё паўтараў на бягу:

— Нам бы, бабы, толькі да пунькі Хвэлькавай... Толькі б да пунькі... Далей яны не палезуць...

А потым мы зусім нечакана і вельмі ўжо блізка пачулі стрэл. Праз мінуту прагрымеў другі, пасля трэці. Усе пападалі долу, прама на хлюпатную балотную сцежку. І тады пачулі знаёмы жаночы голас:

— Стойце! Куды вы прэцеся? Стой, такую вашу маць!

А яшчэ праз хвіліну з-за елак выскачыў конь. На кані мы ўбачылі цётку Паліну, жонку камандзіра партызанскага атрада. Перад блакадай атрад пайшоў на поўнач, на злучэнне з іншымі атрадамі (так тлумачыў нашым маткам дзядзька Тодар), а цётка Паліна засталася разам з намі, з бабамі і дзецьмі. Учора ўвечары яна некуды знікла, а от цяпер сядзела перад намі на кані. Валасы ў яе былі раскудлачаны, у руцэ быў пісталет, а рот смяяўся.

— Бабы! Тодар! Адурэлі вы, ці што? Нашы ж прыйшлі! Чуеце, нашы! Чырвоныя ў Карпілаўцы!

Яна ўзмахнула рукой, бабахнула з пісталета — аж спудзіўся, ледзь не ўпаў на калені конь,—закрычала:

— Ура, бабы!

Першай апрытомнела цётка Юстына. Яна паднялася, абцягнула мокрую, усю ў балотнай твані спадніцу, закінула за спіну клунак. Колькі хвілін яна тапталася на сцежцы, пераступаючы з нагі на нагу. А потым шмякнула аб мох клункам, успляснула рукамі і, закрычаўшы нешта незразумелае, кінулася па сцежцы назад. За ёю сарваліся з месца ўсе.

Я вырваў руку з матчынай рукі. Поруч са мной апынуўся Толік. І мы панесліся па сцежцы, распырскваючы твань —адкуль толькі сілы ўзялося. Мы імчаліся і колькі моцы было крычалі:

— Ура! Нашы прыйшлі! Нашы! Ура-а-а!

Беглі мы аж да дарогі, што вяла з лесу ў вёску — пакуль духу хапіла. Тут мы на хвіліну прыпыніліся—аддыхацца. І тут жа вырашылі, што пойдзем не па дарозе, а па сцежцы што вілася ўздоўж рэчкі — так будзе бліжэй. А галоўнае — сцежка выходзіла якраз на крыжавыя, дзе і павінны быць «нашы».

Мы звярнулі на сцежку і зноў пабеглі—праўда, ужо не так шпарка: не хапала дыхання. А тут яшчэ штаны перашкаджалі: калашыны былі мокрыя, цяжкія, каляныя. Перад кладкай, што каля Юркавай лазні, мы зноў прыпыніліся—падкасаць штаны. Толік збочыў са сцежкі пад куст і там згледзеў гняздо, а ў гняздзе птушанят, чацвёра, ужо ў пер'і, на вылеце. Мы, не згаворваючыся, ухапілі па птушаняці і зноў паджгалі да вёскі. Нашто мы іх бралі — не ведаю...

На крыжавых сабралася ўся наша Карпілаўка. Мы з Толікам ледзь праціснуліся між спадніцамі і сукенкамі наперад. Па вуліцы адна за адной ішлі машыны. Велізарныя, з высачэзнымі бартамі-драбінкамі, з дзвюма восямі ззаду. Куды да іх той палутарцы, якая была да вайны ў нашым калгасе і якую мы з Толікам крышачку помнілі. За машынамі цягнуліся «пушкі» і розныя прычэпы на двух колах. Некаторыя з гэтых прычэпаў былі з круглымі жалезнымі комінамі, з якіх цягнула дымком. Нашаму здзіўленню не было канца: дым на колах! Толькі пасля ўжо мы даведаліся, што гэта былі паходныя салдацкія кухні.

За адной з машын беглі сабакі. Ды каб жа адзін ці два, а то добрых дваццаць.І кожны быў на асобным ланцужку. А сабакі! Такіх мы і не бачылі раней. Як ваўкі: вушы тырчаць, хвост трубою, спіны цёмна-сівыя, а бруха святлейшае. Мы з Толікам аж прабеглі крыху за той машынай...

А людзі нашы як ні пашалелі. Усе махалі рукамі, нешта крычалі, кідалі ў машыну кветкі. Тут жа, узбоч вуліцы, стаялі сталы, а на іх—вёдры з вадою, жбанкі з малаком, яйкі і букеты кветак. Усё гэта было вынесена на вуліцу для байцоў. Але машыны не спыняліся. Толькі час ад часу ў кузаве падымаўся то адзін баец, то другі і, перагінаючыся цераз борт, кідаў пад ногі бабам кавалачак мыла, карабок сернікаў, пачку махоркі.

Цётка Юстына і тут была быццам галоўнай. Яна выбягала на дарогу, лезла пад самыя колы машын, крычала:

— Малачка, хлопчыкі, папіце, халодненькага!

З машын ёй усміхаліся, махалі пілоткамі, адказвалі:

— Спасіба, мамаша, некагда!

У адным з байцоў, што цесненька сядзелі адзін каля аднаго ў кузаве машыны, цётка Юстына «пазнала» раптам свайго Аркадзю. Машына тая ўжо мінала крыжавыя, калі яна кінулася за ёю і нема закрычала:

— Аркадзя-а!

Машына не спынілся, і цётка Юстына бегла за ёй аж да мастка, а потым упала тварам у пясок. Помню, як яе вялі назад жанчыны, трымаючы пад рукі, і маці мая ўгаворвала:

— Супакойся, Юстынка. Не было там твайго Аркадзі. Памылілася ты, прытрызнілася табе. Ці ж я твайго Аркадзю не пазнала б...

Адна з машын звярнула з дарогі да царквы і спынілася. Усе кінуліся туды. Бабы абдымалі байцоў, плакалі, дзеўкі сарамліва совалі ім кветкі, старэйшыя і смялейшыя чмокалі іх у няголеныя, запыленыя шчокі, дзядзька Тодар падыходзіў да кожнага і моўчкі падаваў кожнаму сваю адзіную левую руку.

Пасля, калі крыху аціхла мітусня першых хвілін сустрэчы, мы ўбачылі, што адзін з байцоў адышоўся ў цень, пад сцяну царквы, прысеў на камень і пачаў разувацца. Мы акружылі яго, моўчкі, не зводзячы вачэй, глядзелі на яго.

Не магу, пэўна, перадаць тое, што адчувалі мы, дзеці, гледзячы на таго байца. Гэта быў ён, адзін з тых, каго мы звалі «нашы» і каго чакалі так, як, пэўна, нікога і ніколі на свеце. Хай толькі прыйдуць нашы!.. З гэтым мы звязвалі ўсё. Перш-наперш яны, вядома, прагоняць немцаў. А пасля... А пасля будзе такое, чаго мы і ўявіць сабе не маглі. Што пачнецца, як яно будзе пасля таго, як прыйдуць нашы, мы, канечне, не ведалі, але былі ўпэўнены: прыйдуць «нашы» і ў нас будзе ўсё-ўсё, што захочам. Будзе хлеба—многа-многа хлеба, столькі, што пачнеш есці і ніколі яго не з'ясі; будуць штаны—сінія, з кішэнямі і з рамянём; будуць чаравікі—скураныя, чорныя, бліскучыя, са шнуркамі; у мяне і ў Толіка будзе па ножыку-складанчыку—з двума лязамі, з шылам, з касцянымі тронкамі... Го, хай толькі прыйдуць нашы!..

І вось яны прыйшлі, і адзін з іх сядзіць перад намі на камені і разуваецца...

Баец зняў пілотку, запхнуў яе пад рамень, падняўся, прайшоўся босымі нагамі па траве.

— Ох, жэўжыкі, як хораша! Вы ведзеце, як гэта здорава—ступаць босай нагой па зямлі? Га, жэўжыкі? — сказаў ён, усміхаючыся.

Мы паглядзелі на свае босыя, парэпаныя ногі і таксама ўсміхнуліся. Што ж тут такога — хадзіць босым? Мы во ўжо ад снегу босыя бегаем! Па траве добра гойсаць, мякка, а ў лесе босай назе, дзядзька, і не вельмі здорава: то шышка

САЛДАЦКІЯ ТРОХКУТНІКІ

ТРЭБА было наладзіць сувязь паміж партызанамі Міншчыны і Прыдняпроўя. Начальнік разведкі сказаў, што мая кандыдатура найбольш падыходзіць—да вайны я быў у Магілёве, служыў там у арміі, не раз бываў на Магілёўшчыне і пасля арміі. Я не пярэчыў.

Цяжкімі дарогамі прабіралася наша група ў Магілёўскія лясы. Але якой жа была мая радасць, калі там я сустрэў некалькі сваіх сяброў — журналістаў, акцёраў і ваеннаслужачых. Адзін з іх, успамінаючы нашых пісьменнікаў, сказаў мне, што нядаўна слухаў па радыё перадачы з удзелам Янкі Купалы. Спачатку я не паверыў.

— Мо гэта была даўняя плёнка! — спытаў я.

— Не, Купала чытаў верш, прысвечаны беларускім партызанам...

Гутарка гэтая, пэўна, забылася б, калі б не Уладзіслава Францаўна Луцэвіч. Неяк, спаткаўшы мяне пасля вайны, яна спыталася:

— Можа ў вас што захавалася з купалаўскіх матэрыялаў!

У мяне, на жаль, не ўцалела нічога.

— Можа што-небудзь трапіцца ў рукі, дык не забудзьцеся перадаць мне, — сказала на развітанне цёця Уладзя.

Гэтую просьбу я памятаў. Зноў прыгадаў тую лясную гаворку. Але знаёмыя радыёжурналісты расчаравалі мяне: Купала па радыё ў час Вялікай Айчыннай вайны не выступаў. Мы б ведалі, казалі яны, і не раз паўтарылі б такую перадачу. Няўжо мой сябра-партызан памыліўся!

Але неўзабаве ў Маскве ў якогасьці аматара фанічных запісаў знайшлі плёнку з голасам Купалы. Хто гэты аматар! Як апынуўся ў яго запіс!..

Аднойчы народная артыстка СССР Ларыса Пампееўна Александроўская напаткала ў падмаскоўнай прыгараднай электрычцы народнага артыста РСФСР Сяргея Міхайлавіча Балашова. Разгаварыліся.

— У нас, у Мінску, — пахвалілася Ларыса Пампееўна, — адкрыўся Літаратурны музей Янкі Купалы, нашага народнага паэта рэспублікі. І мы збіраем матэрыялы. Сяргей Міхайлавіч, вы ж калекцыянер, можа ў вас што захавалася купалаўскае!

— Трэба пашукаць. Здаецца, у маёй фанатэцы ёсць запіс купалаўскага голасу, зроблены па трансляцыі з Калоннай залы.

Увечары Ларыса Пампееўна пазваніла Балашову:

— Сяргей Міхайлавіч, добры вечар!

— Добрага здароўя, Ларыса Пампееўна! Калі ласка, не кідайце трубкі...

Праз некалькі секунд Ларыса Пампееўна пачула знаёмы голас. Купалаў голас...

— Трохі ёсць шумы,— гаварыў, нібы апраўдваючыся, Сяргей Міхайлавіч. — Але гэта ад недасканаласці старога гуказапісваючага апарата Ахотнікава. Ды і запісваў я па трансляцыі. Здаецца, у 1940 годзе наша краіна адзначала юбілей Адама Міцкевіча. У Калоннай зале быў літаратурны вечар, дзе выступаў і Купала. Вось я яго і запісаў.

— А як жа вы захавалі гэтую плёнку!

— У неспакойны ваенны час найбольш каштоўныя запісы я насіў з сабой. Асабліва, калі ішоў на дах дзяжурыць ці куды-небудзь на канцэрт. Мне хацелася захаваць любімыя галасы...

Успамінаю залу пасяджэнняў сакратарыята Саюза пісьменнікаў СССР. Тут вядомыя рускія, беларускія, украінскія пісьменнікі, удзельнікі Дэкады беларускай літаратуры і мастацтва ў Маскве ў 1949 годзе. Канстанцін Сіманаў, адкрываючы пасяджэнне, дае слова Сяргею Міхайлавічу Балашову. Сяргей Міхайлавіч цёпла і ўсхвалявана расказвае гісторыю запісу Купалавага голасу і перадае плёнку беларускім літаратарам.

Калі Балашоў запісваў голас Купалы, ён яшчэ не быў знаёмы з паэтам. Ведаў толькі яго цудоўную паэзію. А сустрэўся ён з Купалам толькі летам 1941 года ў рэдакцыі Усесаюзнага радыё.

У першыя дні Вялікай Айчыннай вайны на радыё было вельмі тлумна. Тады ўсе рэдакцыі размяшчаліся ў памяшканні Галоўпаштамта, на вуліцы Максіма Горкага. У вайну тут было, як на КП. Сюды ішлі журналісты і пісьменнікі, рабочыя і калгаснікі, кампазітары і артысты. Адным словам, гэта быў своеасаблівы штаб радыёжурналістыкі, куды сцякаліся ўсе самыя гарачыя навіны з франтоў.

Балашову даручылі весці перадачы для франтавікоў і партызан з Купалавымі вершамі. Гэтыя перадачы заўсёды мелі дзве выразныя часткі. Першая — меншая, дзе Купала гаварыў кароткую прамову і чытаў некалькі вершаў. Чытаць шмат Купала не мог — хутка стамляўся. І тады эстафета перадавалася артысту - прафесіяналу— Сяргею Міхайлавічу Балашову, які добра адчуваў шчырасць купалаўскай паэзіі. Яму паэт падабаўся сваёй тактоўнасцю. Пісьменнік слухаў свае вершы так уважліва, быццам то былі не яго творы. Кончыўшы чытаць, артыст заўсёды гаварыў Івану Дамінікавічу:

— Дзякую.

— Дзякую вам, Сяргей Міхайлавіч. Вы проста мяне расчулілі.

Балашоў заставаўся, каб прасачыць за мантажом тонфільма, а Купала ішоў пешкі па вуліцы Максіма Горкага...

Пасля першага выступлення Купала сказаў у рэдакцыі, што ён хоча, каб увесь цыкл яго перадач чытаў Сяргей Міхайлавіч Балашоў. А іх, здаецца, было тры. Рускага артыста такая пахвала вельмі кранула.

Праз тыдзень пасля перадач Купалу пазванілі з рэдакцыі літаратуры народаў СССР маскоўскага радыё і папрасілі абавязкова зайсці. На калідоры ён сустрэў Балашова. Сяргей Міхайлавіч павёў яго ў аддзел пісьмаў:

— Вось, Іван Дамінікавіч, паглядзіце, колькі лістоў прыйшло ў адказ на нашу перадачу.

— Значыць, упадабалі нас!

— Я глядзеў ужо. Пішуць пераважна вашы землякі.

Купала ўзяў і разгарнуў першы салдацкі трохкутнік.

— Па родным слове замаркоціліся, — прамовіў глуха.

— Я звярнуў увагу: большасць з іх напісаны па-беларуску.

Чытаў Купала тыя салдацкія і партызанскія трохкутнікі моўчкі. Прачытае, кіўне галавой і пакладзе. Так ён чытаў доўга.

Развітваючыся з Балашовым, Купала працягнуў яму сваю кніжку з аўтографам:

— Гэта вам. За пашану да паэзіі і за любоў да нашага народа...

Больш яны не бачыліся. Але воблік вялікага Купалы назаўсёды запомніўся Балашову.

Голас Купалы, запісаны на плёнцы, трапіў у Мінск. Тут яго слухаюць тысячы, дзесяткі тысяч людзей. І экскурсавод музея расказвае гісторыю гэтага запісу, гаворыць пра тое, як гучала Купалава слова ў Вялікую Айчынную.

А навуковыя супрацоўнікі купалаўскага музея збіраюцца ў архіў літаратуры і мастацтва ў Маскве, каб даведацца, што пісалі людзі Купалу, чым яны дзяліліся з ім у сціплых салдацкіх трохкутніках.

Алесь ЕСАКОЎ.

НЕКАЛЬКІ дзён таму славуты хор пад кіраўніцтвам народнага артыста СССР Генадзя Цітовіча выступаў па Інтэрбачанні. Тэлегледачы многіх краін мелі магчымасць пазнаёміцца з цудоўным майстэрствам беларускіх артыстаў, з непаўторным хараством нашай народнай песні.

У гэтыя дні, калі мы святкуем прыход Новага года, прыхільнікі калектыву змогуць пачуць яго выступленні па радыё, сустрэцца з ім на блакітных экранах. Няхай жа гэтыя сустрэчы прынясуць узаемную радасць.

Наш здымак зроблены ў час выступлення Дзяржаўнага народнага хору Беларускай ССР па Інтэрбачанні.

Фота Ул. КРУКА.

сухая падаб'ецца, то сучок які ўпорыцца — аж прысядзеш...

Не ведаю, ці думаў я так тады, ці гэта падумалася цяпер, праз дваццаць з гакам гадоў. Можа, і не думаў тады нічога такога, бо ніхто з нас не прамовіў ні слова. Зрэшты, мусіць, увогуле не дайшоў тады да нас сэнс таго, што сказаў баец. Мы проста стаялі вакол і елі яго вачыма. Яго пілотку, зорачку на ёй, бліскучыя цацкі на грудзях—мы тады яшчэ не ведалі, што тыя цацкі завуцца ордэнамі і медалямі. А вось твару байца я не помню. Не ведаю, быў ён чарнявы ці русявы, з вусамі ці без вусоў... Гэтага нічога не помню. Помню толькі, што быў баец, што сядзеў на камені босы, што ногі ў яго былі нязвычна белыя, апрэлыя...

●

— Дык ты слухай, Раманавіч. Перакруціў я анучы, а заадно і перакусіць вырашыў. Дастаў хлеб, тушонку адкрыў. А вакол мяне—падшыванцы. Абступілі і глядзяць. Насцярожана глядзяць, баязліва. Помню двух. Па гадоў сем-восем. Худзенькія, у штоніках са шлейкамі, мокрыя калашыны падкасаны да калень. А мурзатыя—страхоцце! Бытта ў балоце выкачаліся. Адно—вачаняты. І ведаеш,Раманавіч, што запомнілася? Гэта да мяне не адразу дайшло... Што галодныя былі тыя вачаняты. От ем і бачу, што і яны кожны мой кавалак адкусаны да рота праводзяць... Ё-маё, думаю: вось вам і радасць найбольшая ад вызвалення—кавалак хлеба... Я пальцам тым двум паківаў—падыйдзіце, ё-маё, бліжэй. Падыйшлі. Што, кажу, есці хочаце? Маўчаць мае чарцяняты. Адрэзаў я ім па скібцы хлеба. Узялі. І ведаеш, Раманавіч: адразу не накінуліся. Стаяць, маўчаць. Гляджу я на іх, ажно бачу, нешта ў іх у кулачках ёсць. Пакажыце, кажу, што там у вас? Паказваюць. Паверыш, Раманавіч, ці не— па птушаняці. Па птушаняці ляснога канька. Узяў я ў рукі аднаго, сэрцайка так і б'ецца, ледзь не выскачыць. І так я, Раманавіч, расчуліўся, ё-маё. Ліха яго ведае, ад чаго, але—аж сляза нагарнулася... А пасля пытаюся ў іх: «Дзе ўзялі?». Там, кажуць. Дзе гэта там, кажу? А ля кладкі, адказваюць. Навошта ж вы іх, кажу, бралі? Маўчаць мае героі. Потым адзін, смялейшы, відаць, кажа: «Вам, дзядзя!» Ах вы, чарцяняты мае, дадумаліся—такі падарунак байцу паднесці! Дзе гняздо, кажу, запомнілі? Запомнілі, кажуць. Дык вось вам, кажу, мой загад, ё-маё: бягом туды, адшукаць гняздо, палажыць птушанят і далажыць. Ясна? Павесялелі чарцяняты. Ясна, кажуць, і з месца сарваліся...

●

Так... Значыць, то і праўда быў дзядзька Андрэй. Значыць, гэта яму падаваў я тым ліпеньскім днём сорак чацвёртага года птушаня? Значыць, гэта ён даў нам з Толікам па лусце хлеба з тушонкай? Тады мы, канечне, не ведалі, што то была тушонка, мы звалі яе халодным мясам, але ж смаката была—аб'ядзенне. Мы ўтрубілі той хлеб у мінуту, як толькі пабеглі выконваць загад. Няўжо мы былі такія галодныя? Няўжо дзядзька Андрэй пабачыў па нашых вачах, што мы хацелі есці? Мы, здаецца, і не глядзелі на той хлеб. Мусіць, памыляецца дзядзька Андрэй, А астатняе — усё праўда. Я таксама памятаю, як ён хадзіў босы па траве, і як выняў з брызентавай торбы паўбуханачкі хлеба (такога хлеба мы і не бачылі раней—быццам паўцаглінкі), і як ножыкам-складанчыкам адкрываў бляшанку з той смачнай тушонкай, і як распытваў нас, дзе мы ўзялі тых птушанят, і як загадаў аднесці іх назад, пакласці ў гняздо...

Дабеглі мы тады да Юркавай лазні, перайшлі па кладцы на другі бок рэчкі, а дзе той куст—не ведаем. Адзін абшасталі—няма гнязда, другі, трэці—таксама нідзе.

— Можа адцураліся?—выказаў я здагадку.— Дзядзька ж Тодар казаў, што калі зачэпіш яйкі, то птушка таго гнязда адцураецца. Помніш?

— Адцураецца, адцураецца!—Толік зазлаваў на мяне.—То ж птушаняты, а не яйкі. Ад птушанят не адцураюцца.

— Дык, можа, яны астатніх птушанят звялі?

— Дурань ты! Ну, хай птушанят звялі, а гняздо куды падзелася?

Ну і праўда дурань! Гнязда ж птушкі з сабой не маглі ўзяць.

Мы зноў пачалі шукаць. І трэба ж—знайшлі яго ў кусце каля самай-саменькай кладкі. У гняздзе сядзелі і астатнія птушаняты. Мы пасадзілі да іх сваіх двух і—галопам у вёску: далажыць, што заданне выканана.

Але на крыжавых ужо нікога не было. Толькі на пяску засталіся сляды машын ды ў паветры яшчэ стаяў пах перапаленага бензіну.

Помню яшчэ, што, калі я прыйшоў дадому, мне папала ад маці: яна хапілася, што мяне нідзе няма, і спалохалася—ці не ўмудрыліся мы з Толікам убіцца ў машыну і паехаць з салдатамі...

●

— От і ўсё, Раманавіч. Больш я нічога не бачыў. Праз некалькі хвілін мы пайшлі далей. А жэўжыкі і вёсачка тая засталіся ў памяці. Дай ты веры — птушанят салдату прынеслі, га, Раманавіч? Жэўжыка аднаго як цяпер помню. Дужа ж на майго Алёшку змахваў. Не на гэтага, на таго Алёшку — першага майго таксама Алёшкам звалі. Канапаценькі такі ж, рыжанькі, і шчэрбіна наперадзе... Недзе ж, пэўна, жывуць, птушаняты. Раз выжылі, дачакаліся нашых, дык жывуць, канечне. І ці помняць салдата таго, што сядзеў на камені пад сцяной царквы, і ці палажылі ў гняздо птушанят ляснога канька?Як думаеш, Раманавіч?

— Помняць, дзядзька Андрэй. Канечне, помняць. І птушанят на месца аднеслі. Толькі...

А болей я нічога не сказаў, хоць можа,і трэба было нешта сказаць. Але — што? Што то была мая вёска і што адзін з тых мурзатых, галодных падшыванцаў — вось ён, перад ім? Што Толік— канапаты, рыжы, са шчэрбінай наперадзе, Толік Каптур, мой сябрук дзіцячых ваенных гадоў, Толік, які нагадаў дзядзьку Андрэю яго Алёшку, таго Алёшку, ад першай жонкі, — што ён таксама стаў ахвярай вайны, падарваўшыся тым жа летам сорак чацвёртага на міне?

Сказаць пра гэта я, чамусьці, не рашыўся... Мо калі іншым разам...

Ну, а мой сон? Меў ён якое-небудзь дачыненне да таго, што пачуў раніцою ад дзядзькі Андрэя? Не ведаю. Ведаю толькі адно: тое будзе прыходзіць у мае сны неаднойчы...

З КРЫНІЦ ЖЫВАТВОРНЫХ

Вялікая работа па збіранні паэтычных скарбаў нашага народа праводзіцца ў Беларускім дзяржаўным універсітэце імя У. І. Леніна. Кожны год студэнты філфака выязджаюць у розныя раёны Беларусі ў фальклорныя экспедыцыі. Актыўны ўдзел у збіранні твораў народнай паэзіі прымаюць і студэнты-завочнікі. Зараз толькі ў архіве кафедры беларускай літаратуры налічваецца каля трыццаці тысяч фальклорных нумароў (песень, частушак, казак, прыказак, загадак і г. д.). Лепшае з гэтага збору мяркуецца выдаць у трох асобных тамах, каб зрабіць яго набыткам шырокай грамадскасці. Вывучэнне сабраных матэрыялаў і падрыхтоўка іх да выдання вядзецца ў студэнцкім навуковым гуртку, якім ужо на працягу дзесяці гадоў кіруе дацэнт Н. С. Гілевіч.

Песні і частушкі для гэтай старонкі падрыхтавалі маладыя фалькларысты, члены навуковага студэнцкага гуртка Таіса Дзевялтоўская, Тамара Краўчанка і Тарэза Шаптуха.

ПЕСНЯ ПРА РОДНЫ КРАЙ

**Я жадаю пра Радзіму
Песню праспяваць:
Як прыгожа плывуць рэчкі,
А лясы шумяць!**

**Як туман заслаў даліну
Белым палатном,
Як рунее наша поле
Зялёным сукном.**

**Як прыгожа расце збожжа,
А сады цвітуць,
А высока, аж у хмарках,
Жаўранкі пяюць.**

**Усёй душой люблю край родны,
Ім я ганарусь,
Бо прыгожы і цудоўны
Край наш—Беларусь.**

ПЕСНЯ ПРА ЛЕНІНА

**Наш вялікі Ленін, ён за нас змагаўся,
Ён каваў нам долю, к шчасцю шлях праклаў.
Пад ягоным сцягам наш народ з'яднаўся,
Леніна ідзі за аснову ўзяў.**

**Мы народ працоўны, ўсе адной сям'ёю
Дружныя у працы, дружныя ў баю.
Ленінскаму сцягу мы ў жыцці не здрадзім,
Бо душой Радзіму любім мы сваю.**

**Расквітнела ў шчасці нашая Айчына,
У яе адно сэрца: партыя й народ.
У душы народа жыве родны Ленін
І жыць будзе вечна—сотні тысяч год!**

Песні запісаны ад калгасніка Ланеўскага Аляксандра Себасцьянавіча 1913 г. нарадж., два класы адукацыі, в. Янканцы, Ашмянскага раёна.

КУПАЛЬНАЯ

**Каліна,
Ой, памёр, памёр молад-малойчык, каліна...
Каліна,
А і некаму паплакаці, каліна...**

**Каліна,
Ай прыляцелі ды тры пташачкі, каліна...
Каліна,
Адна пташачка села ў галоўках, каліна...
Каліна,
Другая пташачка—на грудачках, каліна...
Каліна,
Трэцяя пташачка—у ножачках, каліна...**

**Каліна,
У галовачках—родна мамачка, каліна...
Каліна,
А на грудачках—сястрыца, каліна...
Каліна,
А у ножачках—мілая жана, каліна...
Каліна,
Дый сталі ж яны там плакаці, каліна...
Каліна,
Дзе мамачка—там рэчачка, каліна...**

**Каліна,
Дзе сястрыца—там крыніца, каліна...**

**Каліна,
Дзе міла жана—расіцы няма, каліна...**

ЖНІЎНАЯ

**Я молада з прыгону іду,
Я молада з прыгону іду.**

**На ручачках дзіця нясу,
На ручачках дзіця нясу.**

**За плечкамі калысачка,
За плечкамі калысачка.**

**Спатыкае мяне татачка,
Спатыкае мяне татачка.**

**— Донька, донька, дзе дзіця брала!
Донька, донька, дзе дзіця брала!**

**— Татулечка, суседняе,
Татулечка, суседняе.**

**— Чаму, донька, тваё ліцо!
Чаму, донька, тваё ліцо!**

**— Яно пры мне раджалася,
Яно пры мне раджалася,**

**У маё ліцо ўдавалася,
У маё ліцо ўдавалася.**

Ад Баўтрук М. І., в. Завіднае Барысаўскага раёна.

ВОСЕНЬСКАЯ

**На ўдоўчыным полечку,
На ўдоўчыным полечку
Сабраліся работнічкі:
Мядзведзь карчом арэць,
Мядзведзь карчом арэць,
А воўк бараньнуець.
Заінька дровы сячэць,
Заінька дровы сячэць,
Лісічка бліны пячэць.
Ужо сонца за лес, за лес,
Ужо сонца за лес, за лес,
Мядзведзь у дубняк палез,
А ваўчок у ельнічак,
Заінька ў бярэзнічак,
А лісічка ў норачку,
А лісічка ў норачку,
А ўдовачка ў комарачку.**

Ад Чабан Н. П., в. Чарневічы Глыбоцкага раёна.

ВЯСЕЛЬНЫЯ

●

**Стаяла каліна ды ля варот,
Ой, стаяла каліна ля варот.**

**Прасілася яна ды ў гарод
Ой, прасілася яна ў гарод.**

**Чаму мяне ў гародзе не садзяць,
Ой, чаму ў гародзе не садзяць!**

**У тым гародзе ды на градзе,
Ой, у гародзе на градзе!**

**На той капуснай ды баразне,
Ой, на капуснай баразне!**

**Стаяла Аленка ды між дзяўчат,
Ой, стаяла Аленка між дзяўчат.**

**Прасілася Аленка ды ў дзяўчат,
Ой, прасілася Аленка ды ў дзяўчат:**

**Чаму мне радачкі ды не радзяць,
Ой, чаму мне радачкі не радзяць!**

**Чаму мяне на пасад ды не садзяць,
Ой, чаму мяне на пасад не садзяць!**

**На тым пасадзе ды на куце,
Ой, на пасадзе на куце!**

**На тым бяленькім ды кажусе,
Ой, на тым бяленькім кажусе!**

Ад Перус А. М. в. Кімія Барысаўскага раёна.

●

**Ляцеў зайчык цераз гайчык ды ў жыта,
Ляцеў зайчык цераз гайчык ды ў жыта.
Не раз будзеш, млода Ганначка, біта,
Не раз будзеш, млода Ганначка, біта.
Ляцеў зайчык цераз гайчык ды ў авёс,
Ляцеў зайчык цераз гайчык ды ў авёс.
Не раз будзе табе, Ганначка, фіга ў нос,
Не раз будзе табе, Ганначка, фіга ў нос.
Ляцеў зайчык цераз гайчык ды ў ячмень,
Ляцеў зайчык цераз гайчык ды ў ячмень.
Не раз будзе табе, Ганначка, у каршэнь,
Не раз будзе табе, Ганначка, у каршэнь.
Ляцеў зайчык цераз гайчык ды ў гарод,
Ляцеў зайчык цераз гайчык ды ў гарод.
Не раз будзе табе, Ганначка, у хрыбёт,
Не раз будзе табе, Ганначка, у хрыбёт.**

Ад Апанасевіч Ф., в. Швакшты Мядзельскага раёна.

●

**Хадзіла Ганначка па новым двару,
Прасіла Ганначка месяц і зару:
— Засвяці, зарыца, з вечара да дня,
Ды пакуль з'едзіцца ўся мая радня.
— Досыць я табе тады свяціла,
Як цябе матуля малу расціла.**

Ад Шаранговіч Г. В., в. Швакшты.

●

**У дарозе Коленька, у дарозе, у дарозе,
Падагнаў коніка к бярозе, к бярозе.
Ды зламаў Коленька тры пруты-пруточкі,
Сцебануў коніку пад ножкі, пад ножкі.
А ступай, кося, шырока, шырока—
Яшчэ мая Гэлечка далёка, далёка.
А ступай, кося, вузенька, вузенька—
Ужо мая Гэлечка блізенька блізенька.**

Ад Трус Г. М., в. Кімія Барысаўскага раёна.

●

**Маладая Гэлечка ў сені ўступіла,
У сені ўступіла—сені асвяціла,
У хатачку прыйшла—як зорачка ўзышла,
На пасадзе села—як ружа зардзела,
А з пасада ўстала—як рутачка звяла.
Каля яе дзевачкі—як ластавачкі,
Каля яе хлопцы—як рыбалоўцы.
— А нашто ж мы яе ў чужы край аддалі!
А чаму ж мы яе за сябе не ўзялі!
— Калі дрэнна будзе—я назад вярнуся,
Я у сваёй мамачкі дый служыць наймуся.
Прымі, прымі, мамачка, ды й хаця з хлебам.
— А ты мне, дачушка, ды болей не трэба.
— Будзе маё месцечка за сталом гуляці,
Будзе мая лыжачка на стале ляжаці.
— А на тваё месцечка я сама засяду,
А я тваю лыжачку ды пад стол закіну.**

ХРЭСЬБІННАЯ

**Ой, два дубы, ой два дубы,
Два зялёныя стаяць.
А два браты, а два браты
Ды на хрэсьбінах сядзяць.
П'юць, гавораць, п'юць, гавораць
Аб жаніцьбачцы сваёй.
Не ўдалася, не ўдалася,
Брат, жаніцьбачка мая,
Бо ўдалася, бо ўдалася
Горка п'яніца жана.
А пойдзем, брат, а пойдзем, брат,
Мы у цёмныя бары.
А возьмем, брат, а возьмем, брат,
Мы вострыя тапары.
А ссячом, брат, а ссячом, брат,
Мы горкую асіну,
А зробім брат, а скуём, брат,
Зробім слаўненькі чаўнок.
А ўложым, брат, а ўложым, брат,
Маю п'яную жану,
А пусцім, брат, а пусцім, брат,
Ды на быструю раку.
Самі глянем, самі глянем
Ды на ясную зару:
Ці далёка, ці высока
Ясна зорачка ўзышла!
Ці далёка, ці далёка
Мая жоначка сплыла!
А скаціся, а зваліся,
Ясна зорачка, далоў.
А вярніся, а вярніся,
Мая жоначка, дамоў.
Не скачуся, не звалюся —
Ясна зорачка—далоў.
Не вярнуся, не вярнуся—
Бо я ж п'яніца—дамоў.**

СЯМЕЙНЫЯ

●

**Ой, пайду я ў лугі, лугі,
Наламаю смыродыны,
Наламаю смыродыны,
Пакідаю на дарогу.
А йшоў тудой мой татанька:
«Шкода, шкода смыродыны,
Што зелена паламана,
На дарогу пакідана».
«А татачка мой родненькі,
Не жалей ты смыродынькі,
Пажалей ты сваё дзіця,
Што молада замуж аддаў.
Я й замужам нажылася:
Стала тонка, як былінка,
Стала бела, як ліпінка,
Стала чорна, як смырода».**

Ад Кавалёвай Н. К., в. Азярышча Рагачоўскага раёна.

●

**Чырвоная каліна,
Што дарожку заняла!
Я калінку паламлю,
Я дарожку прыбяру—
К мамцы ў госці паеду.
Пад'язджаю пад лясок—
Падай, мамка, галасок,
Падай, мамка, галасок
Цераз цёмненькі лясок.
Падай, мамачка, руку
Цераз быструю раку,
Падай, мамка, ручку мне—
Трудна жыці сіраце
На чужой жа старане.
Баліць мая галава,
Што чужая старана.**

Ад Рыбчонак Г. С., в. Новыя Максімавічы Клічаўскага раёна.

●

**Цераз гай зеляненькі
Бяжыць конь вараненькі,
Галоўкай махаючы,
Абротку зрываючы.
А за ім на пагоне
Іванка на ўздагоне.
Загледзеў ён дзевачку
На высокім ганачку.
— Дзевачка, душа мая,
Перадмай майго каня.
— Рада б яго пераняці —
Баюся таткі свайго.
— Дзевачка, душа мая,
Не бойся таткі свайго,
Пабойся ж ты бога
Ды мяне маладога.**

Ад Хацкевіч В. Б., в. Кімія Барысаўскага раёна.

ЧАСТУШКІ

**Сяку дровы, сяку дровы,
Куды трэскі лятуць.
Аддай мяне, матулечка,
Куды ножкі нясуць.**

**— Ой, ты мілы, ты мой мілы,
І чаму ж ты не прыйшоў!
— Муха лямпу патушыла—
Чаравіка не знайшоў.**

**А божа ж мой, божа,
Да каго ж я ўдаўся:
Жонка саначкі спаліла,
Што з печы катаўся.**

**У тым канцы мілога б'юць—
У гэтым раздаецца.
Беце, беце гэту шэльму—
Хай не задаецца.**

**Мяне мілы разлюбіў—
Я сказала: ох, ты!
У цябе адны штаны
З мацерынай кофты.**

**Не глядзіце на дзяўчат,
Што ў дзяўчат за брошкі,
А вазьміце паглядзіце,
Ці памыты ножкі.**

**А божа мой літасцівы,
Які хлопец непачцівы:
І божыцца, і клянецца,
Адыйдзецца і смяецца.**

**А мой мілы лысы, лысы,
А дзе лысіну падзець!
Як люстэрка разаб'еця—
Буду ў лысіну глядзець.**

**Усе дзяўчаты, як дзяўчаты,
А мая як рэзьгіны.
Усе гуляюць вечарынкі,
А мая дык хрэсьбіны.**

Запісана ў розных раёнах Беларусі.

ТВАР у бабулькі — вузялок маршчын. Угледзела нас яшчэ здалёк і пакалдыбала з высокага ганка насустрач, апусцілася долкі. І ўсё глядзіць з-пад рукі, каб пазнаць хоць каторага.

— Добрага здароўечка, Надзея Спірыдонаўна!—крычыць з-за брамкі Паўлюк Цацура.—Мо кваском пачастуеце?

— А-а, гэта ты,—пазнала Паўлюка.—Нешта даўно вачэй не паказваеш.

Пакуль старая ўзбіраецца на заінелы ганак, я цікую за Паўлюковай «даўняй знаёмай». На плечы накінуты паношаны рудаваты кажушок з дубовымі цурбалкамі замест гузікаў, зашмальцаванымі да чарнаты; на нагах—валёнкі-катанкі фабрычнай работы, яшчэ зусім новыя і чорныя, як смала; на галаве—аж рэжа ў ваччу—квяцістая кашміроўка.

— То заходзьце,—старая бразгае клямкай і адхінае дзверы ў нізенькія сенечкі.—Прывечу чым-кольвечы...

Хата лесніка, як і скрозь цяпер на Палессі,—вялікая, светлая; у ёй надта душна, пахне грыбамі, смалой-жывіцай, брусніцнікам і яшчэ нечым гаркаватым —святаяннікам ці багуном. Паўлюк адразу ўзмакрэў, але не аціх—круціцца каля старой. Гэта ж трэба ўмець так вылузвацца перад кожным. Набыткам сваім выхваляецца: у яго заяц і дзве вавёркі. А што рабіць мне? Я—няўдачнік. Хоць плач, хоць скач—няўдачнік. Ніяк не шчасціць на паляванні. Дачка і на гэты раз так прасіла, маліла, «на дарожку» пасядзець, маленькі табурэцік падсунула, ды што паробіш—не шчасціць! «Лісіцку плынясі, татка,—шчабятала яна.—Мамка пасые мне такія тапацкі, як у Клаўкі Цацулы».

Ах, гэты Цацура! «У сарочцы нарадзіўся чалавек,—не раз чуў я ад людзей.—Усё ў яго — як па масле...» Яно і сапраўды. Гадоў пяток, як пасяліўся ў нашым райцэнтры, а ўжо мохам абрастае: дом з садам купіў у перасяленца, пчол завёў. І пасаду займае, як сам кажа, «з гулькін нос», а вось умее жыць. З усімі кампанію водзіць, з усімі—за руку. І ўсё ў яго складна—і дома, і на паляванні. Праўда, неяк летась гаварылі на яго нядобрае—лася забіў ці што. Але ж гэта, напэўна, плёткі: нічога не знайшлі пры вобыску. «Такі,—смяяліся на ўсю вуліцу,—у жорны пападзе і то будзе цэлы».

Мы жывём з Цацурам цераз вуліцу—вільчык у вільчык. Кожнай раніцы паўз яго вокны я іду на работу ў рэдакцыю, вечарам — дамоў. Страчаемся штодня, а вось сяброўства так і не завялі. Я нават не ведаю, хто ў гэтым больш вінаваты—сусед ці я. Мне не падабаецца, што ён заўсёды гаворыць пра каўбасу. (Паўлюк працуе нарыхтоўшчыкам пры раённай каўбасні і менавіта каўбаса—нязменная тэма яго гаворкі). На любую жывёліну—хай то марудлівы ўкормак ці спраўны рабочы вол—глядзіць як на фарш: прыкідвае, колькі б з іх «накруцілі» каўбасы.

Сёння на досвітку, калі я яшчэ бразгаў рукамыйнікам, ён заскочыў на кухню—упершыню за столькі гадоў—і запрасіў на паляванне. Няўзнак намякнуў, што робіць гэта «дзеля падтрымкі, знацца, добрасуседскіх адносін».

— Удвох, знацца, весялей будзе,—тлумачыў дарогай.—Адзін у лесе, знацца, не воін.

І вось цяпер за добрыя дваццаць кіламетраў ад райцэнтра, недзе пад самыя Раздзялавіцкія хутары, у хаце лесніка мы п'ём халодны—аж зубы коле—квас.

— Э-эх!—пакрэктвае мой сусед, апаражняючы трэцюю конаўку,—Смаката-а! Такога ў нас, у Ганцавічах, днём з агнём не знойдзеш.

Я не хачу пагадзіцца з ім, але і не пярэчу: навошта крыўдзіць бабульку? Яна мітусіцца каля макатра з квасам, які прынесла аднекуль з падполля, і паркалёвая—у клетачку—кофта матляецца на ёй, як на вешалцы. Час ад часу яна пазірае на маю новую «іжаўку», на пусты ягдташ. Цацура перахапіў яе позірк, тлумачыць:

— Гэта мой сусед, Спірыдонаўна. Журналіст. Газету, знацца, робіць. Бачыла калі такіх людзей?

— А няўжо ж, бачыла. Даўно то було. Заязджаў да нас такі з лоўчым. З Варшавы, казалі, прыязджаў. Жорава дужа прасіў, каб у горад увезці.

— Якога жорава?—настрыў вушы Паўлюк.

— Якога? Сапраўдашняга, жывога. Іх тутка да гібелі було.

— Каралеўская дзічына!—пацірае рукі Цацура.—Ніколі блізка не бачыў. От бы падстрэліць!..

Упершыню заўважаю вочы бабулькі: маленькія і—аж дзіўна—сінія-сінія, як кветка-сон ранні́м прадвеснем. Яны ўспыхваюць гнеўным бляскам.

— Такога птаха!—пляскае старая ў далоні.—Няможна, саколікі. Вы адно згледзелі б, які то красун...

— Раскажыце пра жорава,—прашу я Надзею Спірыдонаўну і адсоўваю недапіты квас.

У гэты час за вокнамі падае голас Джульбарс — Паўлюкоў сабака. Ён так заліваецца, быццам толькі што наступіў на зайца. Аж заходзіцца сэрца: здаецца, што да слыху вось-вось данясецца бездапаможны, як у дзіцяці, заечы крык. Цацура куляй з хаты.

— Расказаць, кажаш?..—задумліва паўтарае Надзея Спірыдонаўна.

●

...Зазімак у тым годзе наляцеў нечакана. Не тое, каб на хутарах, дзе работы па горла, а і ў малазямельных Выганашчах, Раздзялавічах—наўкруг па вёсках яшчэ капалі бульбу, як раптам апоўдні паваліў снег—густы, ахлапісты. Ужо на змерку яго было па самыя забарсні. Увечары хворы Спірыдон паклікаў да сябе на печ дачку.

— Карову, Надзейка, не пушчай больш на пашу,—прастагнаў бацька.—Цяперся яна цельная, пашкодзіць можа. Схадзі са светам на Раздарожжа: там я копку атавы насушыў,—прынясеш у рэзгінах. Ачуняю трохі, тады сена дастанем з балота.

Назаўтра Надзейка з рэзгінамі пад пахай адправілася на Раздарожжа. Дзень быў хмарны, халодны; наўкола сінеў першы сняжок, далікатны такі з выгляду, шкода было наступаць на яго; імжэў дробненькі, ледзь прыкметны дождж ык, ад якога снег не так раставаў, як асядаў і набываў блакітнае адценне. Непадалёк ад копкі Надзейка заўважыла жорава. Ён стаяў на леташнім сцежары і спалохана зіркаў на дзяўчыну. Яго левае крыло бездапаможна звісала, сам ён ледзь чутна шыпеў і калаціўся.

— Адубееш, дурненькі, як уцякацьмеш,—прашаптала Надзейка і пайшла да сцежара.

Яна злавіла жорава і разам з сенам прынесла дамоў.

— На папраўку бог паслаў,—усцешыўся бацька, злазячы з печы.

— Ай, што вы, татко! Якая з яго папраўка — адно маслы ды пер'е.

Бацька асцярожна агледзеў жорава і сказаў:

— Твая праўда, Надзейка: маслы ды пер'е. Як будзе есці, хай сабе трохі пажыве ў нас.—Спірыдон пакратаў рукою хворае крыло і расчуліўся:—Глядзі-тка, то ж ён сам сябе лечыць—хворае крыло ў яго тлушчам змазана, а пад здаровым—сіняк. То ж ён дзюбай выціскае тлушч з-пад здаровага крыла і змазвае хворае.

Жораву падвязалі анучкай крыло і пусцілі ў другую палавіну хаты.

Недзе падвечар, абсохшы ў цяпле, жораў асмеліўся падысці да конаўкі з вадою. Напіўся. А да паранай бульбы, што стаяла побач у гаршчочку, нават не дакрануўся. Затое ўранку, калі Надзейка глянула за перагародку, жораў так увішна апаражняў гаршчочак, што дзяўчына засмяялася:

— Малайчына, лекар! Жыцьмеш, родненькі мой...

Неўзабаве жораў зусім асвойтаўся, прывык да людзей. Ён паважна, бы той бусел на поплаве, размашыста спружыніў па пакоі і прагна аплятаў усё, што б ні прыносілі яму.

Неяк перад самымі калядамі з чарговым ваяжам-паборам да лесніка завітаў лоўчы, пан Дамброўскі. Плячысты, азызлы да мотапшнасці, на

ЗІМОВАЯ КАЗКА

гэты раз ён зусім не шуткаваў з лесніковай дачкой, а як плюхнуўся на зэдлік за перагародкай—так і прыкіпеў. «Упадабаў жорава,—ёкнула ў Надзейчыных грудзях, — забярэ скнара». А жораў, на бяду тую, быў рахманы, як ніколі: смела браў з Надзейчыных рук хлеб, бульбу, сушаныя чарніцы, нават піў малако.

— Неверагодна! Калі б пан Спірыдон...—усміхнуўся лоўчы ў вусы і зрабіў шматзначную паўзу.—Мая Ядвіся бэндзе вельмі ўдзячна...

— Проша, паночку, проша,—залепятаў ляснік.—Я меўся сам прасіць пана прыняць гэты пачастунак.

Надзейка ледзь не закрычала. Горкі камячок падкаціўся да горла, яна зарумзала б, ды здарыўся цуд. Дамброўскі падахвоціўся сам пачаставаць сваю будучую ўласнасць. Аднак жораў злосна зашыпеў і пашыбаваў у кут. Лоўчы бліжэй падсунуў да яго жменю хлеба. Тады цыбаты прыгажун моцна дзеўбануў пухленькую руку пана і грозна замахаў крыламі—як наважыўся быў узляцець яму на галаву. Дамброўскі войкнуў і, размахваючы акрываўленай рукой, вылецеў з-за перагародкі. Неўзабаве ён паехаў ад лесніка з яшчэ лепшым пачастункам: у передку панскага вазка ляжала апошняя Спірыдонава авечка.

— Не акараскаешся цяпер ад лоўчага,—увесь дзень уздыхаў ляснік.—Забярэ жорава. Давай зарэжам яго, Надзейка. Досыць яму марнець у хаце.

— Ай, што вы, татко. Колькі ў ім таго мяса! Як замінае ў хаце, я аднясу яго ў аўчарню: пустуе ж яна.

На новым месцы жораў асвойтаўся таксама. Але ж сумаваў больш, чымся на людзях. З аўчарні ўсё часцей і часцей даносілася трывожнае курлыканне і самотна-тужлівыя гукі, падобныя на далёкае журчанне плыткай жвірыстай ракі—ш-шчур-р-р, ш-шчур-р-р. Да Надзейкі ён настолькі прывязаўся, што не адставаў ані на крок: ідзе тая з аўчарні—ён следам ці ўпобачкі, нават і не падумае пужацца ці ўцякаць; возьме на рукі—сядзіць ціхмяна.

А напрадвесні—у першую ж адлігу—зусім зажурыўся. Падоўгу глядзеў у блакітнае неба і працяжна, з вялікаю скрухай у голасе шыпеў—як бы клікаў каго да сябе. Неяк раз жораў рашуча ўзмахнуў крыламі і ўзняўся над лесніковай сядзібай. «Зляціць» — падумала Надзейка і паклікала:

— Жура! Жура! Жура!

Не, не зляцеў. Пакружыўся над хатай і зноў—у аўчарню. Так было да самай вясны: палётае над сядзібай, над лесам, злётае на балота і падвечар вяртаецца на сваю кватэру.

Аднойчы раніцай над лесніковай хатай пралятаў першы касяк жураўоў. Шматгалосае курлыканне неяк пасаблівама ўсхвалявала Надзейчынага кватаранта. Упершыню ён рашуча адскочыў у бок ад сваёй гаспадыні і адгукнуўся журавам трывожным і радасным галасам—кур-р-лы, кур-р-лы. Касяк быў пачаў зніжацца над хатай лесніка, і тады жораў лёгка ўзмахнуў дужымі крыламі і паляцеў насустрач сваім цыбатым братам.

У той дзень жураўель так і не вярнуўся назад. Не прыляцеў і назаўтра. Увечары трэцяга дня Надзейка зноў чакала яго каля аўчарні. Ужо збіралася ісці ў хату, як раптам над галавой пачуўся лёгкі пошум крылаў. Жораў сеў пасярод двара, але падыходзіць блізка збаяўся.

—Жура! Жура! Жура!—паклікала яго Надзейка.

Жораў нерухома стаяў воддалек, не падыходзіў. А калі яна наважылася падысці сама, ён спалохана кінуўся наўцёк і паляцеў у бок балота.

ПРА ТЫХ, КАГО НЕ БАЧЫЦЬ ГЛЯДАЧ

ГАСПАДАР СВЯТЛА

Аляксандр Вянгерка, які ў 1940—1941 гадах кіраваў Дзяржаўным польскім тэатрам у нашай рэспубліцы, быў не толькі выдатным рэжысёрам, але і чулым педагогам і выхавацелем. На ўсё жыццё захаваў аб ім удзячную памяць Барыс Валасевіч, які прыйшоў працаваць у тэатр пасля заканчэння Вільнюскага электрабудаўнічага тэхнікума. Перад пачаткам рэпетыцый з акцёрамі, успамінае Барыс Іванавіч, рэжысёр запрашаў электрыкаў, краўцоў, цырульнікаў і рабочых сцэны.

— На мінулых занятках я пазнаёміў вас з п'есай Усевалада Вішнеўскага «Аптымістычная трагедыя», — гаварыў Вянгерка. — Зараз вы мне раскажаце, як мяркуеце выкарыстаць свае веды ў канкрэтнай рабоце над новым спектаклем. Напрыклад, вы, Барыс. Як бы вы зрабілі светлавое афармленне першай карціны!

І Барыс Іванавіч з энтузіязмам выкладаў свае думкі, як пры дапамозе святла перадаць неспакойную, трывожную атмасферу падзей спектакля.

Многаму навучыўся Б. Валасевіч і ад брата рэжысёра — інжынера-электрыка Сяргея Вянгеркі. Ён уважліва прыслухоўваўся да яго заўваг і парад. Многа шчаслівых хвілін перажыў Барыс Іванавіч, калі яго прапановы па светавым афармленні спектакляў прымаліся.

...Дваццаць год Барыс Валасевіч працуе загадчыкам электрацэха Гродзенскага абласнога драматычнага тэатра. У гэтым калектыве ён дэбютаваў у спектаклі «Нараджэнне сенатара» па п'есе Г. Ландау і Л. Сегеля. Пасля прэм'еры да ўсхваляванага Барыса Іванавіча падышоў рэжысёр Н. Стасенка і, моцна паціскаючы яму руку, сказаў:

— Вялікае дзякуй! Святло было цудоўнае!

За сваю шматгадовую тэатральную дзейнасць інжынер-электрык Б. Ва-

З таго часу Надзейка ніколі не бачыла яго. Раздзялавіцкія канапасы расказвалі, што неяк жораў прылятаў ка іхні двор, садзіўся там (бачылі з лесу), але блізка ўгледзець не давялося...

За работай непрыкметна праляцела вясна, лета. Увосень пан Дамброўскі зноў завітаў да лесніка. Заехаў лоўчы надвячоркам, па дарозе ці то з Выганашч, ці нават з Целяханаў. З ім прыехаў яшчэ адзін пан, высокі і тонкі, як жардзіна. Позірк нахабны.

— Ну, дык дзе твой жораў?—спытаў лоўчы, злазячы з двухколкі.

— Не вем, паночку,—апусціла Надзейка вочы.—Дзесь на балоце. Вясною туды зляцеў...

— Го-го-го!—зарагатаў Дамброўскі.—Не змаглі спажыць самі. Дзівакі! Гэта ж такая дзічына — пальчыкі абліжаш...

У хаце пан-жардзіна быў яшчэ больш настырны, праходу Надзейцы не даваў—усё пра жорава распытваў: і які ён з выгляду, і што есць, і колькі ў ім фунтаў. Нешта нейкае ў блакноцік занатоўваў, а потым прычапіўся да бацькі, да Спірыдона:

— Злаві мне жорава. Што схочаш, тое і дам—адно злаві.

— Паночку,—аднекваўся Спірыдон,—я мо з дарагой душой. Але як ты яго зловіш: ён жа за вярсту да сябе не падпусціць.

— Як хцэш—злаві,—не адставаў пан-жардзіна.

— Не магу, паночку...

— Тшэба памагчы пану журналісту,—лісліва-прытарна раіў Дамброўскі.—У газету пра цябе напіша.

— Не магу, паночкі...

Хто ведае, як скончылася б блазнаватая, неспадзеўкі ўсчатая панамі гаворка, калі б не здарылася неверагоднае. (Бываюць жа цуды на свеце!) У нізкай хаце лесніка раптам пацямнела. Усе кінуліся да вокан і аслупянелі: над аўчарняй кружыла цэлая чарада жураўоў. Многія з іх паспелі ўжо заляцець у адчыненыя насцеж дзверы, а больш палахлівыя ўсё яшчэ кружыліся над страхой. Спірыдон без шапкі выскачыў на двор, хуценька прычыніў дзверы ў аўчарню і перахрысціўся:

— Слава табе, госпадзі! За ўсё аддзячыў!

Дамброўскі і пан-жардзіна выкуліліся на двор. Ад радасці пан-жардзіна падскокваў, а лоўчы задаволена паціраў рукі.

— Колькі іх там?—калаціўся ад прагнасці Дамброўскі.

— Мо з тузін, не меней!—круціўся каля лоўчага ляснік.

— Павяжы мне іх, Спірыдон.

Але Надзейка апярэдзіла бацьку. Ускочыла ў аўчарню і загаласіла:

— Уцякайце, родненькія!!!

— Надзея-я — крычаў бацька. — Што ты робіш!?

— Вар'ятка!—трос кулаком пан-жардзіна.

Яна нічога не чула. І не бачыла. Па яе твары каціліся буйныя слёзы, а губы шапталі:

— Уцякайце, родненькія мае!..

●

...Не ведаю, хто першым назваў зімовы лес зімоваю казкай? Зрэшты, няважна—хто. Важна—трапна назваў, справядліва. Зноў-такі не ведаю, як каму, а мне ж цяжка адарваць ад той казкі вачэй... На першы погляд пуста і ціха ў лесе без пеўчых птушак. Нават сцішнавата. А пастаіш, прыслухаешся—жыве лес. Непаседы-амялушкі, пацешна натапырваючы свае калматыя чубкі, снуюць між галінак, і ў нетрах ледзь чутна і бясконца звіняць іх меладычныя галаскі—сіў-зіў. Уніз галавою, нібыта жывыя елачныя цацкі, звісаюць крыжадзюбы, на дзіва порсткія птушкі, але залішне самаўпэўненыя; сваімі кручкаватымі дзюбамі яны так шпарка лушчаць яловыя шышкі, што ім, пэўна, зайздросціць чырвонагаловы лясны барабаншчык—жаўнадзяцел. Вось ён ўсчапіўся на сухадрэвіну-перастарку, упёрся ў ствол пругкім хвастом і свідруе струхнелую вяршаліну, рассыпае па лесе барабанны поппчак. А непадалёк, як сярэбраная бразготка, звініць сінічка-гаечка.

І раптам—ба-бах!—дуплетам. Крокаў за трыста. Яшчэ па лесе галёкае басавітае рэха і зноў—бах-бах! Па гушчары—напралом!—нясецца лось. Даўно не страчаўся з ім так блізка: не адхініся за дрэва збіў бы з ног. Высокі і горды, з трывожна закінутай галавой, ён паляцеў па лесе напрасткі, падмінаючы нізкарослы соснік, альшэўнік, кусты ядлоўцу—усё, што траплялася на шляху,—толькі б далей адсюль, у бяспечнае месца. «Гэта ж у яго стралялі. Няўжо Цацура?» А вось і ён. Змакрэлы і... разгублены.

— Ты нічога не бачыў, сусед? — пытае.

Вочкі ў яго бегаюць.

— Не, нічога. А што?

— Ды вось па лісіцы страляў. Прамазаў, значца...—І тупае, тупае каля мяне, як заведзены, пакуль здагадваецца згладзіць няёмкае маўчанне:— Хадзем, сусед, дамоў. Ты цяперака трымайся правей, бліжэй да лесу, а я прайдуся палянай. Так што гэта твой апошні шанц не прыйсці дамоў з пустымі рукамі.

А ў мяне перад вачамі вузялок маршчын—твар бабулькі. Якая вы слаўная, Надзея Спірыдонаўна! Зыход сённяшняга палявання зусім не цікавіць мяне. Стрэльба даўно вісіць на плячы, і я ўяўляю, як ухмыляецца цяпер Цацура, які ўвесь час нясе сваю дубальтоўку напагатове.

Ужо выходзячы з лесу, я ўспамінаю, што збіраўся пераабуцца яшчэ ў хаце лесніка Язэпа Рыгоравіча Курловіча, Надзейчынага ўнука. Суконныя шкарпэткі з'ехалі з галёнак, скруціліся ў гумавых ботах жгутом і балюча рэжуць пальцы абедзьвюх ног. Саджуся каля зацярушанай снегам ялінкі—амаль непрыкметнай, нібыта апранутай у белы маскіровачны халат. Крокаў за паўтараста ад мяне з лесу выходзіць Цацура. Джульбарс, дарэшты зmoраны, страціў усялякую ахвоту лазіць па заснежаным гушчары і ні на крок не адстае ад гаспадара.

Раптам—што гэта? Метраў за трыццаць, з рэдзенькага альшэўніка выскачыла лісіца. Азірнулася на паляўнічага і—распласталася на снезе. Ах, хітруха! Прыцэльваюся...

Якая прыгажосць! Заснежаны ўзлесак. Паляўнічы і сабака. Купка рэдзенькага альшэўніку. І заскочаная знянацку лісіца. Такая ж прыгожая і хітрая, як у дзіцячых казках. Непаўторны момант!.. «Лісіцку плынясі, татка...» А навошта яна табе, лісічка? Вось зараз грымне стрэл, і не будзе гэтай цудоўнай прыгажосці. І больш ніхто не ўбачыць яе, не перажыве той радасці і замілавання ўбачаным, што перажыў я. Нарэшце, і лісіца заўважыла мяне. Прытаілася, чакае. Апускаю стрэльбу. Скок! Другі... Трэці... І знікла. Быццам не пабегла, а ганарліва панесла ў лес свой залаціста-пушысты хвост. Добра, што Цацура не бачыў.

Мал. А. САПЕГІ.

Выходзім на дарогу. Паўлюк крочыць важка, ганарыста. Я іду наўзбоч, як і належыць ісці няўдачніку. Маўчым. Ды мне і не хочацца гаварыць з ім. На сэрцы светла і радасна. Уяўляю, як зноў шматзначна ўсміхнецца жонка і пашкадуе—каторы раз!— маіх ног. А дачка? Бачу, як яна прытаілася на канапе, каб паслухаць мой яшчэ адзін расказ аб лесе. І я раскажу ёй (не, цяпер не стрываю і ўсім раскажу—хай сабе Паўлюк дзьмецца) пра сённяшняе паляванне, пра дом лесніка, пра Надзейку.

А летам мы ўсёй сям'ёй паедзем туды збіраць суніцы: Надзея Спірыдонаўна вельмі ж прасіла.

г. п. Ганцавічы.

ласевіч прымаў удзел у стварэнні 160 спектакляў. Тэатралы Гродна да гэтага часу памятаюць яго святло ў спектаклях «Жаніцьба», «Ваўкі і авечкі», «Улада цемры», «Порт-Артур», «Антоній і Клеапатра», «Дачка Расіі» і многіх іншых.

Часта Барыс Іванавіч гаворыць сваім маладым памочнікам:

— Вы думаеце, што ваша работа толькі ўключаць і выключаць рубільнікі ды сачыць за ліхтарамі! Зусім не! Кожны чалавек павінен працаваць творча! На ўчарашнім спектаклі, напрыклад, у пачатку другога акта мы занадта засцямнілі сцэну. Акцёры разгубіліся, і ўвесь акт прайшоў менш удала, чым звычайна. У гэтым вінаваты мы і толькі мы!

Цярпліва дапамагаючы маладым спецыялістам, Барыс Іванавіч уносіць у сваю любімую справу пастаянныя ўдасканальванні. Зыходзячы з умоў нашага даволі цеснага памяшкання, ён зманціраваў новую, кампактную, вельмі зручную ўстаноўку дыстанцыйнага кіравання святлом. Створаны ім розныя выразныя праекцыі — «вада», «маланка» і інш.

Барыс Іванавіч — жаданы госць народных тэатраў і драматычных гурткоў Гродзеншчыны. Ён іх добры друг і абавязковы кансультант.

Некалькі дзён назад я заглянуў у пакой электрацэха. Там з п'есай у руках сядзеў Барыс Іванавіч. Я ціха прычыніў дзверы. Начальнік электрацэха рыхтаваўся да чарговага спектакля.

У. ДЗЁМІН,
артыст Гродзенскага абласнога драматычнага тэатра.

Паэтычная паверка

Жэня ЯНІШЧЫЦ

Збудуйце цішу для мяне,
Яна з зялёнымі вачамі.
Яна спакойна спіць начамі.
Збудуйце цішу для мяне!

Збудуйце цішу для мяне
З высокіх дрэў і з траў
надрэчных.
З бяздумнай майскае сінечы
Збудуйце цішу для мяне.

Збудуйце цішу для мяне;
Яна, як спелы поўдзень лета,
Святлом і ласкаю сагрэта,
Збудуйце цішу для мяне!

Збудуйце цішу. Дзень пры дні
Без цішыні жыву-бядую...
Не збудаваць вам цішыні,
Бо і сама я не збудую!

НА ПАЧАТКУ КРАСАВІКА

Люблю, адышоўшы з марозу,
Бясконца раздольны прастор—
Зялёную радасць бярозак
І сінюю радасць азёр.

Я сінюю радасць вітаю
І клічу зялёную ў сны.
І песні з душы вылятаюць,
Як ластаўкі з гнёздаў вясны.

●

Там, дзе пышныя і светлыя
дубровы,
Белай Вежы найзванчэйшыя
званы,
Зацвітаюць на світанні
васільковым
Беларускія славутыя ільны.
Вабіць даль, дарога цягнецца
кудысьці,
Потым шумна ўсё зліваецца
ў адно.
Я хаджу і не знаходжу раптам
выйсця
З задумення, што глыбокае,
як дно.
Бела-жоўтых і пунсова-
палымяных
Буйных макаў красаванне
за акном.
Хутка выспеюць духмяныя
паляны
І запахне да кружэння багуном.
На шляху то клён задумлівы,
то елка.
То бярозка ў старажытнай
стране.
Хутка спеўна разліюцца
перапёлкі,
Толькі песня першы раз
не закране.
Прыязджай. І будзе вечнасць
перад намі,
Час загладзіць і сумленне і віну.
Павяду цябе зялёнымі лугамі
У кашулі з найтанчэйшага ільну.

АСЕННІ ЛІСТ

Яшчэ ляцець захмеленым
гадам
І набываць маёй душы
лірычнасць.
Прымі, мой друг, маю
меланхалічнасць
З вясёлаю усмешкай папалам.
Прымі святло, што льецца
з-пад пяра
І вырастае ў сонца пад рукамі.
У нас цяпер асенняя пара
І лес наскрозь прапах
баравікамі.
І я начамі доўгімі не сплю,
Як вартаўнік, навек адданы
саду.
Сама таму што родам
з лістападу,
Я восень задуменную люблю,
То з выраем кружляю
ў паднябессе,
То, нібы ліст, злятаю на траву,
І думаю: як-небудзь дажыву
Да слоў тваіх, як да наступнай
песні.

●

Дай каню на шлях аўса,
Напаі каня вадою.
Я паеду за табою.
Дай каню на шлях аўса!

Замяцеліць снегам нас,
Панясе па чыстым полі.
Дай хутчэй каню раздолле,
Як на лузе ў летні час!

Снег гнядому па калені.
Пад капытамі — агонь.
На мяне журліва конь
Пазірае ў нецярпенні...

Дай каню на шлях аўса...
Напаі каня вадою...
Едзь здаровы! Бог з табою!
Дам каню на шлях аўса!..

●

Не раскажу, не даскажу,
Таму што болей не вярнуся.
Я па-асенняму тужу
І па-вясенняму смяюся.

Што збудзецца — не мінаваць.
Між намі шлях святла і ценяў.
Нашто, забыўшыся, вяртаць
Кароткі пошум летуценняў?!

Нашто захмурваць галаву
І думаць, што яшчэ кахаю...
Але, наіўная, заву,
Але, трывожная, шукаю.

Цячэ тваіго імгнення час,
Майго святла не закрануўшы.
Ды штосьці тайнае для нас
У адно злівае нашы душы.

●

Калі з вандроўкі ты, з дарогі,
Але дарогу просяць ногі,—
Заходзь, я рада так табе,
Вясна не першага юнацтва!

Калі з палёў, з лясоў
дрымучых,
Ды па-ранейшаму пявучых, —
Не стой пад вокнамі, не стой,
Вясна не першага юнацтва!

Калі з табой адчай ды боль,
Прымі, прашу, мой хлеб ды
соль —
Прысядзь, я рада так табе,
Вясна не першага юнацтва!

Калі твой голас без святла,
Калі прамень твой без цяпла—
Мы размінуліся з табой,
Вясна не першага юнацтва!

ПАШТОЎКІ

ПЕРАД НОВЫМ ГОДАМ

Якім ён будзе, Новы год?
Са шчасця, песень ці прыгод?
Якім ён будзе, новы час
У мяне, у цябе, у яе, у Вас?
Якім?..
А покуль надпішу
Паштоўкі, што паслаць спяшу
І тым, каго я ўжо забыла,
І тым, каго я так любіла,
І тым, каго яшчэ заву,
І тым, каму на боль ці міласць
Я, непазбежная, жыву!

Мал. А. САПЕТКІ.

Паэтычная ПАВЕРКА

Пілiп ПЕСТРАК

У ЦІХІМ ГІМНЕ

Лес шуміць задумна, адзінока,
Нібы згадкай ціхаю пяе,
І глядзіць наўкол людское вока,
Нешта роднае балюча пазнае.

Раптам людзі чуюць гром далёкі,
Гром гарматны і ў нябёсах гул, —
Бачаць людзі: полымем высокім
Хаткі ўспыхнулі ў цямрычную імглу.

Ў хатках тых бацькі застольным святам
Абдымалі дзетак чараду,
Дзеткі шчабаталі: «Мама, тата,
Сёння школу нашу павядуць

Ў лес зялёны, дзе так многа птушак,
Дзе растуць прыгожыя грыбы...»
Дзеткі йшлі, каб радасці паслухаць
У лясных праменістых глыбінь.

Помніць кожны—паспявала жыта,
Сонцам расцвітаў калгасны шлях,
Цешыліся ўсе, што ўсё здабыта
Залатою дружбай на палях...

Вось так было, паляна міжлясная,
Вось так, Хатынь,—сірочыя званкі,—
Твая трывога болем далятае,
Яна ў народы пойдзе праз вякі...

А людзі йдуць, нібыта ў ціхім гімне,
І пілігрымную зямельку у руках
Нясе з іх кожны — дар святы, радзімны
Кладзецца на магільны прах.

РАЗГОРНУТЫ Ў СЕМІДЗЕСЯТЫМ...

НОВЫ РАДЫЁЧАСОПІС «ГАВОРАЦЬ МУЗЫКАНТЫ»

У АПОШНІ месяц мінулага года ў эфіры прагучаў першы нумар радыёчасопіса «Гавораць музыканты». Яго праграму з цікавасцю праслухалі тысячы людзей. І можна спадзявацца, што неўзабаве пазыўныя новай перадачы стануць гэтак сама жаданымі для слухачоў, як пазыўныя «Рамантыкаў», «Калыханкі», «Дня нашага жыцця» і іншых папулярных праграм Беларускага радыё.

Змест першага нумара новага часопіса быў разнастайны і цікавы. Хіба не цікава, калі музыкант дзеліцца ўражаннямі ад таго ці іншага твора, і гэты твор адразу выконвае? У першым нумары мы пачулі Эдуарда Міянсарава. Вядомы піяніст, лаўрэат Міжнароднага конкурсу імя Чайкоўскага ў Маскве, ён расказаў, з чаго «пачынаўся» Сяргей Пракоф'еў — аўтар дзевяці фартэпіянных санат, мноства п'ес, стваральнік савецкай фартэпіяннай класікі. Свой расказ Міянсараў пацвердзіў яркімі музычнымі цытатамі з Пракоф'ева.

Наступная старонка часопіса была прысвечана кнізе выдатнага французскага дырыжора Шарля Мюнша «Я—дырыжор». Зараз, калі побач з прафесійнымі аркестрамі хутка павялічваецца колькасць аматарскіх музычных калектываў, моцна ўзрасла цікавасць да прафесіі дырыжора. Як ён угадвае тое, што меў на ўвазе кампазітар? Як розныя дырыжоры трактуюць адзін і той жа твор? На гэтыя і шмат якія іншыя пытанні спрабуе даць адказ у сваёй цудоўнай кнізе Ш. Мюнш.

У часопісе прагучалі яго словы: «Добра, што мы не машыны, што не можам адчуваць аднолькава. Мы можам і памыляцца. Але ведайце: калі вы выконваеце музыку так, як я адчуваю... я ўпэўнены — вас зразумеюць». І як бы ў пацвярджэнне гэтых слоў прагучала трэцяя частка скрыпічнага канцэрта Арама Хачатурана ў выкананні мексіканскага скрыпача Генрыха Шэрынга і парыжскага сімфанічнага аркестра «Калон». Дырыжыраваў П'ер Дзерво.

Рэдактар галоўнай рэдакцыі музычных перадач Беларускага радыё А. Мельнікава расказвае:

— У першым нумары новага радыёчасопіса прагучала пісьмо слухача Васіля Сцяпанава з Магілёва, які прасіў нас часцей расказваць пра музыку і музыкантаў. Штодня гэткіх пісем прыходзіць на радыё многа. Яны сведчаць пра небывалае пашырэнне музычнай аўдыторыі, пра яе духоўны рост. Імі і выклікана нараджэнне новага часопіса.

Што мы прапануем увазе слухачоў у яго наступных нумарах? Па-першае, трэба сказаць, што ў ім актыўны ўдзел прымуць беларускія кампазітары і музыказнаўцы. Слова іх будзе найчасцей за ўсё прысвечана творчасці таварышаў, з якімі яны поруч працуюць.

Мы пагартаем старонкі музычнай гісторыі Беларусі, у тым ліку і забытыя. Запросім дзеля гэтага да мікрафона выдатных этнографаў Генадзя Цітовіча, Рыгора Шырму, кампазітараў, якія чэрпаюць з народных крыніц натхненне і матывы сваёй творчасці, — Анатоля Багатырова, Пятра Падкавырава, Генрыха Вагнера, Яўгена Глебава, Кіма Цесакова і іншых. Пастараемся аднавіць класічныя спектаклі беларускай опернай сцэны. Мабыць, будуць і такія старонкі ў часопісе, як «Паэт і песня». А якое багацце — камерная музыка беларускіх кампазітараў!

Новыя кнігі, прысвечаныя музычнаму мастацтву, прэм'еры музычных тэатраў таксама будуць знаходзіць сабе месца на старонках часопіса.

Падрабязна ж кола нашых пытанняў нават цяжка вызначыць — тэмы будуць падказвацца жыццём.

Мне прыемна ўдзельнічаць у падрыхтоўцы перадачы. Але гэта і вельмі клапатлівая справа. Так, у апошні тыдзень семідзесятага года мы стараліся запісаць выступленне Рудольфа Баршая і выкананне некаторых нумароў з 14-й сімфоніі Шастаковіча Камерным аркестрам Беларускай філармоніі пад кіраўніцтвам Юрыя Цырука. А гэта — тэлефонныя званкі, перагаворы з аўтарамі і выканаўцамі, вызначэнне хронаметражу і г. д. Не ведаю, ці атрымаецца як задумана. Але «кухня» застанецца па-за мікрафонам. У эфіры ж усё будзе гучаць, як належыць: будзе сапраўдная музыка і змястоўная гаворка!

Словам, першы нумар часопіса абудзіў у нас крылатыя мары...

Ад імя мільёнаў радыёслухачоў мы жадаем музычнай рэдакцыі нашага радыё, каб гэтыя мары ў 1971 годзе здзейсніліся.

Ірына БУР'ЯН.

У СВОЙ ЧАС амаль усе яны працавалі ў розных эстрадных калектывах Беларускай філармоніі. Лічыліся неблагімі музыкантамі-акампаніятарамі. І нарадзіўся ансамбль «Песняры» (спачатку яны называлі сябе «Лявонамі»). Манера музычнага выканання, прынятая калектывам, па сутнасці, у многім запазычана ў вядомых творчых калектываў нашай краіны і ў замежных эстрадных артыстаў. Дастаткова ўспомніць канцэртныя выступленні ленінградскіх «Пявучых гітар» або некаторых польскіх электрагітарных ансамбляў (далёка не ўсе яны вартыя пераймання), дзе спалучаюцца вакал і інструментальны ансамбль. У практыцы нашай філармоніі такая форма эстраднага «музіцыравання» скарыстоўваецца ўпершыню, і адносіны да яе адразу складаліся добразычлівыя.

Прымаючы ўдзел у двух турах Усесаюзнага конкурсу, які адбыўся гэтай восенню ў Маскве, «Песняры» заваявалі высокую ацэнку аўтарытэтных журы. Калі ўлічыць, што па вакальным жанры першай прэміяй увогуле ніхто не адзначаны, то наш калектыў з другой прэміяй і званнем лаўрэата фактычна стаў пераможцам эстраднага спаборніцтва.

У чым жа сакрэт поспеху маладога калектыву? Чаму за даволі кароткі час ён набыў папулярнасць?

Прыгадваецца выказванне выдатнай французскай спявачкі Эдзіт Піаф: «Вы думаеце, цяжка знайсці маладых людзей, якія ўмеюць няблага спяваць? Іх тысячы. Але дайце мне індывідуальнасць!». І сапраўды — колькі ў апошні час з'явілася на нашай прафесіянальнай і аматарскай сцэне розных электрагітарных ансамбляў, кожны з якіх імкнецца не толькі іграць, але і спяваць пад свой акампанемент. У большасці гэтыя выканаўцы быццам няблага спраўляюцца са сваімі «абавязкамі», карыстаюцца поспехам у публікі. А давайце прыкінем: ці многа сярод іх «індывідуальнасцей», сапраўдных мастакоў, здольных адкрываць людзям нешта новае ва ўспрыняцці свету і сучаснай рэчаіснасці. Думаю, такі падлік нічога суцяшальнага не дасць. «Блізнят» на эстрадзе мнагавата...

Кіраўнік «Песняроў» Ул. Мулявін, ствараючы свой ансамбль, не стаў арыентавацца на вядомыя эстрадныя стандарты, капіраваць гатовыя ўзоры. Ён паставіў высакародную мэту — зрабіць самабытны, сапраўды нацыянальны калектыў, здольны самастойна працаваць у мастацтве і вырашаць складаныя творчыя задачы. Перш-наперш гэта праявілася ў выбары рэпертуару. Тое, што асновай для яго паслужылі галоўным чынам класічныя ўзоры беларускага музычнага фальклору і творы беларускіх савецкіх аўтараў у апрацоўцы і пералажэнні для эстрады Ул. Мулявіна,— факт сам па сабе вельмі прыкметны і радасны.

Хачу зазначыць, што ўжо не першы год у нашай рэспубліцы вядуцца бясконцыя спрэчкі аб правамернасці выкарыстання народна-песеннага матэрыялу ў творах для эстрады, аб выпрацоўцы ёю нацыянальных рысаў і асаблівасцей. На гэтую тэму нямала гаварылася таксама на пленуме Саюза кампазітараў БССР, прысвечаным пытанням развіцця эстраднай музыкі. Аднак і сёння гэтая праблема застаецца на парадку дня і хвалюе музычную грамадскасць. Не выпадкова ўключэнне «Песнярамі» ў свой рэпертуар эстрадных апрацовак такіх народных песень, як «Ой, рана на Івана», «Рэчанька», «Чаму ж нам не пець», «Із далёкіх із краёў», і іншых выклікала самыя супярэчлівыя водгукі і меркаванні спецыялістаў і слухачоў. Адны ўвогуле пратэстуюць супраць эстраднай апрацоўкі ўзораў народна-песеннай творчасці. Ёсць меламаны і знаўцы, якія гатовы ўсяляк падтрымаць тых, хто прапагандуе народную музыку на эстрадзе,

Святлана КЛІМКОВІЧ

АСКОЛАЧАК З НЕБА

ЭЦЮД

вітаюць арыгінальныя нумары, зробленыя на багатых фальклорных вытоках. Мне здаецца, у гэтай справе варта перш за ўсё зыходзіць з таго, якія па змесце і вобразным ладзе народныя песні бяруцца для эстраднай апрацоўкі. Тут аўтар апрацоўкі павінен праявіць такт і густ, ён абавязаны добра ведаць дух і нават «біяграфію» першакрыніцы.

У ансамблі «Песняры», у першую чаргу, вылучаецца свежай і даволі смелай апрацоўкай «купальская» песня «Ой, рана на Івана». Даўней яе звычайна спявалі ў час летніх народных свят. Імкнучыся найбольш ярка раскрыць багатую меладычную аснову і нацыянальны каларыт гэтай каляндарна-абрадавай песні, Ул. Мулявін удала і вельмі да месца выкарыстоўвае поруч з сучаснымі эстраднымі інструментамі старажытную ліру, скачкі, яшчэ больш выразна падкрэсліваюць набліжэнне ўрачыстай сустрэчы, аддалена нагадваючы адлюстраванне такой жа карціны ў песні Л. Кніпера «Полюшка-поле».

Асабліва лёгка і непасрэдна адчуваюць сябе маладыя артысты пры выкананні жартоўных і гумарыстычных песень, якія іншы раз ператвараюцца ў жывыя жанравыя сцэнкі. У песнях такога роду мала знаходзіцца творчых супярэчнасцей з сённяшнім бытам, таму іх меладычныя і рытмічныя вобразы і інтанацыі не здаюцца чужароднымі, калі яны трапляюць у эстрадную музыку. Так, у апрацаванай Ул. Мулявіным для эстрады беларускай жартоўнай песні «Як я ехаў да яе», у якой расказваецца пра смешныя прыгоды маладога шалапутнага гулякі, на фоне спецыфічнага гучання сучасных электрагітар узнікае гарэзлівы свісцячы голас старажытнай дудкі. Дастаткова ўжо гэтай невялічкай дэталі ў дасціпна інструментаванай жартоўнай песні, каб расказаная ў ёй гісторыя з даўняга народнага побыту набыла пэўную цікавасць і стала вельмі павучальнай і для нашых сучаснікаў.

ЛЯ КРЫНІЦЫ ПАПУЛЯРНАСЦІ

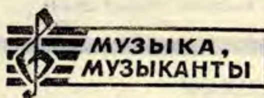

дудку, скрыпку, якія арганічна ўплятаюцца ў музычную тканіну твора і надаюць яго гучанню асаблівую маляўнічасць, тэмбравую разнастайнасць. І галасы выканаўцаў, звонка пераклікаючыся паміж сабой, гучаць молада, з запалам, ствараюць надзвычай святочны настрой. Разам з тым, мне здаўся вельмі дзіўным і нелагічным раптоўны пераход ад ураўнаважанага спакойнага характару руху музыкі ў пачатку да імклівага і нават крыху расхістанага ў сярэдзіне і ў канцы песні. Магчыма, зроблена спроба наблізіць народны напеў да нашых дзён, глянуць на яго вачыма маладых сучаснікаў: вось, маўляў, як ён можа гучаць сёння! Як бы там ні было, але штучна перайначаны, занадта паскораны тэмп песні «Ой, рана, на Івана» не ідзе на карысць пявучай павольнай мелодыі, парушае яе ўстойлівую рытмічную будову і паэтычную вобразнасць.

Напэўна, не кожная народная песня паддаецца эстраднай апрацоўцы і не кожная можа выконвацца ў неадпаведных для яе сучасных рытмах. Мне, напрыклад, спадабаўся ў інтэрпрэтацыі ансамбля адзін з лепшых узораў беларускага фальклору нашых дзён — «Із далёкіх із краёў». Гэтая аптымістычная песня, прысвечаная вяртанню савецкіх воінаў-пераможцаў з ваеннага паходу, атрымала ў «Песняроў» пераканаўчае мастацкае ўвасабленне. Пачынаючы са сцвярджальна-апавядальнага запеву і канчаючы шырокім узбуджаным прыпевам «Эй, шлі салдацікі дамоў!», ад куплета да куплета расце незвычайнае пачуццё радасці людзей, якія чакаюць з хвіліны на хвіліну сустрэчы з воінамі-пераможцамі. А выкарыстаныя ў інструментальным акампанеменце своеасаблівыя рухаючыя імпульсы, чымсьці падобныя на рытм салдацкіх крокаў або кавалерыйскай

З вясёлым гумарам і трапнасцю іранічных характарыстык выконваецца вядомая руская народная песня «Сямёра зяцёў». Сцэнічна разыграная спевакамі-музыкантамі, яна ў выглядзе камедыйнага «дзейства» тонка высмейвае цёшчынага сёмага зяця — любімчыка Ванюшу, вобраз якога без слоў, з дапамогай адных толькі жэстаў і мімікі вынаходліва стварае выканаўца на ўдарных інструментах А. Дзямешка.

У склад «Песняроў», апрача названых музыкантаў, уваходзяць яшчэ шэсць — В. Яшкін (электраарган, лера), Ул. Місевіч (саксафон, флейта, дудка), Л. Тышко (бас-гітара), Ул. Мулявін (рытм-гітара, труба), В. Бадзяраў (скрыпка), В. Гурдзіз'яне (трамбон). Некаторыя з маладых артыстаў добра валодаюць не адным, а некалькімі інструментамі і маюць схільнасць да музычнай імправізацыі. Усё гэта намнога пашырае творчыя магчымасці ансамбля і ўзбагачае яго аркестравую палітру. А ў дадатак да ўсяго музыканты яшчэ спяваюць. Вядома, сваімі вакальнымі здольнасцямі яны не могуць пахваліцца. Але іх спевы захапляюць сапраўдным пачуццём ансамбля, чысцінёй інтанацыі, глыбокім пранікненнем у характар музычна-паэтычных вобразаў.

Часцей за іншых саліруюць у песнях Ул. Мулявін і Ул. Місевіч. У іх галасы больш прыгожыя па тэмбры, лепш гучаць, чым у астатніх выканаўцаў. «Летняя ночка купальная белай растаяла знічкаю» — крыху спакваля, ціха і задуменна запяваюць яны абодва семянякаўскую песню-раманс «Ты мне вясною прыснілася». Колькі разоў яна выконвалася рознымі салістамі ў адкрытых канцэртах і па радыё. Аднак «Песняры», творча падыходзячы да раскрыцця яе вобразнага зместу, знайшлі свежыя мастацкія фарбы і дэталі ў змене тэмпаў і кульмінацыі, якія пайшлі толькі на карысць твора.

А вось незвычайна задушэўнай, шчырай па мелодыцы песні «Ручнікі» самадзейнага аўтара М. Пятрэнкі, песні, якая стала ў нас, па сутнасці, народнай, пасля эстраднай апрацоўкі яўна не пашанцавала. І ўсё таму, што аранжыроўшчык і выканаўцы няправільна трактуюць пакладзены ў аснову «Ручнікоў» нацыянальны музычны матэрыял. Дзеля таго, каб надаць яму яшчэ больш сучасны характар, яны «джазіруюць» мелодыю, наўмысна выпінаюць і скандзіруюць асобныя фразы і словы з тэксту, як, напрыклад, «у маркоце **Янка**», «стала ціха, **ціха**» і г. д. У выніку папулярная песня страціла сваё лірычнае харастіво, музычную прывабнасць і ператварылася ў тэмпавы «шлягерны нумар».

Дарэчы, аб «шлягерных нумарах». Я не стаў бы пра іх гаварыць, калі б яны выпадкова траплялі ў рэпертуар «Песняроў». На жаль, і наш ансамбль іншы раз карыстаецца «моднымі песенькамі» і спрабуе заваяваць папулярнасць публікі шляхам «пераймання чагосьці чужога», узятымі ў кагосьці, як кажуць, напракат манерамі. Гэта тым больш крыўдна, бо ў асноўным творчасць «Песняроў» мэтанакіраваная, прасякнута грамадзянскім гучаннем.

Спашлюся хоць бы на выкананне ансамблем на Усесаюзным конкурсе вакальнага трыпціху «Трубачы» Я. Грышмана, «Цёмная ноч» М. Багаслоўскага, «Хатынь» І. Лучанка, прысвечанага ваеннай тэме. Для маладых беларускіх артыстаў гэта — добры пачатак у прапагандзе на эстрадзе поруч з лірычнымі і жартоўнымі песнямі твораў героіка-патрыятычнага зместу. З асаблівым уздымам і юнацкай захопленасцю выконваецца ўдзельнікамі ансамбля публіцыстычна завостраная маршападобная песня-плакат аб грамадзянскай вайне «Трубачы». Зусім новую інтэрпрэтацыю атрымала вядомая яшчэ з часоў Айчыннай вайны «Цёмная ноч» М. Багаслоўскага. «Хатынь» І. Лучанка на словы Р. Пятрэнкі — гэта яшчэ адна песня-балада здольнага беларускага кампазітара, якая, як і «Памяць сэрца», упершыню прагучала на Усесаюзным конкурсе і адразу прыцягнула да сябе ўвагу масавага слухача. Песня пачынаецца і заканчваецца раўнамернымі ўдарамі званоў. Іх харальнае гучанне разам з трывожным музычным пройгрышам перад пачаткам кожнага песеннага куплета стварае атмасферу народнага смутку і народнага гневу, выкліканага хатынскай трагедыяй.

Разам з «Песнярамі» працуюць таксама артыстка музычна-арыгінальнага жанру Л. Мулявіна-Кармальская і эстрадны спявак, заслужаны артыст БССР Э. Міцуль, які мае прыгожы голас і яркае выканаўчае майстэрства. Але, наколькі мне вядома, удзельнікі вакальна-інструментальнага ансамбля маюць намер хутка зусім адмовіцца ад саліста-вакаліста і ўдзельнічаць у канцэртах самастойна. Не ведаю, ці варта гэта рабіць? Ці хопіць у маладых артыстаў творчых сіл і магчымасцей справіцца з сольнай праграмай у два аддзяленні? Бо не выключана небяспека, што праграма можа атрымацца стамляюча аднастайнай і сумнай: як-ніяк адным і тым жа выканаўцам давядзецца выступаць на эстрадзе больш дзвюх гадзін.

Перш, чым пайсці на гэта, «Песнярам» трэба добра ўзважыць усе «за» і «супраць», каб не захапіцца модным, выпадковым, а захаваць у сваёй творчасці ўсё тое самабытнае, што знойдзена імі ў нялёгкіх натхнёных пошуках і прыхільна прынята гледачом. Мабыць і ў навагодніх праграмах радыё і на канцэртных эстрадах у гэтыя дні «Песняры» яшчэ раз пацвердзілі сваё права працаваць у абраным імі кірунку.

Георгій ЗАГАРОДНІ.

ПРЫНЯТЫ Ў САЮЗ ПІСЬМЕННІКАЎ

Празаік **Галіна Васілеўская.** Нарадзілася ў 1927 годзе ў гарадскім пасёлку Клічаў. Скончыла Беларускі дзяржаўны універсітэт. Загадчык аддзела пісем рэдакцыі часопіса «Работніца і сялянка». Аўтар аповесцей «Маланка ў начы» і «Малюнак на снезе».

Паэтэса **Вольга Іпатава.** Нарадзілася ў 1945 годзе ў гарадскім пасёлку Мір Гродзенскай вобласці. Выхоўвалася ў дзіцячым доме. Скончыла Беларускі дзяржаўны універсітэт. Рэдактар на Гродзенскай студыі тэлебачання. У 1969 годзе выйшаў зборнік вершаў «Раніца».

Крытык **Аляксей Гардзіцкі.** Нарадзіўся ў 1934 годзе ў вёсцы Пугачова Брэсцкага раёна. Скончыў Брэсцкі педагагічны інстытут і аспірантуру пры Інстытуце літаратуры АН БССР. Піша з 1959 года. Працуе старшым рэдактарам Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па друку. Аўтар кніг «Дыялогі» (1968) і «Пра майстэрства дэталі» (1969).

Паэт **Леанід Дайнека.** Нарадзіўся ў 1940 годзе ў вёсцы Дзмітраўка-Другая Клічаўскага раёна. Скончыў Беларускі дзяржаўны універсітэт. Старшы рэдактар перадач для дзяцей і юнацтва Віцебскай студыі тэлебачання. Першыя вершы апублікаваў у 1961 годзе. Аўтар зборніка вершаў «Галасы» (1969.)

Паэт **Мікола Маляўка.** Нарадзіўся ў 1941 годзе ў вёсцы Мікалаеўшчына Стаўбцоўскага раёна. Скончыў Беларускі дзяржаўны універсітэт. Працуе рэдактарам літаратурна - драматычнага вяшчання Беларускага радыё. Аўтар дзвюх кніжак вершаў — «Едуць маразы» і «Жалеза».

Паэт **Уладзімір Скарынкін.** Нарадзіўся ў 1939 годзе ў горадзе Віцебску. Скончыў Рыжскі інстытут інжынераў грамадзянскай авіяцыі. Працуе інжынерам у Мінскім аэрапорце. У 1969 годзе выйшла з друку кніга «Буслы над аэрадромам».

Празаік **Даір Слаўковіч.** Нарадзіўся ў 1932 годзе ў горадзе Мінску. Скончыў Мінскі педагагічны інстытут. Працуе загадчыкам Уздзенскай раённай дзіцячай бібліятэкі. З першымі апавяданнямі для дзяцей выступіў у 1962 годзе. У 1969 годзе выйшла кніжка апавяданняў «Каласавічок».

Паэт **Леанід Рашкоўскі.** Нарадзіўся ў 1937 годзе ў горадзе Барысаве. Скончыў Барысаўскае медыцынскае вучылішча, цяпер займаецца на факультэце журналістыкі БДУ. У друку выступае з 1963 года. Аўтар кніжак «Няхай не паміраюць зоркі» і «Як пінгвіну шылі фрак».

Паэт **Гаўрыла Шутэнка.** Нарадзіўся ў 1924 годзе ў сяле Арзгір Арзгірскага раёна Стаўрапольскага краю. Удзельнік Вялікай Айчыннай вайны. Зараз працуе загадчыкам клуба вучэбна-вытворчага прадпрыемства Беларускага таварыства сляпых у Навагрудку. У 1961 годзе выпусціў зборнік вершаў «Мае вочы», у 1969— кнігу вершаў «Памяць».

ЗАЛАЦІСТЫ дыск павялічваўся з кожным імгненнем, і Слава, як гэта часта бывае ў сне, зусім не здзівілася, што глядзіць на начное неба ўжо не з акна свайго пакоя, а з круглага ілюмінатара ракеты, якая імкліва ляціць да незнаёмай планеты. Не здзівілася яна і таму, што, набліжаючыся, дыск не толькі не рабіўся цьмяным, а, наадварот, разгараўся ўсё ярчэй. Слава нібы памятала тое, што гаварылі на лекцыях па астраноміі аб гэтай незвычайнай планеце: быццам яна з асобага мінералу, самы невялічкі асколачак якога зіхаціць у цемры, як маленькая зорка.

А планета ўжо засланіла ўсё неба і палыхала залатым пяшчотным полымем, нібы падсвечаная знутры тысячамі агнёў. Празрысты туман уздымаўся над ёю і мільгацеў за ілюмінатарам, як тыя світальныя аблокі, якія імчаліся насустрач самалёту, калі яна ляцела на Алтай да Вадзіма. Тады ў яе было ўсяго толькі тры вольныя дні, ды і тыя перад самай сесіяй.

«Я павінна прывезці Вадзіму асколачак з неба».

Той вясною Вадзім раптам пачаў прысылаць ёй пісьмы. Той самы Вадзім, зірнуць на якога бегалі калісьці ўсе яе сяброўкі-першакурсніцы (ён канчаў тады універсітэт). Той самы Вадзім, які быў вечна акружаны натоўпам сяброў і сябрукоў, вечна захоплены якім-небудзь новым вынаходніцтвам, які нават не заўважаў, што пры сустрэчы з ім у Славы так адлівала кроў ад шчок, што яны рабіліся амаль празрыстыя.

Апошняе яго пісьмо пачыналася словамі: «Эксперымент наш пакуль што застаецца толькі эксперыментам, але тут, на месцы, у галаву прыходзяць на дзіва разумныя думкі. Кожны вечар дацямна сяджу над разлікамі. Як шкада, што няма цябе. Ты, як ніхто, умееш слухаць. Ты нават не ўяўляеш, як часта я ўспамінаю цябе. Раніцой, прачнуўшыся, лаўлю сябе на думцы: як было б добра, калі б, расплюшчыўшы вочы, раптам убачыў цябе...»

Мусіць, ён проста засумаваў у гарах, у сваёй першай сапраўднай экспедыцыі. Але... Слава купіла білет на бліжэйшы рэйс.

У лагер яна прыехала на досвітку. Вадзім яшчэ спаў. І верачы, і не верачы ў тое, што робіць, яна ціха ўзяла яго руку і прыклала да сваёй шчакі....

Той дзень запомніўся ёй назаўсёды. Радасны і светлы, як прамень пражэктара ў начным небе, як той прамень, па якім спускаўся на дарожку аэрадрома трапяткі серабрысты самалёт, калі яна сустракала восенню Вадзіма. То была незвычайная восень — ніколі яшчэ так ярка не палала лісце на дрэвах, і нават дажджынкі—рознакаляровыя ў бляску рэклам — здаваліся цёплымі, лагодна-свойскімі.

«Я павінна прывезці Вадзіму асколачак з неба. Тады ў экспедыцыі, нават калі дождж залье вогнішча, калі не будзе батарэек да ліхтарыкаў і скончацца свечкі, яму ніколі не будзе самотна».

Вось зараз, зараз! Яна працягне руку да гэтай дзівоснай планеты... Слава ўжо ўявіла, як заззяе на вузкай Вадзімавай далоні яе чароўны крышталік і якой ласкавай цеплынёй засвецяцца ад гэтага ззяння яго, Вадзімавы, вочы...

Вострае, радаснае пачуццё рызыкі ахапіла яе і...

Па-ранейшаму была ноч, па-ранейшаму глядзеў у пакой месяц, па-ранейшаму за акном жаўцеў клён. Сэрца пачало біцца раўней.

Няма ў яе Вадзіма, і пара б было да гэтага прызвычаіцца. Не, не, тут ніхто не вінаваты. Проста ён для яе быў усім, а яна для яго — толькі хвілінай жыцця... Што ж тут такога? Тысячы людзей на гэтым свеце сустракаюцца, каб разысціся. Толькі шкада, што першы пакідае цябе той, хто быў найбольш патрэбен.

І няма каму падарыць асколачак з неба...

У КАДРЫ І ЗА КАДРАМ

Георгій ВЫЛЧАЎ

ПІСЬМО З САФІІ

НЯДАЎНА ў Сафіі ішоў фільм «Я, Францыск Скарына» вытворчасці «Беларусьфільм». Прагледзеў я гэтую новую беларускую мастацкую стужку, прачытаў ласкавыя водгукі пра яе ў нашым друку і раптам мне закарцела пацікавіцца гісторыяй «пранікнення беларускага кіно да нас, у Балгарыю. У «Дырэкцыі распаўсюджвання фільмаў» мне паказалі друкаваныя каталогі ўсіх замежных фільмаў, якія паказваліся ў нас пасля 1944 года. Пачаў я перагортваць іх і ўжо з пяцідзесятых гадоў стаў усё часцей сустракаць пад назвамі карцін паметку — «Беларусьфільм».

Запэўняю, каб хто спецыяльна ўзяўся і напісаў даследаванне пра тое, як распаўсюджваецца за мяжой прадукцыя беларускіх кінематаграфістаў, то ў Балгарыі ён знайшоў бы шмат радасных фактаў. Як успрымаліся ў нашай рэспубліцы вашы фільмы, пісалі літаральна ўсе газеты, пісалі ўсхвалявана і захоплена. Для прыкладу ўспомню, што ў свой час у нас вельмі шырока дэманстраваліся «Паўлінка», «Чырвонае лісце», «Дзяўчынка шукае бацьку», «Гадзіннік спыніўся апоўначы», «Трэцяя ракета», «Альпійская балада» і многія іншыя. Ніводзін з гэтых фільмаў не быў абыдзены ўвагай прэсы.

З песні слова не выкінеш: сёння вашы карціны да нас трапляюць значна часцей, чым дзеячы кінамастацтва. Малавата яшчэ ўзаемных візітаў, дзелавых і творчых сустрэч. У час свайго апошняга прыезду ў Беларусь я заходзіў на кінастудыю. Вашы таварышы наперадавалі тады праз мяне многа сардэчных прывітанняў балгарскім кінематаграфістам, нават уручылі запісачку, каму менавіта перадаць прывітанні. І здарылася так, што тую памятку я згубіў. Каму перадаваць прывітанне? Разгубіўся проста... Пачаў дапытвацца ў сваіх таварышаў з нашай студыі, хто быў у Беларусі, і мне назвалі нямала імёнаў. Тады я рашыў пабачыцца хоць бы з тымі, хто быў у маі на IV Усесаюзным кінафестывалі савецкіх фільмаў у Мінску. У іх уражанні павінны быць больш свежыя.

Кіраўніком нашай дэлегацыі на гэтым фестывалі быў намеснік старшыні Саюза балгарскіх кінематаграфістаў Іван Іваноў. Яго першага я і наведаў для гутаркі. Іваноў нават крыху разгубіўся: былі яны ў Мінску і ў Беларусі ўсяго тры дні, многа ўражанняў за гэты час не набярэш. Але расказаў, што былі на кінастудыі «Беларусьфільм», знаёміліся з яе вытворчымі магутнасцямі, матэрыяльнай базай. Студыя зрабіла някепскае ўражанне, спадабаліся творчыя работнікі яе. З «Беларусьфільмам» можна падтрымліваць дзелавыя кантакты, можна рабіць сумесныя фільмы.

Тады я адразу папытаў Іванова, можа ёсць што сказаць больш канкрэтнае ў гэтым сэнсе. На жаль, не. Кааператыўнай прадукцыі пакуль што няма. Мабыць, таму, што і беларускія, і нашы кінематаграфісты вельмі загружаны сваёй работай. «Вы не бачылі беларускую дакументальную стужку пра былога старшыню калгаса «Рассвет» Кірыла Арлоўскага? — спытаў мяне І. Іваноў. — О, мы купілі гэты фільм, абавязкова паглядзіце. Работа аператара проста здзіўляе і ўражвае. На высокім творчым узроўні зроблена стужка. Уяві сабе, ствараецца такое ўражанне, быццам аператары здымалі Арлоўскага ледзь не кожны дзень, у клопатах, напружаных буднях, а потым выбралі самыя значныя дэталі і факты. А за многа гадоў іх накапілася нямала. Атрымаўся фільм-дакумент, а глядзіш яго, дык уражанне застаецца большае, чым ад мастацкага».

Актрыса Жаржэта Чакарава была ў балгарскай дэлегацыі. Адзіная актрыса з зарубежных дэлегацый на фестывалі і першая балгарская актрыса, якая наведала Беларусь. У нас яна зараз у зеніце сваёй славы і росквіце таленту. Дэбютавала яна ў фільме «Хроніка пачуццяў» і адразу атрымала прыз за лепшую жаночую ролю. З таго часу знялася яна ў шасці мастацкіх фільмах, больш чым у дзесяці тэлевізійных. Найбольш папулярным быў «Чалавек з Ламанча» («Дон-Кіхот»), дзе яна выконвала ролю Дульцынеі. А так у асноўным яна драматычная актрыса, працавала ў тэатры сатыры, а зараз перайшла ў Нацыянальны.

Мы дамовіліся з ёю сустрэцца ў кафэ. Я перажываў, ці прыйдзе яна. На вуліцы лупцаваў дождж, і я ведаў, як занята Жаржэта.

— Зоркі сыходзяць на зямлю, — пажартаваў я, калі ўбачыў яе ў дзвярах. Прыйшла ўсё-такі!

— Я ж выйшла з народа і ніколі ад народа не адрывалася, — гаворыць яна. — Чым больш сустракаешся з людзьмі, тым больш уражанні ад гэтых сустрэч дапамагаюць у творчай рабоце. Ці вы думаеце інакш? Да таго ж мне так хацелася яшчэ раз успомніць пра Беларусь, падзяліцца ўражаннямі аб гэтай дзіўнай зямлі і яе людзях...

Я заказаў каву — ёй вельмі салодкую, турэцкую, сабе — горкую, амаль без цукру. За кавай я і слухаў яе...

— Ведаеце, для мяне гэтая краіна — проста адкрыццё. Ехала я ў

Сярод тых, хто віншуе сёння з Новым годам наведвальнікаў кафэ «Свіцязянка» ў Навагрудку — і афіцыянтка Галіна Еўчар. Фота Ул. ЛУПЕЙКІ. (БЕЛТА).

ЛІТАРАТУРНЫ ПОМНІК ГРОЗНЫХ ДЗЁН

У цэнтры калгаса імя Данукалава, што на Віцебшчыне, узвышаецца прыгожы будынак клуба. Тут заўсёды шматлюдна. Месца гэта, можна сказаць, гістарычнае. У 1942-м тут размяшчаўся штаб легендарнай партызанскай брыгады Аляксея Фёдаравіча Данукалава.

Аб баявых справах і гераізме народных мсціўцаў можна даведацца з літаратуры, якой багата сабрана ў клубнай бібліятэцы. На асобных стэлажах кнігі з аўтографамі партызан-данукалаўцаў.

Цікавая гісторыя ўзнікнення бібліятэкі. Тры гады назад трыццаць былых партызан-данукалаўцаў, якія жывуць у розных кутках рэспублікі, наведалі вёску Кавалі. Сустрэліся з калгаснікамі, вучнямі, падзяліліся ўспамінамі. І тады хтосьці з іх выказаў думку стварыць літаратурны помнік грозных дзён. Праз некаторы час у адрас клуба пачалі паступаць кнігі з аўтографамі, фатаграфіі.

Цяпер іх у бібліятэцы каля паўтысячы.

Праўленне калгаса штогод асігнуе неабходныя сродкі на папаўненне кніжнага фонду. Летам бібліятэку-помнік наведваюць школьнікі з усяго раёна.

П. КАБАК.

Лёзненскі раён.

«ПАСЫЛКА» З КАНСЕРВАТОРЫІ

Гэтай восенню на Піншчыне гасцявала група выкладчыкаў і студэнтаў Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі. Госці з Мінска цікавіліся музычным фальклорам палескага краю. Кіраўніку групы — рэктару кансерваторыі кампазітару У. Алоўнікаву вельмі спадабаліся спевакі харавой капэлы калгаса «Дружба народаў». У ёй удзельнічаюць галоўным чынам ветэраны калгаснай вытворчасці. Кампазітар правёў з хорам некалькі рэпетыцый, узбагаціў яго рэпертуар новымі творамі.

Цяпер кансерваторыя ўзяла шэфства над самадзейнымі артыстамі калгаса. Нядаўна ў адрас гаспадаркі прыйшла «пасылка» — піяніна. Гэта падарунак калектыву кансерваторыі сваім падшэфным. Сталічныя музыканты будуць дапамагаць не толькі мастацкай самадзейнасці, але і калгаснай музычнай школе, якую мяркуецца адкрыць неўзабаве.

Ф. ГЛІНСКІ.

ШВЕДСКІЯ МАЛЮНКІ

З ВЫШЫНІ ПТУШЫНАГА ПАЛЁТУ

Па дарозе з Масквы да Стакгольма вы паспяваеце прагледзець толькі некалькі газет і справіцца са смажаным куранём, якое прапануе на снеданне Аэрафлот. Пакуль ваша ўвага занята нажом, відэльцам і куранём, якое танцуе па талерцы (відэльцамі, канечне, яго есці не прынята, а рукамі прынята, але нязручна), у вас няма ніякай цікавасці да аднастайнай белай воблачнай раўніны за ілюмінатарам. Але калі з куранём пакончана і вы аддаеце сцюардэсе пластмасавы падносік з тоненькімі костачкамі, ваш позірк выпадкова спыняецца на ілюмінатары. І вы радасна заўважаеце, што ў воблачнай коўдры з'явіліся дзіркі, праз якія нешта сінее, падобнае на мора. Гэтая сінеча ўсыпана цёмнымі плямамі. Мусіць, маленькія астраўкі, — думаеце вы. Плям усё больш і больш. Мабыць, гэта бераг Швецыі? І праўда — успыхвае табло: не курыць, прывязаць рамяні.

У ілюмінатары зноў перамена. Цёмныя плямы зліліся, запоўнілі ўсю прастору, і цяпер морам здаецца гэта цёмнае, а астравамі на ім выглядаюць светлыя азёры. Азёраў гэтак жа многа, як раней астравоў. А цёмнае — лясы. Хутка з'яўляюцца прыціснутыя да вады кучкі маленькіх домікаў, квадраты палёў. Вёскі, пасёлкі. Вострыя шпілі чырвоных сельскіх цэркавак. І зноў азёры...

Калі-небудзь турыстычныя фірмы з дапамогай спецыяльных паветраных аўтобусаў будуць наладжваць экскурсіі ў розныя куткі свету. Хочаце, паглядзіце зверху Галандыю, хочаце — Сахару або Каўказ. Тут вам не толькі прыгожае відовішча, але і непаўторнае адчуванне. Унізе невядомая зямля, якую вы раней ніколі не бачылі. Яна адначасова рэальная і нерэальная. Хочацца ўбачыць яе бліжэй, разгледзець дэталі, але гэта немагчыма. Застаецца толькі здагадвацца, якая яна там, зблізку.

А вы ўсё ляціце над лясамі і азёрамі. Зусім як маленькі Нільс з вясёлай кніжкі Сэльмы Лагерлеф «Цудоўнае падарожжа Нільса з дзікімі гусямі». Ён жа таксама ляцеў у гэтым кірунку — з поўдня на поўнач Швецыі і гэтак жа пад ім праплывалі асеннія лясы і дахі маленькіх домікаў. Праўда, гэта было даўно, і ён падарожнічаў на гусі.

Чым ніжэй апускаецца самалёт, чым бліжэй Стакгольм, тым больш прыкметна ўварванне ў прыродны пейзаж лінейкі і цыркуля сучаснага планіроўшчыка, архітэктара, інжынера. Ва ўсе бакі смела бягуць па зямлі шырокія стужкі асфальту. Нібы перанесеныя з архітэктурнай майстэрні макеты ў строгім парадку стаяць сярод лясоў новыя жылыя масівы. Белыя стандартныя паралелепіпеды будынкаў рэдка выстройваюцца па прамой лініі або радамі, адзін за адным. Часцей яны ідуць дугою...

Самалёт ідзе на пасадку. Мільгаюць залаціста-бурыя вершаліны дрэў, кусты, нейкія будынкі, і колы коцяцца па бетоне пасадачнай дарожкі.

ХАНС, ЭСТЭ І МЫ

Ханс — зграбны, сімпатычны хлопец з вельмі заможнай сям'і. Ён — студэнт III курса Стакгольмскага эканамічнага інстытута. Нядрэнна гаворыць па-руску, хоць і з вялікім акцэнтам. Ханс чатыры разы быў у Савецкім Саюзе са шведскімі турыстамі, паўгода ўдасканальваўся ў рускай мове на курсах у Піцундзе. Ён добра выхаваны, акуратны, уважлівы. Але фасоністы і крышку какетлівы. Затое яго тата — чалавек практычны і ваbooлівы. Мяркуючы па ўсім, Ханс не будзе ёлупам, як некаторыя, а зробіць добрую кар'еру — будзе гандлёвым прадстаўніком у якой-небудзь краіне, па ўсім відаць — у СССР.

Ханс прадстаўляе шведскую турыстычную фірму «Рэсо». Ён — наш перакладчык і гід і будзе суправаджаць нас ва ўсіх паездках, начаваць у адных з намі гасцініцах (нават у Стакгольме, дзе жывуць яго тата, мама, сёстры і ён сам), снедаць, абедаць і вячэраць у тых жа рэстаранах, што і мы.

Эстэ — старэйшы. Яму пад трыццаць. У яго прыгожы, дагледжаны твар «сапраўднага мужчыны». Ён рослы, з добрай ваеннай выпраўкай. Эстэ таксама вельмі дысцыплінаваны і карэктны. Па-руску ён не гаворыць і наогул маўклівы. Яго абавязак — не гаварыць, а вадзіць аўтобус. Ён таксама прадстаўляе фірму «Рэсо», якая даверыла яму доўгі, як пасажырскі вагон, ззяючы турыстычны аўтобус. Эстэ выконвае свае абавязкі ўпэўнена, свабодна, без ніякіх эмоцый. Кожную раніцу ў строга вызначаны час ён заходзіць у аўтобус, здымае і акуратна вешае сваю куртку і садзіцца за руль. У любое надвор'е ён сядзіць за рулём у белай сарочцы і гальштуку.

Эстэ — халасцяк. Недзе ў новым раёне Стакгольма ён здымае пакой. Дома ў яго сабака, якога на час па-

Мінск з некаторымі жаночымі забабонамі. А ўбачыла з такім густам апранутых дзяўчат і жанчын... Мужчыны такія спакойныя, ураўнаважаныя — прыемна проста было глядзець... Прытым, мы былі ў маі, горад быў увесь у маладой зеляніне — свежы такі, ласкавы. Мы адразу адчулі сябе, як дома. Жылі мы ў цудоўнай гасцініцы «Юбілейная». Неяк засталася адна ў нумары, уключыла радыё і пачула дыктара, пачула беларускую мову. Лагодная такая мова... А вось гэта абавязкова запішыце: ніколі не забуду Хатынь. Перад гэтай чалавечай трагедыяй блякнуць усе астатнія... І што важна, народ не зацяўся ў сваім горы, знайшоў сілы для аднаўлення ўсяго, застаўся вясёлы, жыццелюбівы. Мы былі на сустрэчы ў адным калгасе ў Маладзечанскім раёне... Як нас гасцінна сустракалі, як сардэчна! На бяседзе побач са мною сядзела жонка старшыні калгаса. І раптам яна гаворыць мне, што адразу пазнала мяне. Гэта ж, кажа, вы здымаліся ў кінафільме «Мужы ў камандзіроўцы»? І гэта мяне так расчуліла... А нядаўна наш рэжысёр П. Васілеў гаварыў з Мінскам. Потым кажа мне: тэлефаністка з галоўпаштамта Мінска перадае мне прывітанне. Бачыла мяне на ўрачыстасцях у Мінску... Проста здзіўляе гэтая душэўная шчырасць беларусаў. Ужо ў аэрапорце ў Мінску падумалася мне: каб хто сказаў — застанься яшчэ на месяц, дык не задумваючыся засталася б. Я няскладна гавару, сумбурна, так?

— Жаржэта, мне б хацелася больш пачуць пра беларускія фільмы, пра вашых беларускіх калег—акцёраў і акцёрак.

— Так, так, былі сустрэчы і з імі, я засталася задаволена. Але пра гэтыя сустрэчы няхай лепш вам раскажа рэжысёр П. Васілеў... А вы проста запішыце тое, што я сказала. Для мяне ўжо нямала было і таго, што я палюбіла Беларусь, яе народ, паверыла ў вялікія творчыя магчымасці беларусаў... Так усё аднавіць пасля разбурэння, столькі стварыць, пабудаваць такія цудоўныя помнікі сваім героям!.. Буду вельмі рада зноў наведаць гэтую дзівосную краіну...

І я пастараўся запісаць усё так, як гаварыла Жаржэта Чакарава...

Пётр Васілеў — хударлявы, вельмі рухавы чалавек. Ён калісь вучыўся ў Маскве, у рэжысёра Р. Аляксандрава. Зараз ён вядомы у нас як таленавіты рэжысёр мастацкіх фільмаў, асабліва камедыйных. Ён першы ў нас паставіў дзіцячы фільм па сцэнарыі П. Вежынава «Сляды застаюцца», першы «крымінальны» фільм «Пароль», сатырычны фільм «Кіт», гістарычны фільм «Князь» з жыцця першага балгарскага царства. П. Вежынаў у нас як настаўнік, як ветэран, у яго пачыналі многія вядомыя балгарскія рэжысёры.

Хоць ён вучыўся ў Маскве, аднак у Беларусі давялося пабыць упершыню.

— Не ведаю, з чаго нават і пачынаць... Маё знаёмства з савецкімі людзьмі пачалося даўно, адразу пасля вайны... Дасюль памятаецца мне такая сцэна... Перад Рыжскім вакзалам у Маскве вялі калону палонных. Тады, мабыць, былі велікодныя святы, бо з царквы выходзілі з вузельчыкамі старыя. Выйшла адна бабулька, трымала ў руках свянцоныя яйкі. Убачыла раптам гэтых палонных, пастаяла, паглядзела на іх, уздыхнула і пачала раздаваць немцам яйкі: «Ешце, ешце...» Мяне проста як па сэрцы паласнула... Столькі народ вынес, выцерпеў за вайну, столькі пакут і гора прыняў ад гэтых жа немцаў -захопнікаў, і раптам так па-чалавечы аднасіцца да пераможаных ворагаў!.. А цяпер пабываў у Беларусі, наведаў Хатынь, і многа-многа думаў пра ўбачанае. Грандыёзны гэта, велічны, цудоўны помнік, вялікі твор мастацтва. І ніводная дэталь не кліча да помсты, а толькі да роздуму і пільнасці, нібы папярэджвае ўсё чалавецтва, што такое фашызм... Мне заўсёды беларус здаваўся блізкім па характары да рускага, а цяпер я ўпэўніўся, што ў беларускага народа адметная рыса — чалавекалюбнасць — можа нават яшчэ больш выражана...

— Паказалі нам у Мінску, — працягваў П. Васілеў, — два дакументальныя фільмы, якія зрабілі на мяне вялікае ўражанне. Адзін з іх называўся, калі не забыў, «Беларусь» і выпушчаны быў да юбілею рэспублікі. Зроблены ён добра — і канцэпцыя яскравая, і аператарскае майстэрства высокае. З мастацкіх фільмаў спадабаўся мне «Іван Макаравіч» Ігара Дабралюбава. Вялікае ў яго, ў рэжысёра, мастацкае пачуццё, пранікненне ў тую эпоху. Гэта нібы суровая, эпічная паэма... Я ўжо выказваўся пра гэтыя фільмы, будучы ў Беларусі. Дабаўлю толькі, што на «Беларусьфільме» людзі працуюць творча, заўсёды ў пошуку, імкнуцца пазбавіцца ад застарэлых прыёмаў... Скажу яшчэ, што паміж «Беларусьфільмам» і намі ёсць шмат агульнага, ёсць добрая глеба для ўзаемнага супрацоўніцтва. Але як будуць развівацца нашы творчыя кантакты, пакуль што не магу вам сказаць нічога дакладнага...

Я падзякаваў Васілеву. Ідучы дадому, думаў, што і сапраўды нашы і вашы кінадзеячы маглі б наладжваць кантакты па многіх лініях, маглі б апець нашу дружбу ў сумесных творах.

І вось цяпер пішу гэтае чарговае пісьмо і мару: можа яно хоць нечым напомніць тым, ад каго гэта залежыць, каб творчыя сувязі нашых работнікаў культуры мацнелі з году ў год, што час ужо нешта зрабіць, час распрацоўваць агульныя мерапрыемствы. Думаю, што новы, 1971 год, будзе значна лепшы ў гэтых адносінах!

ездак ён водзіць да суседзяў, і кветкі, якія ён палівае сам пасля паездкі.

Эстэ ведае, што ён нішто сабе з твару, прывык ужо да жаночых кампліментаў з прычыны доўгіх, выгнутых веек, але па нейкіх меркаваннях лічыць за лепшае на плёнку не трапляць.

Эстэ будзе некалькі дзён вазіць нас па Стакгольме, потым павязе ў Гётэборг і Мальмэ. Ён таксама амаль увесь час з намі, толькі на адну ноч ён паедзе з Мальмэ ў Капенгаген да знаёмых дзяўчат.

Ну, і нарэшце, пра нас. Мы — гэта невялікая група савецкіх лялечнікаў — рэжысёры, акцёры, мастакі і дырэктары лялечных тэатраў Ленінграда, Харкава, Мінска, Рыгі, Стаўрапаля і іншых гарадоў. Паездка арганізавана, каб паглядзець шведскі лялечны фестываль, але фестываль, як мы даведаліся перад ад'ездам з Масквы, не адбудзецца. Будуць толькі дзве сустрэчы з лялечнікамі Стакгольма і Мальмэ і паездка па краіне.

ГОРАД НА ВАДЗЕ І КАМЕНІ

Асенні Стакгольм шэры і змрочны. Шэрае неба, шэрая вада, цёмныя камяніцы, якія стоўпіліся на астравах. Стакгольм—горад стары, заблытаны, узгоркавы. Ён стаіць на зліцці марскога заліва і вялікага возера. У горадзе поўна пераходаў, шхун, лодак. Сотні яхт цiснуцца адна да адной ля падножжа змрочных, розцай вышыні дамоў. Вялікае мноства мастоў, старых і новых, шырокія эстакады, якія некуды ляцяць над іншымі дарогамі. На востраве Стадэн—стары горад: востраверхія сярэдневяковыя будынкі, вузкія цясніны вуліц. Там жа велізарны прамавугольнік каралеўскага палаца.

—А дзе сам кароль?

—О, ён амаль не бывае ў Стакгольме,—весела адказвае Ханс.—Наш кароль любіць археалогію, ён увесь час дзе-небудзь капае, то ў Грэцыі, то ў Мексіцы. Толькі ўлетку, калі на поўдні гарачыня і капаць немагчыма, ён ненадоўга вяртаецца на радзіму.

—Можа лепш выбраць прэзідэнта, а караля наогул не адрываць ад любімых заняткаў?

—Не. Нам выгадней мець караля. Прэзідэнт даражэй. Бо патрэбны сродкі на розныя прыёмы, сустрэчы, банкеты. Прэзідэнт не можа рабіць іх за свой кошт, а каралю гэта нічога не абыходзіцца,—бесклапотна заканчвае наш юны гід.

Удалечыні паказваецца чатырохгранная вежа ратушы. Ратуша пабудавана ў пачатку гэтага стагоддзя, але выглядае змрочнай сярэдневяковай турмой. Чырвоная цэгла, вузкія вокны, гладкія сцены.

Шведы шануюць сваю гісторыю. Статуі каралёў упрыгожваюць скверы і плошчы. Драўляныя парэнчы аднаго старога моста ўвенчаны залатымі каралеўскімі каронамі. Каралеўская вуліца, каралеўскі сад, каралеўскі тэатр. Дарэчы, непадалёк ад каралеўскага тэатра стаіць статуя Карла XII. Ён сядзіць на кані і ваяўніча працягвае руку на ўсход, у бок Расіі.

Палацы, кароны, статуі, каралеўскі магільнік—сімвалы старога Стакгольма. Сімвалы сучаснага Стакгольма іншыя... Гэта перш за ўсё невераго́днай вышыні будынак, у якім размешчана падатковае ўпраўленне. Гэты будынак відаць амаль з усіх пунктаў. Яго вышыня выклікае сумныя кпіны стакгольмцаў. Ён настолькі ж высокі, як і нашыя падаткі, гавораць яны. Адміністрацыя падатковага ўпраўлення надзвычай вынаходлівая. Уведзены падатак нават на сабак.

Яшчэ адзін сімвал сучаснага Стакгольма—новы гандлёвы цэнтр, так званае Сіці. Ля падножжа трох небаскробаў—горад магазінаў. У гэтым горадзе ёсць свае вуліцы, завулкі, утвораныя радамі велізарных вітрын. Вітрыны прыцягваюць, вабяць, дражняць. Лепшае адзенне, лепшая тканіна, лепшыя тэлевізары. Ззяюць шыбы, сцены, яркія плакаты, узор плітак пад вашымі нагамі. Тут няма машын, няма грузавых тачак—усё гэта схавана пад зямлю. Нічога непрыгожага або непрыемнага для кліента. Гуляйце, захапляйцеся прыгажосцю, выбірайце. Людзі выбіраюць і купляюць. Купляюць у растэрміноўку, аблытваючы сябе даўгамі. Бо ўсё, што ёсць у кватэры і перш за ўсё сама яна — ужо набыта ў растэрміноўку.

Стакгольм—добраўпарадкаваны горад. Ёсць метро, пашыраны некаторыя старыя вуліцы, зняты трамвайныя лініі. Пераход на правабаковы рух і зняццё трамвайных рэек—ледзь не самыя памятныя вехі ў жыцці стакгольмцаў за ўсе пасляваенныя гады.

Жыхары шведскай сталіцы захоплены сваімі штодзённымі клопатамі. Яны некуды спяшаюцца, забягаюць у магазіны, цярпліва чакаюць на перакрыжаваннях, пакуль не загарыцца зялёная фігурка чалавечка, якая дазваляе ісці цераз вуліцу, возяць у возіках дзяцей, прагульваюцца з сабакамі. Большасць з іх нічым не выдзяляецца. . Але маладыя модніцы і моднікі вельмі экстравагантныя: доўгія валасы, якія развяваюцца на ветры, расклёшаныя штаны і ўсемагчымыя балахоны—з рукавамі і без, апушаныя футрам і абшытыя майхрамі, вузкія да пят паліто з бліскучай кляёнкі і кажухі з аўчыны, калматыя світары і доўгія сукенкі з разрэзамі ўздоўж бёдраў.

Нават у салдат, якія ўдзельнічалі ў доўгім і даволі недарэчным прадстаўленні для турыстаў пад назвай «Змена палацавай варты»—нават у салдат тырчалі з-пад берэтаў і касак доўгія патлы.

—Няўжо камандаванне дазваляе салдатам насіць такія прычоскі?

—О, гэта было такое...—ажывіўся Ханс, які сам нядаўна адслужыў год у арміі.—Спачатку камандзіры былі катэгарычна супраць. Але салдаты пачалі баставаць, патрабуючы «абароны правоў чалавека», і ўрэшце камандаванне капітулiравала. Доўгія валасы былі дазволены. Толькі ў загадзе зроблена агаворка: калі валасы настолькі доўгія, што закрываюць каўнер казённага мундзіра, салдат павінен надзець на іх сетку.

Мы лішні раз пераканаліся, што мода можа ўсё.

МІКАЭЛЬ МЕШКЕ І ЯГО МАРЫЯНЕТТЭАТЭРН

Пра сучасны шведскі лялечны тэатр мы ведаем даволі мала. Гадоў пятнаццаць назад у Маскве да Абразцова прыйшоў чарнявы юнак і папрасіў паказаць яму, як робяць лялькі. Гэта быў Мікаэль Мешке. Некалькі дзён правёў малады акцёр у майстэрнях Цэнтральнага тэатра лялек. Потым ён паехаў, і ўсе забыліся пра яго, пакуль на адным з міжнародных фестываляў ён не паказаў вельмі арыгінальны па форме антываенны спектакль «Кароль Убю». У спектаклі дзейнічалі акцёры ў тэатральных касцюмах і лялькі—плоскія і аб'ёмныя. Спектакль спадабаўся і заняў адно з першых месц. З гэтым спектаклем і звязваецца ўяўленне аб стакгольмскім лялечным тэатры Мешке.

Тэатр знаходзіцца на невялікай плошчы, сціснутай з двух бакоў магазінамі і шыльдамі. Гэта нават не будынак, а ўсяго толькі пад'езд пацямнелага жылога дома. Цеснае, як калідор, касавае фае, разам з вешалкай. Невялікая зала на дзвесце месц. Нізкія крэсліцы, падобныя на пуфікі, са спінкамі. Крэсліцы могуць паварочвацца. Зала забіта дзецьмі. Яны сядзяць у куртачках, паліто. На сцэне бутафорскі камель з ажурнай кронай і яшчэ два дрэвы па баках. Па сцэне ходзіць маладзенькая актрыса-травесці ў касцюме хлопчыка. Лялькі на нітках выходзяць з-за цэнтральнага дрэва і хаваюцца за яго. Лялькавод—за кронай, калі ён робіць няўдалы рух, размаляваная тканіна варушыцца. Ідзе спектакль пра мядзведзяня Віні-Пух. Адны персанажы—лялькі на руцэ (вавёрка), другія на нітках (асёл), трэція—акцёр у масцы і касцюме (тыгр), іншыя—толькі ў касцюме (хлопчык Рэбін). Спектакль па ігры і афармленні вельмі пасрэдны. Але акцёры часта звяртаюцца ў залу, задаюць пытанні, дзеці дружна адказваюць і ствараецца ўражанне, што спектакль не такі ўжо і дрэнны.

Калі выхавацельніцы вывялі дзяцей і зала апусцела, адбылася сустрэча з акцёрамі і іх кіраўнікамі. Акцёры вельмі маладыя. Хлопцы—у вузкіх джынсах і з кучарамі да плячэй. Сам Мешке (яму яшчэ няма сарака) падобны хутчэй на француза, чым на шведа. Чорныя хвалістыя валасы, бакі, чорная куртка з вялікімі штрыфелямі і двума радамі бліскучых гузікаў, чорны світэр пад ёй. Жывыя, праніклівыя вочы

Яго інфармацыя аб тэатры вельмі скупая. Памяшканне прадастаўлена гарадскімі ўладамі, яны даюць вельмі сціплую датацыю. Тэатр іграе для дзяцей і дарослых. Многа ездзіць па краінах Еўропы і Амерыкі. Зараз рыхтуе спектакль для дарослых—«Боская камедыя» па Дантэ. Не, гэта не пародыя і не патэтыка. Гэта Дантэ, як ён ёсць. Бо Дантэ вельмі сучасны паэт. Чалавек заўсёды імкнуўся пранікнуць у самую сутнасць рэчаў. І заўсёды дорага расплачваўся за гэта, нярэдка цаной жыцця. І так да гэтага часу. Гэта думка больш за ўсё хвалюе яго як рэжысёра. Сцэнічная форма? Зноў спалучэнне «жывых» акцёраў, масак і лялек. Лялек, праўда, будзе мала. Вас цікавіць больш падрабязны абмен думкамі? Але ж ужо час абедаць. Вось за абедам...

Разам едзем абедаць. Сядзім у рэстаране за агульным сталом, ветліва ўсміхаемся адзін аднаму, задаём банальныя, нікому не патрэбныя пытанні, хто на англійскай, хто на французскай, хто на нямецкай мове. Не сядзець жа моўчкі, у час усяго абеду!

На памяць аб сустрэчы шведы вязуць кнігі аб рускім мастацтве, а мы—па лялечным коніку з умацаванай на спіне свечкай—сапраўды шведскі сувенір.

Працяг у наступным нумары.

Народны тэатр Мінскага палаца культуры прафсаюзаў нядаўна паказаў гледачам новы спектакль «Цягнік можна спыніць» па п'есе Юэна Маккала. У спектаклі ўдзельнічаюць рабочыя, ваеннаслужачыя, навучэнцы, настаўнікі. Рэжысёр-пастаноўшчык Ю. Сцяпанаў.

На здымку — у ролі Кары артыстка народнага тэатра Ж. Шабан, Экерта — артыст народнага тэатра Г. Розенгауз.

Фота Ул. КРУКА.

ВОДГУКІ, АДКАЗЫ

ЗАПАВЕДНІК— НАРОДНАЕ БАГАЦЦЕ

Паведамляем, што заметка П. Шыбута «А гэту шкоду як называць?», змешчаная ў газеце «Літаратура і мастацтва» 7 лістапада 1965 года, правільна ўказвае на недахопы ў рабоце Прыпяцкага дзяржаўнага запаведніка.

Дзяржаўны камітэт Савета Міністраў БССР па ахове прыроды, Акадэмія навук і Міністэрства лясной гаспадаркі БССР праверылі навукова-вытворчую дзейнасць запаведніка. Прынята рашэнне аб мерах па паляпшэнні яго навукова-вытворчай дзейнасці. Міністэрства лясной гаспадаркі рэспублікі стварыла навуковы савет запаведніка. Укамплектаваны навуковы аддзел. У ім зацверджаны тэмы даследаванняў для навуковых супрацоўнікаў. Для арганізацыі масава-растлумачальнай работы сярод насельніцтва выдзелены дадатковыя сродкі.

У лясніцтвах, на граніцах запаведніка і дарогах вывешаны патрэбныя ўказальнікі.

З 1971 года на тэрыторыі запаведніка будуць спынены работы па здабычы пнёвага асмолу ўзрыўным спосабам.

Дзяржаўны камітэт абавязаў Гомельскую абласную інспекцыю ўзмацніць кантроль за тым, каб на тэрыторыі запаведніка захоўваўся належны рэжым.

А. СВІСТУНОЎ,
намеснік старшыні Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па ахове прыроды.

Праўленне Саюза мастакоў БССР выказвае глыбокае спачуванне мастаку Стасевічу Івану Нікіфаравічу з прычыны смерці яго бацькі.

ВЯСЁЛАЯ ТРАСЯНКА

ЖАРТЫ, ГУМАРЭСКІ, ПАРОДЫІ, ЭПІГРАМЫ, ШАРЖЫ

ЛІТАРАТУРНЫЯ ПАРОДЫІ

Язэп ТАЎШЧЭЗНЫ.

ВОКНЫ ДАГАРЫ

Міхась ВЫШЫНСКІ

ЗДАРЫЛАСЯ незвычайнае — студэнт Алесь Конаўка забалдзеў з першае ж паўлітэркі.

«Старасць, мусіць дваццаць адзін хутка, — з жахам думаў Конаўка, распачынаючы другую бутэльку. — Раней, калі маладым быў, пляшкі з чатыры «сталічнай» абернеш, ды наверх яшчэ гляк старадарожскай адмысловай — анігусенькі, ні ў адным воку! Ах, Алесе, Алесе, старэеш, брат! А колькі яшчэ не прачытана і не пакаштавана! У Глуску, кажуць, таксама марачную гоняць — смакаценне! А пісьменнікаў цудоўных колькі! Хэмінгуэй, Стральцоў, Фітцжэральд!»

Апоўначы Конаўку пацягнула на вуліцу. Недзе ў пякельных звілінах мозгу зыбалася таўсматая думка аб тым, што там ён стрэне яе. сваё каханне; Доню ці Дуню — Конаўка дакладна не памятаў, бо і Дуня і каханне былі страшэнна даўно, на зары туманнага юнацтва — дзён як пятнаццаць назад, не менш.

Хапатліва дыхаючы, Конаўка, — спакойны, свежы і лёгкі—адно не бег па спусцелых вуліцах, здзіўляючыся сабе, што мкнецца некуды ў вірлівую пустэчу плошчаў замест таго, каб за бутэлькай кальвадоса («Волжское» за рубель дзве капейкі) разважаць аб сірочым лёсе герояў Рэмарка ці са з'едлівай асалодай учытвацца ў хрэстаматыйныя радкі А. Бялевіча.

— Стары, ты чытаў «Вялікага Гэтсбі»? — узрушана звярнуўся ён да паставога. Міліцыянер пацягнуўся за свістком, і Конаўка зразумеў, што таго не правядзеш на замежных дэтэктывах.

Конаўка наўздагад брыў па гарадскіх вуліцах, і не заўважыў, як дадыбаў да вясковае хаты роднае цёткі Алімпы.

«Во і Алімп ужо, — адзначыў сам сабе Конаўка. які даўно развучыўся здзіўляцца. — Але што так хутка?.. Ага! Во яно што—вокны дагары! Дагары вокны!»

Вокны цётчынай хаты тужліва рыпелі, азораныя няроўным святлом неона. Да драбніц знаёмая карова Зорка пяшчотна лізала шурпатым языком рознакаляровую квадру светавой рэкламы «Піце малако толькі кіпячонае!»

«Вокны дагары... Які непараўнальны сюжэт... Во і напісаць так, пакуль хто не перабіў, га?!» —думаў Конаўка, правальваючыся раптам у цёмную бездань.

...Ачуняўшы, Конаўка адчуў сябе на панцырнай сетцы інтэрнацкага ложка. Наўкол мірна храплі хлопцы, вырашыўшы, што каналы на Марсе — глупства. Конаўка, адчуўшы сябе гарачай жылкай зямлі, пацягнуўся да алоўка.

— Пісаць! — нудліва ныла ў каленках.

— Пісаць! — свярбела пад пахай.

— Пісаць! — енчыла ў горле.

За вокнамі займалася зара, чысцюткая і моцная, як пляшка глускай...

НАВАГОДНІЯ КАЛІЗІІ

Мал. Ю. ГРЫГОР'ЕВА.

— Старшынаў?.. Рагулін?.. Фірсаў?..

Эдуард СКОБЕЛЕЎ

ФРАЗЫ

Мастацтва не прызнае работы па сумяшчальніцтву.

□

У пахмурнае надвор'е ў рэкамендацыях мае патрэбу нават сонца.

□

І задняя думкі бываюць перадавымі.

□

Не ўсякая прамова з трыбуны — прамова трыбуна.

□

Усе ісціны існуюць да свайго адкрыцця.

□

Даражэй за ўсё каштуюць нам непатрэбныя рэчы.

□

Каханне — гэта ісціна. Не здзіўляйцеся, калі яна даступна некаторым з першага погляду.

Павел ШЫБУТ

ШРАЦІНКІ

У чарвяка быў радыкуліт.

□

Так спяшаўся за славай, што ў спешцы абагнаў яе.

□

Лесніку казалі: не дасі бярозы, дык дасі дуба.

□

Дай мышы ўладу, і яна перастане баяцца ката.

□

Ён так настаяўся за прылаўкам, што папрасілі пасядзець.

□

У крытыка было крытычнае становішча: усіх перакрытыкаваў.

Васіль ЗУЁНАК

КАМАРОЎКА

ОДА НА ПАРОДЫЮ

МЭТА

Ба-
зар
Камароўка,
Нібы дойная кароўка:
І паэт праслаўляў,
І сатырык абсмяяў,
І ля бочак драматург
Прыглядаўся да натур.
Што казаць—нават проза
Адгукнулася цвяроза...
Запазніўся я па часе,
Але рыфмаў назапасіў.
Толькі збыць куды іх мне
Ды па сходнай каб цане!..
Стаў я думаць і гадаць...
Ці не дзецям іх аддаць!!

ТЭМА

Першакласнік Волкаў Воўка,
За цябе мне, брат, нялоўка:
Ты ж выдатнік, Воўка Волкаў,
А гаворыш «Камалоўка...»
Толькі гэта не бяда.
На базар са мной гайда:
Там цябе—захачу—
Не такому навучу!
Уваход на Камароўку.
Тут—для пуза трэніроўка:
Прадаюцца піражкі...
Гэта ўрок не цяжкі.
А вось тут—газіроўка.
Знае цётка Камароўка:
Не дасі залішне газу—
Будзеш цвёрдую мець базу:
Вадахлёбаў не разуеш—
І на «Волзе» загазуеш.
Прадаўцы—страйней алоўкаў.
Тут Каўказ—не Камароўка.
Падарункі для дзяцей—
Ад паўднёвых гасцей:
З кулачок гранат—
Жменя грошай акурат!..
...Ці ж гранаты вінаваты,
Што каўказец скупаваты!..
Побач—слава Камароўкі—
Мыйдадзіравы сяброўкі:
Белагрывыя мачалкі
Леглі ў рад, нібы качалкі.
Без начальства—
за рубель—
Шыю ўраз натруць табе.
А далей Камароўку
Хоць бяры на буксіроўку,
Бо не цягне ўжо сама,
Аддае задарма —
Бульбу, моркву, агуркі,
Масла, сыр і кумпякі...
Ну, а вось—«Сельгаспрадукты».
Ёсць у краме гэтай «фрукты»:
«Белавежская», «Зуброўка»...
За вуглом якраз—сталоўка...
Тут шыкуе Камароўка,
Выпівае барыша...
Ды пра гэта, хлопцы,—ша.
«Хай між намі, —
просіць Воўка,—
Ані слова не пішы.
Каб не зналі малышы».

ЗАКЛЮЧЭННЕ

Дзеткі, верш—не вяроўка:
Нельга віць без канца.
Падвучылі хлапца,—
Будзь здарова, Камароўка!

Лявон КУДЛА

ЗАЙЗДРОСНАЯ ШЧЫРАСЦЬ

Марозны сонечны дзень. Па двары з бабкай гуляе двухгадовы Андрэйка. Пуцкатыя шчочкі яго расчырванеліся. Да хлопчыка падыходзіць сусед—вядомы крытык.

— О, які ты ўжо вялікі. Мгу. Расце змена, расце. А ці ведаеш ты, дзе ў цябе... ну, правая ручка.

Андрэйка важна здымае пуховую рукавічку і паказвае ручку.

— О, ведаеш...

Бабка хуценька надзявае хлопчыку рукавічку. Мароз жа...

— А левая дзе?—далей пытае няўрымслівы крытык.

Андрэйка сцягвае рукавічку з левай.

— О, і левую ведаеш...

Бабка завіхаецца ля ўнука, спяшаецца хутчэй абараніць ручку ад мароза і просіць суседа:

— Не пытайце, барані божа, дзе яго левая ножка, бо пачне здымаць валёнкі...

— Зайздросная шчырасць,—смяецца крытык.—Мгу. Расце змена.

НАВАГОДНІЯ КАЛІЗІІ

Мал. А. ЗАЎЯЛАВА.

— Я пайду са Снягуркай!
— Не, я!..

Блізарукі браканьер.

УСМЕШКІ МЕЛЬПАМЕНЫ

Перад выхадам на сцэну ў яго пачыналася мутацыя.

□

У тэатры паставілі «Гамлета», таму што быў акцёр на ролю другога магільшчыка.

□

У тэатры самая важная фігура — касір. Ён усім гаварыў: — Я вас кармлю.

□

— Што гэта ты выглядаеш такім дурнем?
— А я яшчэ не загрыміраваўся.

Сабраў П. ФІЛІПАЎ.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР. Минск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах.

Друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі

Індэкс 63856. АТ 21300

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.